

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Lasan

**VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC
DOMORODNIH LJUDSTEV V EVROPI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Lasan

Mentorica: doc. dr. Petra Roter

**VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC
DOMORODNIH LJUDSTEV V EVROPI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Najlepše se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Petri Roter, za neprecenljive nasvete in strokovno pomoč pri nastajanju tega diplomskega dela.

Alessandro, Vaso, Claude, Mira, Urša, Andraž, Alenka in Boštjan – hvala za vse spodbude, podporo in pomoč pri pisanju; Majda, tebi za lekturo.

Največja zahvala pa gre moji družini za neizmerno ljubezen in da mi vedno stojijo ob strani ob vseh odločitvah, kamor koli me zanese pot.

Varstvo domorodnih ljudstev v Evropi

V diplomskem delu sem obravnavala varstvo domorodnih ljudstev v Evropi, in sicer Samijev na Finskem, Norveškem, Švedskem in v Ruski federaciji, Inuitov z Grenlandije in drugih domorodnih ljudstev Ruske federacije. Analizirala sem dokumente za varstvo domorodnih ljudstev na globalni ravni in proučila, kakšno je varstvo narodnih manjšin v Evropi, v okviru katerega so zaščiteni evropska domorodna ljudstva, ter s študijo primerov pokazala, kakšno je njihovo varstvo v praksi. Na globalni ravni sta se razvila dva ločena, čeprav prekrivajoča sistema varstva človekovih pravic domorodnih ljudstev na eni strani in pripadnikov narodnih manjšin na drugi. Nekatera domorodna ljudstva v Evropi tako ne želijo biti zaščiteni v okviru varstva manjšin, ker menijo, da je varstvo njihovih pravic v okviru varstva manjšin v Evropi nezadostno. Ugotovila sem, da statusa domorodnega ljudstva in narodne manjšine v Evropi ne bi smela biti izključujoča, vendar pa domorodna ljudstva potrebujejo še dodatno zaščito, ki je pri varstvu manjšin ne zasledimo. Ključnega pomena za domorodna ljudstva je priznanje njihovih kolektivnih pravic, v okviru katerih so najpomembnejše: pravica do vsaj neke stopnje samoodločbe ter pravici do zemlje in naravnih virov.

Ključne besede: človekove pravice, domorodna ljudstva, varstvo manjšin, kolektivne pravice, ozemeljske pravice.

Protection of indigenous peoples in Europe

In my thesis I have discussed the protection of indigenous peoples in Europe, such as Saami of Finland, Norway, Sweden and Russian Federation, Inuit from Greenland and other indigenous peoples of the Russian Federation. Following the analysis of the documents for the protection of indigenous rights at global level, I have examined the protection of European indigenous peoples that falls under the framework of minority protection on both theoretical and practical levels through case studies. On the universal level two separate albeit overlapping systems of protection of human rights have been developed, the one for indigenous peoples and the one for members of minority groups. Accordingly some indigenous peoples in Europe do not want to be protected under the system of protection of minorities, claiming that it does not guarantee their rights adequately. I have come to the conclusion that being categorised as indigenous peoples should not preclude them from being protected as national minorities at the same time. However, what indigenous peoples need is some additional protection which goes beyond that guaranteed to minorities. Of the utmost importance to the indigenous peoples is recognition of their collective rights, above all the right to at least some degree of self-determination, as well as the right to land and the right to national resources.

Key word: human rights, indigenous peoples, protection of minorities, collective rights, territorial rights.

KAZALO

1. UVOD.....	9
2. NORMATIVNI OKVIR VARSTVA DOMORODNIH LJUDSTEV NA GLOBALNI RAVNI.....	25
2.1 VARSTVO DOMORODNIH LJUDSTEV V OKVIRU SPLOŠNEGA VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	25
2.2 VARSTVO DOMORODNIH LJUDSTEV NA UNIVERZALNI RAVNI.....	30
2.2.1 Konvencija (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah	30
2.2.2 Deklaracija o zaščiti pravic domorodnih ljudstev.....	35
3. VARSTVO EVROPSKIH DOMORODNIH LJUDSTEV V OKVIRU VARSTVA NARODNIH MANJŠIN V EVROPI	39
3.1 ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI	40
3.2 EVROPSKA UNIJA.....	42
3.3 SVET EVROPE	45
3.3.1 Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin	47
4. DOMORODNO LJUDSTVO SAMI.....	50
4.1 PRIPADNOST LJUDSTVU SAMI.....	52
4.2 KULTURNE ZNAČILNOSTI SAMIJEV.....	53
4.2.1 Jezik Samijev.....	56
4.2.2 Politična mobilizacija Samijev	56
4.3 PRAVICE SAMIJEV V NOTRANJIH ZAKONODAJNIH SISTEMIH.....	57
4.3.1 Jezikovne pravice Samijev	58
4.3.2 Pravica do samoodločbe	60
4.3.2.1 Parlamenti Samijev.....	61
4.3.2.2 Ozemeljske pravice	62
4.4 MEDNARODNOPRAVNA SREDSTVA ZAŠČITE SAMIJEV	65
4.4.1 Pritožbe Samijev v okviru mednarodnih nadzornih mehanizmov	68
5. DOMORODNO LJUDSTVO GRENLANDIJE	70
5.1 PREDSTAVITEV GRENLANDIJE IN DOMORODNEGA LJUDSTVA INUIT	71
5.2 USTANOVITEV SAMOUPRAVE GRENLANDIJE.....	74
5.2.1 Težave grenlandske samouprave	74

5.3 PRAVICE INUITOV Z GRENLANDIJE	75
5.4 GRENLANDIJA V OKVIRU MEDNARODNIH INSTITUCIJ	76
5.4.1 Pritožbe grenlandskih Inuitov v okviru mednarodnih nadzornih mehanizmov	77
6. DOMORODNA LJUDSTVA RUSKE FEDERACIJE	80
6.1 TEŽAVE DEFINICIJE DOMORODNIH LJUDSTEV RUSKE FEDERACIJE ...	80
6.2 ŽIVLJENJE SEVERNIM MANJŠIN PRED PADCEM KOMUNIZMA	82
6.2.1 Življenje Severnih manjšin do začetka 20. stoletja	82
6.2.2 Življenje Severnih manjšin v času komunizma	83
6.3 POLOŽAJ DOMORODNIH LJUDSTEV OD 90. LET 20. STOLETJA	86
6.3.1 Spreminjanje vladne politike do domorodnih ljudstev	86
6.3.2 Politična mobilizacija domorodnih ljudstev.....	86
6.3.3 Pravice domorodnih ljudstev Ruske federacije	87
6.3.3.1 Ozemeljske pravice ruskih domorodnih ljudstev.....	88
6.3.4 Težave pri zagotavljanju pravic domorodnim ljudstvom	89
6.3.5 Ruska domorodna ljudstva v okviru mednarodnih dokumentov varstva njihovih pravic	90
6.4 SAMIJI V RUSKI FEDERACIJI	91
7. ZAKLJUČEK.....	92
8. UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA.....	97

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Poselitveno ozemlje Samijev	51
Slika 4.2.1: Samijska družina na Norveškem okrog leta 1900.....	55
Slika 4.2.2: Samiji v narodni noši	55
Slika 5.1: Zemljevid Grenlandije	71
Slika 5.1.1: Inuitska družina leta 1917	73
Slika 5.1.2: Inuitski ribolov na Grenlandiji	73
Slika 6.1.1: Prikaz poselitvenega ozemlja domorodnih ljudstev Ruske Federacije	82
Slika 6.2.1: Rejci severnih jelenov na ruskem Severu	85
Slika 6.2.2: Pripadnici domorodnega ljudstva Sahalin.....	85

SEZNAM KRATIC

EBLUL	<i>European Bureau for Lesser Used Languages</i> (Evropski urad za manj rabljene jezike)
ECOSOC	<i>Economic and Social Council</i> (Ekonomski in socialni svet)
ECHR	<i>European Court of Human Rights</i> (Evropsko sodišče za človekove pravice)
ERDF	<i>European Regional Development Fund</i> (Evropski sklad za regionalni razvoj)
ES	Evropska skupnost
EU/Unija	Evropska unija
HRC	<i>Human Rights Committee</i> (Odbor za človekove pravice)
ICP	<i>Inuit Circumpolar Conference</i> (Inuitska vsehpolarna konferenca)
ILO	<i>International Labour Organisation</i> (Mednarodna organizacija dela)
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> (Severnoatlantska zveza)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
RAIPON	<i>Russian Association of Indigenous Peoples of the North</i> (Ruska zveza domorodnih ljudstev Severa)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation</i> (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
WGIP	<i>Working Group on Indigenous Populations</i> (Delovna skupina za domorodno prebivalstvo)

1. UVOD

Po podatkih Organizacije združenih narodov (OZN) naj bi bilo na svetu približno 350 milijonov domorodcev ter več kot 5.000 domorodnih ljudstev, ki živijo v približno 160 različnih krajih po svetu¹ (Fliert 1994: 3; Stidsen 2007: 10). Prav tako domorodna ljudstva predstavljajo 70–80 odstotkov svetovne kulturne raznolikosti² (Posey 1997: 30). Posamezna ljudstva se med seboj močno razlikujejo, vendar se vsa soočajo s podobnimi težavami, kot so zatiranje njihovih političnih in kulturnih institucij, ekonomska in politična marginalizacija, rasna in kulturna diskriminacija, odvzem tradicionalnih ozemelj, spodkopavanje njihovih verovanj in navad (Fliert 1994: 3–4; Zinsser 1994: 15–17; Corntassel in Hopkins Primeau 1995: 346, 359).³

Doslej še ni bila sprejeta niti enotna, niti pravno zavezujoča definicija⁴ domorodnih ljudstev. Glavni vzrok so razlike med samimi domorodnimi ljudstvi. Težave predstavlja predvsem opredeljevanje ljudstev Azije in Afrike. Precejšnje število etničnih skupin Afrike je živelo na svojih ozemljih že pred evropskim kolonializmom, pa vendar sami sebe ne pojmujejo za domorodna ljudstva, temveč prej kot 'plemena' ali 'etnične skupine' (Eversole 2005: 32). V Aziji na primer Indija in Bangladeš ne priznavata domorodnih ljudstev na svojih ozemljih, kar pa ne velja za oznako plemenska ljudstva (Sanders 1994: 30). Eden od glavnih kriterijev za opredeljevanje domorodnih ljudstev je tako samoopredelitev,⁵ ki je poudarjena v Deklaraciji o pravicah domorodnih ljudstev (33. člen).⁶ Tudi sama domorodna

---

¹ B. Bedenk (1999: 3) glede na definicijo posebnega poročevalca OZN zaključí, da domorodci predstavljajo približno 4 odstotke svetovnega prebivalstva oziroma 240 milijonov ljudi. Nekateri ocenjujejo njihovo število na 300 do 500 milijonov (The University of Minnesota Human Rights Centre 2003) oziroma, kot navaja Baer (2005: 246), je ocenjeno število od 190 do 635 milijonov, odvisno predvsem od opredelitve, kdo so domorodna ljudstva. Število domorodnih ljudstev, ki so bila kolonizirana v obeh Amerikah, Avstraliji in Evropi, je bistveno manjše v primerjavi z obravnavanjem tudi domorodcev v Afriki in Aziji.

² V svetu na podlagi različnih jezikov obstaja 6.000 kultur, od katerih je med 4.000 in 5.000 takih, ki jih tvorijo domorodna ljudstva (Posey 1997: 30).

³ OZN je obdobje med letoma 1995 in 2004 proglasil za Mednarodno desetletje domorodnih ljudstev po svetu, da bi s tem opozoril na težave, s katerimi se soočajo domorodci, leta 2005 pa še Drugo mednarodno desetletje domorodnih ljudstev po svetu, ki bo trajalo do leta 2014 (Stidsen 2006: 10).

⁴ Definicija domorodnih ljudstev "je v pravu politična: ni univerzalne, standardne in fiksne definicije" (Janko Spreizer 2006: 243).

⁵ Delovni dokument Komisije o podpori domorodnih ljudstev pri razvojnem sodelovanju Skupnosti in držav članic, maj 1998, *Working Document of the Commission of May 1998 on support for indigenous peoples in the development co-operation of the Community and the Member States*, sprejet v Evropski komisiji 11. maja 1998, str. 2; dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/human_rights/ip/work_doc98.pdf (1. oktober 2006). V nadaljevanju Delovno poročilo Evropske komisije.

⁶ Deklaracija o pravicah domorodnih ljudstev, *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, Resolucija Generalne skupščine 61/295, sprejeta 13. septembra 2007; dostopno na <http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/en/drip.html> (20. september 2007). V nadaljevanju Deklaracija OZN. Podrobneje je obravnavana v pod poglavju 2.2.2.

ljudstva so izrazila željo, da se ne zapiše definicija domorodnih ljudstev v to deklaracijo, ker bi bile s tem prav gotovo izključene nekatere skupine domorodnih ljudstev (Meijknecht 2001: 73). Sanders (1994: 30) meni, da je odsotnost definicije pozitivna lastnost Deklaracije OZN, ker na ta način ostaja odprta za možen kasnejši razvoj v razumevanju in pojmovanju koncepta domorodnih ljudstev. Vendar pa so predvsem azijska domorodna ljudstva izrazila zaskrbljenost, da odsotnost definicije državam omogoča izključevanje varstva določenega ljudstva, ki je dejansko domorodno (Howard 2003: 165).

Različne institucije so sprejele različne definicije pojma domorodno ljudstvo. Leta 1984 je Martínez Cobo, posebni poročevalec Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin (*Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities*)⁷ v OZN, podal definicijo, ki jo je večina raziskovalcev s področja domorodnih ljudstev sprejela kot najustreznejšo delovno definicijo pojma domorodna ljudstva (Meijknecht 2001: 74).

Domorodne skupnosti, ljudstva in narodi so tiste skupine ljudi, ki izvirajo iz družb, ki so naseljevale neko ozemlje še pred kolonizacijo; sami sebe pojmujejo kot različne od tistega dela prebivalstva, ki danes prevladuje na tem ozemlju oziroma njegovem delu. Trenutno predstavljajo nedominantne dele družb; ozemlja svojih prednikov in svojo etnično identiteto so odločni ohranjati, razvijati in predati prihodnjim generacijam, z namenom, da bi nadaljevali svoj obstoj kot ljudstvo v skladu s svojimi kulturnimi vzorci, z družbenimi institucijami in s pravnim sistemom. Torej, domorodna ljudstva so potomci prvotnih prebivalcev ozemelj, nad katerimi so tujci dobili nadvlado s pomočjo osvajanj ali naselitev. /.../ Kot posameznik je domorodec tisti, ki pripada tem domorodnim skupnostim na osnovi samoopredelitve kot domorodec (skupinska zavest) in je priznan ter sprejet s strani teh skupnosti kot eden izmed njihovih članov (sprejetje skupine).⁸

Corntassel in Hopkins Primeau (1995: 347–8) sicer navajata štiri pomanjkljivosti te definicije. Kritika se nanaša na dejstva, da domorodno ljudstvo ni vedno manjšina v državi, da je dostikrat težko opredeliti potomce domorodnega ljudstva (naj bo kriterij samoidentiteta, delež domorodne krvi ali morda kulturne prakse), da niso bila vedno osvojena s kolonizacijo ter da omenjena definicija dopušča praktično kateremu koli ljudstvu brez svoje države, da se ga obravnava kot domorodnega. Avtorja tako predlagata uvedbo še enega kriterija, in sicer, da naj bo status domorodnega ljudstva priznan “skupini,

---

⁷ Od leta 1999 se imenuje Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic (*Sub-Commission on Promotion and Protection of Human Rights*).

⁸ Študija o problemu diskriminacije domorodnih prebivalstev, *Study on the problem of discrimination of indigenous populations*, Komisija za človekove pravice, Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin, E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add.8, 369. in 381. odstavek. V Wallace (1997: 184).

ki ima zdajšnjo in zgodovinsko navezanost na ozemlje, ki predhodi kolonialnemu stiku” (*ibid.* 350), ali pa, da je “skupina predhodnica vseh drugih kasnejših prihodov” (*ibid.* 351).

Mednarodna organizacija dela (*International Labour Organisation*, ILO) ločuje domorodna in plemenska ljudstva, kar je vidno v Konvenciji (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah.⁹ Oznaka ‘plemenska’ se nanaša na tista ljudstva, ki se kulturno razlikujejo od večinskega prebivalstva države ter imajo vsaj določeno stopnjo samouprave; oznaka ‘domorodna’ pa služi opredelitvi ljudstev, ki imajo močne zgodovinske in ozemeljske vezi ter prav tako vsaj določeno stopnjo kulturne različnosti v primerjavi z ostalim delom prebivalstva (McNeish in Eversole 2005: 21). Vendar to razlikovanje ni smiselno, kar se odraža tudi v Deklaraciji OZN, ki ne razlikuje med domorodnimi in plemenskimi ljudstvi, temveč za vse uporabi enotno oznako domorodna ljudstva.¹⁰

V literaturi lahko zasledimo več oznak za domorodna ljudstva (*indigenous peoples*): na primer *indigenous populations* (Corntassel in Primeau 1995), *autochthonous populations* (Gourdeau 1969), *aborigins* ali *native peoples* (Schweitzer, Biesele in Hitchcock 2000), *first nations* ali *Indians* (Wilkins 2002) itd. Pojem *aborigins* oziroma Aboridžini se načeloma uporablja za opredelitev domorodnih ljudstev Avstralije, medtem ko je *Indians* oziroma Indijanci oznaka za domorodce v Severni Ameriki. V strokovni literaturi se vse bolj uporablja pojem *indigenous peoples* (Anaya 2004: 3). Pomembno je namreč tudi razlikovanje med pojmom domorodno ljudstvo (*peoples*) in domorodno prebivalstvo (*population* oziroma tudi *people*), kajti pojem ljudstvo “simbolizira ne le nosilca osnovnih človekovih pravic, do katerih so upravičeni vsi posamezniki, ampak tudi nosilca ozemeljskih in kolektivnih pravic, ki so vključene v *pravici do samoodločbe*” (Posey 1997:

---

⁹ Konvencija (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah, *Convention (No. 169) concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries*, sprejeta 27. junija 1989, velja od 5. septembra 1991; dostopno na http://www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/SAD/MD2P3IB3.HTM (1. april 2004). V nadaljevanju Konvencija 169. Prvi člen Konvencije 169 pojasnjuje, da se konvencija nanaša na:

- a) “Plemenska ljudstva v neodvisnih državah, katerih družbeni, kulturni in ekonomski položaj jih loči od drugih delov narodne skupnosti ter katerih status je v celoti ali delno urejen z njihovimi običaji, navadami, s posebnimi zakoni ali predpisi.
- b) Ljudstva v neodvisnih državah, ki so domorodna zato, ker so potomci prebivalcev, ki so v času zavojevanj, kolonizacije ali v času oblikovanja sodobnih državnih meja naseljevali državo ali geografsko območje, ki mu država pripada, in so ne glede na svoj pravni status obdržali nekatere ali vse družbene, ekonomske, kulturne in politične institucije.”

¹⁰ V okviru OZN se pojma plemensko in domorodno ljudstvo uporabljata kot sinonima zaradi praktičnih razlogov in poenostavljanja. Domorodna ljudstva se tudi opredelijo kot domorodna za potrebe sodelovanja in obravnavanja v organih in telesih OZN (Koncept domorodnih ljudstev, *The Concept of Indigenous Peoples*, poročilo Delavnice o zbiranju podatkov in ravneh členitve za domorodna ljudstva v New Yorku, 19.–21. januar 2004, Oddelek za gospodarske in družbene zadeve, PFII/2004/WS.1/3, 6. odstavek; dostopno na <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/PFII%202004%20WS.1%203%20Definition.doc> (8. marec 2008)).

28–9), opredeljene že v Ustanovni listini Združenih narodov¹¹ in kasneje v prvem členu tako Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah,¹² kot tudi Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.¹³ Anaya (2004: 60) pojasnjuje, da se države želijo izogniti uporabi pojma ljudstvo, ker pravico do samoodločbe povezujejo s pravico do samostojne države.¹⁴ Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin je na primer uporabo pojma *indigenous populations* zamenjala z uporabo pojma *indigenous peoples* že leta 1988¹⁵ (Office of the High Commissioner for Human Rights 1997).

Pri prevodu angleškega termina *peoples* v slovenski jezik naletimo na precejšnje težave. V ednini termin *people* pomeni ljudje, *peoples* pa lahko prevajamo kot ljudstvo ali narod.¹⁶ V tem diplomskem delu bom torej termin *peoples* prevajala kot ljudstvo ali narod, odvisno od skladnosti s kontekstom besedila.

Tudi glede pojma domorodno ljudstvo v slovenski literaturi ne zasledimo enotnega prevoda, niti pojasnila o izboru pojma pri avtorjih, ki so ta ljudstva proučevali. Južnič (1987) piše o domorodcih, I. Šumi (1990) o staroselcih, K. Šterk (1990) v isti knjigi o domorodcih. V slovenskem uradnem prevodu Konvencije o otrokovih pravicah¹⁷ je pojem *indigenous* preveden kot staroselec. Komac in Zagorac (2002: 17) uporabljata pojem domorodne populacije, medtem ko Janko Spreizer (2006) obravnava staroselska ljudstva.

---

¹¹ Ustanovna listina Združenih narodov, *Charter of the United Nations*, sprejeta 26. junija 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945; dostopno na <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html> (3. december 2006). Slovenski prevod: *Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča* (1992). Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo. V nadaljevanju Ustanovna listina OZN.

¹² Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976; dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (1. april 2007). Slovenski prevod v Cerar, Jamnikar in Smrkolj (2002: 185–221).

¹³ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976; dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm (1. april 2007). Slovenski prevod v Cerar, Jamnikar in Smrkolj (2002: 163–83).

¹⁴ Strah pred priznanjem pravice domorodnih ljudstev do samoodločbe namreč temelji na percepciji držav, da ta predstavlja grožnjo razpadu demokracije, stabilnosti, miru ter politični in ozemeljski celovitosti obstoječih držav (Henriksen 2001: 14).

¹⁵ Leta 1988 so namreč v omenjeni podkomisiji začeli s pisanjem osnutka Deklaracije OZN. Predsednica te podkomisije, Erica-Irene Daes, je v sklopu predlogov za osnutek deklaracije med drugim predlagala zamenjavo besede *populations* s *peoples*, kar je bilo tudi sprejeto (Daes 1995). Domorodna ljudstva so namreč izrazila željo, naj bodo v Deklaraciji OZN označena kot ljudstvo in ne kot prebivalstvo, ker pojem prebivalstvo ne odraža družbene, kulturne in politične integritete domorodnih skupnosti na eni strani, in na drugi preprečuje povezovanje domorodnih skupnosti s pravicami ljudstev, kot je v prvi vrsti pravica do samoodločbe (Meijknecht 2001: 73).

¹⁶ Na primer *self-determination of peoples* se v slovenščino prevaja kot samoodločba narodov (1.3. člen Ustanovne listine OZN), na drugem mestu, kjer so omenjena *peoples*, pa kot ljudstva (73. člen Ustanovne listine OZN).

¹⁷ 17. in 30. člen. Konvencija o otrokovih pravicah, *Convention on the Rights of the Child*, Resolucija Generalne skupščine 44/25, sprejeta 20. novembra 1989, v veljavi od 2. septembra 1990; dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (21. april 2007); uradni slovenski prevod dostopen na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105&L=0#69> (10. januar 2008).

Pojma staroselska ljudstva in staroselci sta torej sinonima pojmom domorodna ljudstva in domorodci. Ker v literaturi kljub različnim pojmovanjem prevladuje izraz domorodna ljudstva, ga bom uporabljala tudi v tem diplomskem delu. Tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) najdemo vse štiri izraze.¹⁸ Vsekakor pa so ti prevodi ustrežnejši od pojma avtohtona ljudstva, ki se v Sloveniji pojavlja v izrazoslovju narodnih manjšin. Namreč “/v/ Sloveniji in v tradiciji slovenskega narodn(ostn)ega vprašanja se izraz avtohtonost močno razmahne hkrati s procesi politične osamosvojitve, ko se /.../ pojavi izraz tudi v ustavi, v 5. in 64. členu, ki govori o statusu italijanske in madžarske narodne skupnosti.” (Janko Spreizer 2006: 264)¹⁹

Pojem narodne manjšine,²⁰ kot tudi etnične, verske in jezikovne manjšine, še ni mednarodnopravno definiran.²¹ Lahko ga opredelimo na podlagi definicije Capotortija, posebnega poročevalca OZN, ki je nastala v okviru posebne študije o implementaciji 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Izraz manjšina se tako uporablja za “skupino, ki je številčno manjša kot preostali del populacije države, se nahaja v nedominantnem položaju in katere pripadniki – ki so državljani te države – imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od preostalega dela populacije in kažejo – čeprav samo implicitno – občutek solidarnosti, ki je usmerjen k ohranitvi njihove kulture, običajev, vere ali jezika.” (Capotorti 1991: 568. odstavek)²²

Tudi v okviru evropskega režima varstva manjšin (še) ni bila sprejeta mednarodnopravna definicija pojma narodna manjšina. Vendar pa “v evropskem kontekstu vseeno obstaja določeno skupno razumevanje glede pojmovanja narodnih manjšin. Osnova temu razumevanju je definicija termina narodna manjšina, kot ga je zapisala Parlamentarna skupščina Sveta Evrope v svojem Priporočilu 1201 (1993)” (Roter 2005: 118). To

---

¹⁸ Izraz staroselski pomeni “nanašajoč se na staroselce: staroselski običaji, staroselska kultura/staroselsko prebivalstvo”, staroselec pa “prvotni prebivalec”. Domoroden je tisti, “ki je po izvoru od tam, kjer živi: prijateljstvo med evropskimi in domorodnimi delavci, domorodno prebivalstvo otoka”, domorodec pa, “kdor je po izvoru od tam, kjer živi.”

¹⁹ V Janko Spreizer (2006) več o tem, “da se je v diskurz ‘slovenskega narodn(ostn)ega vprašanja’ prikradla nereflektirana raba pojma avtohtonosti za diskurz o etnično razločenih manjšinah” (*ibid.* 238–9).

²⁰ Ker je diplomsko delo namenjeno domorodnim ljudstvom, ne podajam podrobnejše analize kriterijev za določanje manjšin in njenih pripadnikov. V ta namen glej Roter (2003: 100–8) in Pentassuglia (2002: 3. poglavje), sicer pa lahko govorimo “o splošnem dogovoru, da nimamo splošno dogovorjene definicije” (Thornberry 1991: 164).

²¹ Zaradi pomanjkanja definicije identifikacija manjšin v praksi poteka na različne načine. Prvi Visoki komisar za narodne manjšine OVSE, Max Van der Stoep, je svoj pristop pojasnil z besedami: “Prepoznam manjšino, ko jo vidim” (Castellino in Gilbert 2003: 165).

²² Capotorti, Francesco (1991): *Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*. New York: United Nations. V Komac in Zagorac (2002: 97).

priporočilo²³ se nanaša na predlog dodatnega protokola h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin²⁴ in kot narodne manjšine obravnava tiste skupine ljudi, katerih pripadniki (1. člen):

- a) prebivajo na ozemlju te države in so njeni državljani;
- b) ohranjajo dolgotrajne, trdne in trajajoče vezi s to državo;
- c) kažejo posebne etnične, kulturne, verske ali jezikovne značilnosti;
- d) so zadostno zastopani, čeprav po številu manjši od preostalega dela prebivalstva te države ali regije v tej državi;
- e) jih spodbuja skrb za ohranitev vsega, kar predstavlja njihovo skupno identiteto, vključno z njihovo kulturo, njihovimi običaji, njihovo vero ali njihovim jezikom.

Domorodno prebivalstvo bi po številčnosti, nedominantnosti ter kulturni, verski ali jezikovni drugačnosti lahko v večini držav uvrstili v kategorijo manjšin, vendar pa ni vedno tako. Ena izmed razlik je že dejstvo, da v nekaterih državah, kot sta Bolivija in Gvatemala, domorodno prebivalstvo predstavlja številčno večino (Brölmann in Zieck 1993: 190) in bi bilo torej neustrezno govoriti o manjšini. Obe skupini ločuje še ena opazna in pomembna razlika – pri domorodnih ljudstvih govorimo o t. i. tradicionalni navezanosti na ozemlje oziroma, povedano drugače, domorodna ljudstva so naseljevala določeno ozemlje še pred prihodom drugih kulturnih skupin. Tudi pri narodnih manjšinah je sicer prisotno tradicionalno poselitveno ozemlje, vendar ne zasledimo poudarka na 'predčasnosti'.

Zagotavljanje uživanja individualnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin pripadnikov domorodnih ljudstev ne more biti zagotovljeno brez priznanja tudi kolektivnih pravic domorodnih ljudstev.²⁵ Za razliko od individualnih pravic, ki spadajo v okvir splošnih človekovih pravic, so nekatere človekove pravice namreč t. i. kolektivne pravice, namenjene celotnim skupnostim in ne le njihovim posameznim pripadnikom. Ta sklop pravic se je začel uveljavljati v drugi polovici 20. stoletja in vsebuje v prvi vrsti pravico ljudstev do samoodločbe, pravico do zaščite pred genocidom, pravico do razvoja in druge

---

²³ Priporočilo 1201 (1993) o dodatnem protokolu o pravicah narodnih manjšin h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Recommendation 1201 (1993) on an additional protocol on the rights of national minorities to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejeli so ga v Parlamentarni skupščini Sveta Evrope 1. februarja 1993; dostopno na <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> (4. januar 2008).

²⁴ Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Convention on protection of human rights and fundamental freedoms*, sprejeta v Svetu Evrope 4. novembra 1950, v veljavi od 3. septembra 1953, ETS št. 005; dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (1. junij 2007). V nadaljevanju Evropska konvencija o človekovih pravicah.

²⁵ Vpliv rasizma in rasne diskriminacije na družbene in gospodarske odnose med domorodnimi ljudstvi in državami, *The effects of racism and racial discrimination on the social and economic relations between indigenous peoples and States*, poročilo seminarja iz Ženeve v okviru Centra za človekove pravice, 16.–20. januar 1989, E/CN.4/1989/22, str. 8. Objavljeno v Centre for Human Rights, HR/PUB/89/5. V nadaljevanju Poročilo o rasizmu.

pravice kolektivne narave, ki so zagotovljene domorodnim ljudstvom (Pentassuglia 2002: 47),²⁶ kot so pravica do priznanja njihove ločene zgodovine, jezika, identitete in kulture, kolektivna pravica do zemlje in naravnih virov, ter pravica do kolektivnega posedovanja tradicionalnega znanja (United Nations Development Group 2008: 13–14). Kymlicka (1995: 6–7) kolektivne pravice razdeli na pravice do samouprave, polietnične pravice²⁷ in posebne predstavniške pravice.²⁸ Razlikovanje med individualnimi in kolektivnimi pravicami je sicer v mednarodnem pravu nejasno (Ketley 2001: 331).

Kolektivne pravice obstajajo poleg individualnih pravic, pri čemer ena kategorija utrjuje drugo.²⁹ Individualističen sistem varstva človekovih pravic, čeprav v povezavi z načelom nediskriminacije, namreč ne more v zadostni meri varovati posameznikov kot pripadnikov določene skupine, kaj šele skupin kot takih (Lerner 1993: 81). Tudi L. Fliert (1994: 5–6) opozarja, da je za ustrezno zaščito domorodnih ljudstev potrebno priznanje (in spoštovanje) tako individualnih kot kolektivnih pravic. Z zanikanjem kolektivnih pravic domorodci nimajo osnove za enakopravno uživanje človekovih pravic (Alfredsson 1999b: 534; Ketley 2001: 365). “Individualna pravica do življenja in kolektivna pravica do obstoja sta dva zelo različna koncepta. Individualna pravica je lahko spoštovana hkrati z zanikanjem kolektivne pravice.”³⁰

Koncept kolektivnih pravic je precej problematičen ravno zato, ker se ne sklada z dihonomijo posameznika nasproti državi, ki se je uveljavila v sistemu varstva človekovih pravic v OZN predvsem po drugi svetovni vojni (Ketley 2001: 335). Priznanje in uveljavljanje kolektivnih pravic države vidijo kot potencialno grožnjo njihovi ozemeljski celovitosti; oziroma, kot piše Thornberry,³¹ kolektivne pravice predstavljajo Pandorino skrinjico, ki vsebuje grožnjo suverenosti in ozemeljski celovitosti države.

---

²⁶ Pentassuglia (2002: 44) v to skupino uvršča tudi pravico do miru in okoljske pravice.

²⁷ Polietnične pravice so primarno namenjene manjšinskim skupnostim za dejansko izvrševanje njihovih splošnih državljskih pravic. Primera polietničnih pravic sta zagotavljanje finančne podpore in pravna zaščita kulturnih dejavnosti različnih (migrantskih in drugih manjšinskih) skupnosti. Polietnične pravice Kymlicka (1995: 7, 30–1) sicer uvršča v kategorijo kolektivnih pravic, čeprav ugotavlja, da ta sklop pravic spodbuja integracijo v širšo družbo, zaradi česar bi jih težko opredelili kot prave skupinsko-razločevalne pravice (*group-differentiated rights*).

²⁸ Kymlicka (1995: 45–7) sicer teh pravic ne obravnava kot kolektivnih pravic, ki bi jih lahko izvrševale le skupnosti kot celote, temveč nekatere pravice lahko uveljavljajo tudi le posamezni pripadniki skupnosti. Kot primer navaja jezikovne pravice manjšin. Meni, da torej ni pomembno, ali neko pravico opredelimo kot kolektivno ali individualno, temveč, da so te pravice namenjene določenim specifičnim skupnostim – od tod tudi njegovo poimenovanje skupinsko-razločevalne pravice.

²⁹ Poročilo o rasizmu: str. 4.

³⁰ Burger, Julian in Paul Hunt (1994): *Towards the International Protection of Indigenous Peoples' Rights. Netherlands Quarterly of Human Rights* 12(4), 405–23, str. 413. V Meijknecht (2001: 68–9).

³¹ Thornberry, Patrick (1993): *International law and rights of minorities*. Oxford: Oxford University Press. V Ketley (2001: 363).

Podobna vprašanja o potrebi po priznanju kolektivnih pravic se zastavljajo tudi pri varstvu manjšin. Pravice manjšin niso kolektivne pravice (Pentassuglia 2002: 51; Edwards 1999: 156).³² Takšno stališče zagovarjajo tudi mnoge države, kot na primer Združene države Amerike, Japonska in Francija (Meijknecht 2001: 155). Nekateri avtorji (Donnelly 1993; 2003: 204–11, 212–17; Pentassuglia 2002: 47) so prepričani, da se problemi skupnosti lahko zadovoljivo rešijo v okviru zagotavljanja individualnih človekovih pravic. Če te pravice ne zadoščajo, položaja skupnosti ne bi mogle izboljšati niti kolektivne človekove pravice. Podobno opažata tudi Wheatley in Cumper (1999: 16), namreč “kršitev pravic manjšinskih skupin znotraj države je lahko v številnih primerih del širšega problema pomanjkanja spoštovanja človekovih pravic *per se*.” Kot opozarjata Donnelly (2003: 210) in Chandler (1999: 69–70), lahko priznavanje kolektivnih pravic manjšinam izzove le še globlji razkol med ‘nami’ in ‘njimi’. Načelo nediskriminacije, ki temelji na strpnosti, enakem varstvu in multikulturalizmu, skupaj z nekaterimi individualnimi človekovimi pravicami, kot so svoboda združevanja in pravice do ekonomskega, družbenega, kulturnega in političnega sodelovanja, zagotavljajo ustrezen sistem varstva tudi skupnostim. Prav tako težave nastajajo, ko je potrebno določiti, katere skupine bi bile upravičene do morebitnih kolektivnih pravic.³³ Drugi avtorji (Lerner 1993;³⁴ Freeman 1995) pa zagovarjajo nasprotno stališče, med redkimi državami so to na primer Madžarska, Slovenija in Hrvaška (Roter 2003: 109).

Iz mednarodnih dokumentov za varstvo pripadnikov narodnih manjšin na globalni ravni³⁵ izhaja, da je upravičenost manjšin do kolektivnih pravic vprašljiva. Sanders³⁶ ločuje med skupinskimi pravicami (*group rights*), ki so individualne pravice, vendar se izvajajo v skupnosti, in kolektivnimi pravicami (*collective rights*). Pravice manjšin bi torej lahko

---

³² Donnelly (1993) tudi meni, da povezovanje manjšinskih pravic s pravicami ljudstev ali pravicami iz tretje generacije lahko škodi manjšinskim pravicam s tem, da ogrozi njihovo varstvo z obstoječimi sredstvi, ki so namenjena varstvu manjšin. Edwards (1999: 154) dodaja, da kolektivne pravice ovirajo in lahko tudi kršijo izvajanje individualnih človekovih pravic pripadnikov skupnosti kot tudi drugih.

³³ Donnelly (2003: 25) sicer poudarja, da skupnostim ne moremo priznavati kakšnih koli človekovih pravic, čeprav so skupnosti lahko nosilci različnih oblik pravic. “Če so človekove pravice pravice, ki jih ima nekdo preprosto zaradi tega, ker je človeško bitje, potem imajo le človeška bitja človekove pravice; če nekdo ni človeško bitje, po definiciji ne more imeti človekovih pravic. Ker so le posamezne osebe človeška bitja, se zdi, da imajo le posamezniki človekove pravice” (*ibid.*). Avtor sicer priznava, da se mnoge človekove pravice posameznikov lahko izvajajo le s kolektivno akcijo oziroma v skupnosti z ostalimi posamezniki.

³⁴ Lerner (1993: 101) kolektivne pravice priznava tudi manjšinam, vendar pri tem izključuje pravico do samoodločbe za te skupnosti.

³⁵ Obravnavala jih bom v podglavju 2.1.

³⁶ Sanders, Douglas (1991): Collective rights. *Human Rights Quarterly* 13(3), 368–86, str. 369. V Fitzmaurice (1997: 229).

označili kot pravice, ki se nahajajo nekje med golimi individualnimi in kolektivnimi pravicami (Thornberry 1998: 103).

Za vsa domorodna ljudstva je ena od ključnih kolektivnih pravic, tj. pravica do samoodločbe, temelj, ki omogoča uživanje vseh drugih pravic.³⁷ Samoodločba narodov je ena temeljnih pravic in eno temeljnih načel mednarodnega prava. Iz prvega člena obeh mednarodnih paktov³⁸ izhaja, da so ljudstva oziroma narodi (*peoples*) upravičena do samoodločbe: “Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj” oziroma “vsa ljudstva imajo pravico, da svobodno, brez zunanjega vmešavanja, določijo svoj politični status ter uresničujejo svoj ekonomski, družbeni in kulturni razvoj; vsaka država je dolžna spoštovati to pravico v skladu z določili listine (Ustanovne listine OZN, op. J. L.),” kot je zapisano v Deklaraciji o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami,³⁹ t. i. Deklaraciji sedmih načel. Iz omenjene deklaracije izhaja, da se ta pravica lahko uveljavlja na tri načine, in sicer kot ustanovitev suverene in samostojne države, kot prostovoljna združitev ali pridružitve k že obstoječi državi ali kot svobodna izbira katerega koli drugega političnega statusa. V Deklaraciji sedmih načel sta tudi priznana ločen in poseben, avtonomen, položaj kolonij in nesamoupravnih ozemelj znotraj držav ter njihova pravica do samoodločbe.

V mednarodnem pravu ločimo dva koncepta samoodločbe – t. i. zunanjo in notranjo samoodločbo.⁴⁰ Zunanja oblika samoodločbe pomeni pravico ljudstva do izbire lastne oblasti in osvoboditve iz tuje nadvlade, kar lahko vodi v odcepitev dela države, medtem ko se notranja samoodločba⁴¹ nanaša na možnost sodelovanja v političnem procesu in pri nastajanju vlade znotraj države, torej na predstavniško demokracijo, ter pravico do svobodne odločitve o ustreznem ekonomskem razvoju in sistemu znotraj meja obstoječih

---

³⁷ Poročilo o rasizmu: str. 8. Tudi Burger (1994: 93) in Henriksen (2001: 14).

³⁸ Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

³⁹ Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov, *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations*, Resolucija Generalne skupščine 2625 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970; dostopno na <http://www.whatconvention.org/en/conv/0703.htm> (2. januar 2008).

⁴⁰ Splošno priporočilo 21: Pravica do samoodločbe, *General Recommendation 21: The right to self-determination*, sprejeto 8. marca 1996 na 48. seji Odbora za preprečevanje rasne diskriminacije, U.N. Doc. A/51/18, dodatek VIII; dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/genrexxi.htm> (2. marec 2008). Tudi Türk (2007: 156).

⁴¹ Medtem ko pravica do zunanje samoodločbe preneha obstajati, ko jo ljudstvo/narod enkrat izvrši, je notranja samoodločba pravica ‘s kontinuiteto’ – ljudstvo/narod bo nadaljevalo z izvrševanjem pravice do notranje samoodločbe, ko jo enkrat uveljavijo (Cassese 1995: 101).

držav⁴² (Trifunovska 1997: 182; Henriksen 2001: 10), pri čemer v notranjo obliko samoodločbe vključujemo tudi avtonomijo.

V mednarodnem pravu pojem avtonomija oziroma samouprava, ki se uporablja kot sinonim za avtonomijo, pomeni pooblastitev prebivalstva na določenem delu državnega ozemlja, da sami vladajo in sprejemajo zakone, vendar ne tvorijo svoje ločene države. “/A/vtonomijo lahko vidimo kot poseben ukrep za doseganje ne le pravne, ampak tudi dejanske (*in fact as well as in law*) enakopravnosti in nediskriminacije” (Alfredsson 1999a: 404). Kljub temu pa je avtonomija ali samouprava ožji koncept od samoodločbe, ki ljudstvu omogoča določitev statusa brez zunanjšega vmešavanja in tudi možnost popolne neodvisnosti (Heintze 1998: 7). “Avtonomija je en korak pred popolno samoodločbo in en korak za manjšinskimi pravicami.” (Hannikainen 1998: 86)

Dejstvo je, da je načelo samoodločbe narodov dobilo posebno težo predvsem v času dekolonizacije kot pravica kolonialnih ljudstev do samostojne države, zato je v 21. stoletju to načelo toliko bolj sporno (Castellino in Gilbert 2003: 162).⁴³ Vendar je v obeh mednarodnih paktih pravica do samoodločbe priznana kot splošna pravica, kar ji daje veljavnost tudi izven koncepta dekolonizacije (Preda 2003: 209). Še več, Anaya (2004: 103–10) opozarja, da je zmotno povezovati pravico do samoodločbe z režimom dekolonizacije,⁴⁴ čeprav ta predstavlja referenčno točko – v sklopu dekolonizacije je samoodločba obravnavana predvsem kot sredstvo za popravljanje krivic, pri čemer spregledamo bistvene elemente samoodločbe, kot so legitimnost vlade ter s tem povezani možnosti svobodnega razvoja in svobodne izbire.⁴⁵ Koncept dekolonizacije se namreč tudi implicitno navezuje na nastanek novih držav ter s tem na rušenje *statusa quo*. Kot piše Thornberry (1999: 8), so države ustvarile podobo samoodločbe kot Frankensteinove pošasti, ki z možnostjo odcepitve nenehno grozi s tem, da bo pogoltnila svojega stvarnika; vendar pa, kot že omenjeno, poznamo druge oblike samoodločbe, odcepitev ni edina

---

⁴² Za domorodna ljudstva sta dve od najpomembnejših pravic, ki izhajajo iz ekonomske razsežnosti pravice do samoodločbe, ravno pravici do zemlje in do svobodnega razpolaganja z naravnimi bogastvi na tradicionalnem poselitvenem ozemlju, ki sta tesno povezani s kulturno razsežnostjo, o čemer bom pisala v podpoglavju 2.2.1.

⁴³ Načelo samoodločbe koloniziranih ljudstev je bilo posebej izpostavljeno v Deklaraciji o priznanju samostojnosti kolonialnim državam in ljudstvom (*Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, Resolucija Generalne skupščine 1514 (XV), sprejeta 14. decembra 1960; dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/c_coloni.htm (3. februar 2008)).

⁴⁴ Na primer Wheatley (1999: 221) trdi, da je samoodločba predstavljala le pravico kolonij do odcepitve, zato to ni pravica, ki bi jo lahko uveljavljala domorodna ljudstva ali manjšine.

⁴⁵ Samoodločba ni nikoli pomenila le osamosvojitve, temveč svobodno izbiro ljudstev (Higgins, Rosalyn (1994): *Problems and process: international law and how we use it*. Oxford: Clarendon Press, str. 199. V Pentassuglia (2002: 161)).

možnost.⁴⁶ Za samoodločbo je tudi značilno, da je dvolične narave; na eni strani je “radikalen, progresiven, zapeljiv” koncept, na drugi pa “razdirajoč in grozeč.” (Cassese 1995: 5)

Pri upravičenosti do uveljavljanja pravice do samoodločbe se pojavljajo razlike med domorodnimi ljudstvi in manjšinami. Avtonomija je največ, kar lahko doseže neka manjšina znotraj države (Brunner in Küpper 2002: 17). Wheatley (1999: 210) pri tem opozarja, da pravica narodnih manjšin do določene stopnje avtonomije ni pravica manjšin do samoodločbe.⁴⁷ Tudi drugi avtorji pojasnjujejo, da v mednarodnem pravu narodne manjšine niso nosilci pravice do samoodločbe (Higgins 1993: 32; Gál 2002: 2; Roter 2005: 113).⁴⁸ Neupravičenost manjšin do samoodločbe je razvidna že iz Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, kjer govorimo o pravici do samoodločbe na eni strani (1. člen) in individualnih manjšinskih pravicah na drugi (27. člen) (Pentassuglia 2002: 163). O pravici manjšin do samoodločbe bi lahko govorili le v primeru, ko bi bila to rešitev iz sistema, v katerem so njihove pravice grobo kršene⁴⁹ (Franck 1993; Castellino 2005: 111).

Po drugi strani so domorodna ljudstva bolj upravičena do uveljavljanja te pravice⁵⁰ (Castellino in Gilbert 2003: 172); so poseben primer (Pentassuglia 2002: 169), čeprav je vprašanje pravice do samoodločbe domorodnih ljudstev sporno, ker je pojem ljudstvo problematičen in nejasen⁵¹ (Castellino in Gilbert 2003: 164). Kot opozarja Baer (2005: 256), odsotnost splošno sprejete definicije pojma ljudstvo v mednarodnem pravu domorodnim ljudstvom ne more odrekati pravice do samoodločbe. Za zaščito domorodnih ljudstev je potrebnih pet elementov, in sicer nediskriminacija, kulturna

---

⁴⁶ O izvrstnem prikazu, s pomočjo teorije iger, neizključujočnosti dveh načel, samoodločbe narodov in ozemeljske celovitosti, ob spoštovanju mednarodnega prava človekovih pravic glej Basic, Fleming in Vaughn (1999).

⁴⁷ Poimenuje jo pravica do samouresničitve.

⁴⁸ Türk meni, da ni presenetljivo dejstvo, da ne obstaja pravica do samoodločbe manjšin (Türk, Danilo (1994): Protection of Minorities in Europe. *Collected Courses of the Academy of European Law*, 3(2), 143–206, str. 174. V Klopčič (2002: 31)).

⁴⁹ Država, ki grobo krši človekove pravice in ne spoštuje svojih obveznosti do skupnosti na svojem ozemlju, izgubi legitimnost vladanja nad temi skupnostmi (Henriksen 2001: 9–10). Vendar pa je dejansko tudi v tem primeru pravica manjšin do samoodločbe vprašljiva, kot se je pokazalo na primeru Čečenije pri iskanju podpore za neodvisnost (Hannikainen 1998: 84), prav tako Kosova (Pentassuglia 2002: 165–6). Podpora manjšinskih zahtev o pravici do samoodločbe je v mednarodni skupnosti zelo omejena (Hannikainen 1998: 84).

⁵⁰ “/L/ahko rečemo, da spoštovanje pravice do samoodločbe vsebuje nekaj, kar je zelo podobno spoštovanju vseh ostalih človekovih pravic in še posebej pravice do političnega sodelovanja in svobode govora, tiska, zborovanja in združevanja. /.../ Malo ali nič je lahko storjenega s pravico do samoodločbe, kar ne more biti doseženo z uživanjem ostalih človekovih pravic” (Donnelly 2003: 222). Kljub temu pa Donnelly (*ibid.* 223) domorodnim ljudstvom priznava možnost, da razširijo koncept samoodločbe, ki je uveljavljena predvsem kot legitimno sredstvo dekolonizacije.

⁵¹ Pojem ljudstvo (*peoples*) v mednarodnem pravu ni definiran, kar je posledica zelo občutljivih političnih in pravnih vprašanj, pri čemer še posebej izstopa pravica *ljudstev* do samoodločbe (Henriksen 2001: 8).

integriteta,⁵² lastništvo nad ozemljem in viri, socialna blaginja ter razvoj in samouprava, vsi pa temeljijo na pravici do samoodločbe (Anaya 2004: 129–84). Domorodna ljudstva tako vidijo zanikanje pravice do samoodločbe kot diskriminacijo (Henriksen 2001: 14). Tudi domorodna ljudstva bi morala imeti možnost uveljavljati to pravico, ravno tako kot je bilo to omogočeno kolonialnim ljudstvom (Castellino 2005: 109). Pravica do samoodločbe jim ne predstavlja v prvi vrsti pravice do odcepitve od države, ampak pravico do nadzora nad svojim življenjem in usodo (Henriksen 2001: 14).

Potrebno je opozoriti na paradoks, ki se pojavlja v zvezi s pravico do samoodločbe in pravicami domorodnih ljudstev. Namreč, domorodna ljudstva morajo izbrati med pravico ljudstev (do samoodločbe) na eni strani in pravicami domorodnih ljudstev na drugi – ustanovitev lastne države na podlagi pravice do (zunanje) samoodločbe narodov jim bo s tem odvzela njihove pravice domorodnih ljudstev. Te pravice se namreč uveljavljajo znotraj države, kjer domorodna ljudstva predstavljajo tako kategorijo. V novo nastali državi pa več ne bi bilo govora o domorodcih kot nedominantni skupnosti (Alfredsson 2001).

Kolonizacija,⁵³ nastanek sodobnih držav in spreminjanje poteka državnih meja so prispevali k temu, da so domorodna ljudstva in narodne manjšine podrejene družbene skupine.⁵⁴ Tako narodne manjšine kot domorodna ljudstva vse prevečkrat ne uživajo primerne zaščite znotraj držav, kjer prebivajo. Države namreč obravnavajo obe skupini kot morebitni grožnji državnemu suverenosti zaradi strahu pred osamosvojitvenimi težnjami. Države z domorodnim prebivalstvom nemalokrat tudi poskušajo izboljšati svoj ekonomski položaj z uporabo ozemelj oziroma delov ozemelj, ki so prvotno pripadala domorodcem, ki pa tako rekoč nimajo nobene moči zoperstaviti se tem procesom.

Evropski mednarodni pravni red nima ločenega varstva domorodnih ljudstev, temveč to sodi v okvir varstva manjšin. Vse države, kjer se domorodno prebivalstvo nahaja, in sicer Finska, Norveška, Švedska, Danska in Ruska federacija, so pogodbenice Okvirne

---

⁵² Kultura je eden od ključnih elementov vseh skupnosti, še posebej to velja za domorodna ljudstva. “*Without men, no culture, but equally, and more significantly, without culture, no men*” (Geertz, Clifford (1993): *The interpretation of cultures*. London: Fontana Press, str. 49. V Thornberry (1998: 106)). V sklopu pravice do samoodločbe pomeni pravico ljudstva do oblikovanja oziroma ohranitve svojega kulturnega režima ali sistema, v katerem bo živel. Kulturna razsežnost pravice do samoodločbe je ključna za preživetje domorodne skupnosti kot celote (Henriksen 2001: 10).

⁵³ “Kolonizacija je predstavljala mogočno zanikanje pravic domorodnih ljudstev v vseh delih sveta” (Sanders 1994: 3).

⁵⁴ Kot pojasnjuje van den Berghe (1992: 1070), je med vsemi državami na svetu skoraj 75 odstotkov takih, ki so večnacionalne (van den Berghe, Pierre (1992): *Moderna država: oblikovalka nacije ali uničevalka nacij. Teorija in praksa* (11/12), 1068–79. V Rizman (1994: 21)).

konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin;⁵⁵ domorodna ljudstva v vseh državah v Evropi tvorijo številčno manjšino in so prepoznana kot narodne manjšine, zato naj bi bila zaščiteni s to konvencijo. Vendar pa del domorodnega ljudstva Sami, in sicer Samiji na Norveškem, ter domorodno ljudstvo Inuit z Grenlandije ne želijo biti obravnavani kot narodne manjšine in so se odrekli zaščiti, ki jo nudi Okvirna konvencija (Engebrigtsen 1999: 47–8; Føllesdal 2001: 105).⁵⁶ Menijo namreč, da jim status domorodnega ljudstva nudi ustrežnejšo zaščito.⁵⁷ Zato se pojavlja vprašanje, kje so pomanjkljivosti evropskega varstva narodnih manjšin pri varstvu domorodnih ljudstev oziroma ali bi se za ustrezno varstvo domorodnih ljudstev v Evropi moral oblikovati poseben evropski sistem varstva domorodnih ljudstev, ki bi bil ločen od varstva narodnih manjšin v Evropi.

Cilj diplomskega dela bo na podlagi analize mednarodnopravnih standardov zaščite domorodnih ljudstev v svetu ter varstva narodnih manjšin v Evropi na eni strani proučiti normativni okvir za varstvo domorodnih ljudstev, ki živijo v Evropi, in na drugi strani s študijami primera raziskati, kakšno je varstvo teh ljudstev v praksi. Naloga bo vključno z uvodom in zaključkom sestavljena iz sedmih poglavij.

Drugo poglavje bo razdeljeno na dva dela. Začela bom s predstavitevijo mednarodnopravnih sredstev za varstvo človekovih pravic v svetu, ki ščitijo tudi pripadnike domorodnih ljudstev kot posameznike. Posebej bom izpostavila načelo nediskriminacije in opozorila, zakaj to načelo in varstvo individualnih pravic nista dovolj za zaščito domorodnih ljudstev kot skupnosti, ter proučila tiste dokumente na univerzalni ravni, ki ščitijo domorodna ljudstva kot pripadnike manjšin (podpoglavje 2.1). V drugem delu (podpoglavje 2.2) bom nadaljevala s predstavitevijo varstva domorodnih ljudstev na globalni ravni. Z analizo primarnih virov bom predstavila, kakšna stopnja zaščite izhaja iz Konvencije 169 in Deklaracije OZN, edinih dveh univerzalnih dokumentov, ki se

---

⁵⁵ Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, sprejeta v Odboru ministrov Sveta Evrope 10. novembra 1994, za podpis odprta 1. februarja 1995, v veljavi od 1. februarja 1998, ETS št. 157; dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/157.htm> (1. oktober 2006). V nadaljevanju Okvirna konvencija.

⁵⁶ Samiji na Finskem, Švedskem in v Ruski federaciji ter ostala domorodna ljudstva Rusije spadajo pod zaščito te konvencije.

⁵⁷ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: mnenje o Danski, *Advisory committee on the Framework Convention for the protection of national minorities: opinion on Denmark*, sprejeto 22. septembra 2000, ACFC/INF/OP/I(2001)005, 16. odstavek; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/1._first_cycle/PDF_1st_OP_Denmark.pdf (1. maj 2007). V nadaljevanju Mnenje Svetovalnega odbora o Danski.

neposredno zavzemata za varstvo domorodnih ljudstev.⁵⁸ Vsebinsko bom analizirala oba dokumenta in predstavila njun pomen za domorodce.

Sledilo bo tretje poglavje, ki bo služilo pregledu varstva domorodnih ljudstev v Evropi, ki so zaščitena v okviru varstva manjšin. Razdeljeno bo na tri podpoglavja. Z analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov bom predstavila, kakšno varstvo narodnim manjšinam (in domorodnim ljudstvom) nudijo mednarodne evropske institucije, kot so Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) (podpoglavje 3.1), Evropska unija (EU, tudi Unija) (podpoglavje 3.2) in Svet Evrope (podpoglavje 3.3). V okviru vsake obravnavane institucije me bodo zanimali dokumenti, ki ščitijo človekove pravice pripadnikov narodnih manjšin, ter kakšna je ta zaščita. Podrobneje bom predstavila varstvo manjšin, kot ga uvaja Okvirna konvencija. Vse evropske države z domorodnimi ljudstvi so pogodbenice tega dokumenta, tako da bom lahko proučila, kakšno mednarodnopravno varstvo uživajo domorodci v Evropi kot pripadniki narodnih manjšin, ne kot pripadniki domorodnih ljudstev.

V drugem in tretjem poglavju bom torej s primerjalno analizo ter primarno in sekundarno analizo virov predstavila mednarodnopravna sredstva za varstvo domorodnih ljudstev tako v svetu kot v Evropi. Ti podpoglavji imata dvojni namen. Prvič, analiza in interpretacija sredstev zaščite domorodcev v svetu mi bosta služili kot osnova za razumevanje, h kakšni zaščiti stremijo domorodna ljudstva oziroma do kakšne zaščite so upravičeni domorodci na svetovni ravni. S tem bom v nadaljevanju lahko primerjala, na čem je poudarek pri varstvu domorodnih ljudstev v primerjavi z varstvom manjšin, kot se je razvilo v Evropi. Po drugi strani pa mednarodno pravo, čeprav ne zavezuje vseh držav z domorodnim prebivalstvom v Evropi na podlagi Konvencije 169, vsaj na podlagi Deklaracije OZN daje smernice za njihovo primerno varstvo.

---

⁵⁸ Dejansko sta bila za varstvo domorodnih ljudstev na univerzalni ravni sprejeta dva pravnozavezujoča instrumenta. To sta Konvencija (št. 107) o zaščiti in integraciji domorodnih in drugih plemenskih ter polplemenskih prebivalstev v neodvisnih državah (*Convention (No. 107) concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries*, sprejeta 26. junija 1957, velja od 2. junija 1959; dostopno na <http://www.lakotaarchives.com/worilo107.html> (1. april 2004). V nadaljevanju Konvencija 107), ki je bila sprejeta v okviru ILO, ter njena dopolnjena in izboljšana različica, že omenjena Konvencija 169. Konvencijo 107 je do leta 1989 ratificiralo 27 držav. Konvencija po sprejemu Konvencije 169 ni več odprta za pristope novih držav, ostaja pa še v veljavi za tiste pogodbenice, ki kasneje niso ratificirale Konvencije 169; takih držav je bilo do 31. marca 2008 še 18, in sicer so to Angola, Bangladeš, Belgija, Kuba, Dominikanska republika, Egipt, Salvador, Gana, Gvineja-Bissau, Haiti, Indija, Irak, Malavi, Pakistan, Panama, Portugalska, Sirija in Tunizija (Mednarodna organizacija dela 2008a). Deklaracija OZN ni pravno zavezujoča, vendar so deklaracije lahko vir načel občega običajnega mednarodnega prava, zato nikakor ne gre zanemariti njenega pomena za varstvo domorodnih ljudstev.

V nadaljnjih treh poglavjih (4.–6. poglavje) bom s študijo primerov raziskala življenje in položaj evropskih domorodnih ljudstev, in sicer Samijev, grenlandskih Inuitov ter domorodnih ljudstev na severu Rusije. Samiji predstavljajo tisto domorodno ljudstvo, ki se nahaja na ozemlju današnje Evrope tudi v ožjem geografskem smislu.⁵⁹ Živijo namreč na Norveškem, Švedskem, Finskem in v Ruski federaciji.⁶⁰ Grenlandija z domorodnim ljudstvom Inuit sicer v geografskem smislu morda bolj sodi k ameriškemu kontinentu, vendar jo njena zgodovina veže na Evropo, še posebej na Dansko (Peeters 1982b: 146). Grenlandija je bila danska kolonija, kasneje polnopravno priključena Danskemu; od konca 70. let 20. stoletja imajo vzpostavljeno svojo lastno vlado in nadzor nad večjim delom politik, pa vendar Grenlandija ostaja del Danske. Ta še vedno ohranja nadzor nad obrambno in zunanjo politiko Grenlandije, otoku pa tudi namenja veliko finančno pomoč (Nuttall 1994: 10–11; Ferfila 2000: 389).

Ruska domorodna ljudstva živijo v Ruski federaciji, ki je članica Sveta Evrope in sodelujoča država v OVSE. Z vključitvijo tudi ruskih domorodcev bom lahko naredila analizo za vsa domorodna ljudstva v evropskem prostoru. Po drugi strani pa se del domorodnega ljudstva Sami nahaja tudi na ruskem ozemlju. To mi bo pripomoglo k primerjavi zaščite in življenjskih pogojev domorodnega ljudstva Sami, tistega evropskega domorodnega ljudstva, ki je zaradi političnih dogodkov in začrtovanja državnih meja razdeljeno med štiri evropske države.

Cilj teh poglavij bo raziskati, kakšno je dejansko varstvo domorodnih ljudstev v Evropi, in ugotoviti, ali se v evropskem sistemu varstva manjšin pojavljajo slabosti, ki ne ustrezajo varstvu domorodnih ljudstev glede na univerzalne standarde za varstvo teh ljudstev. S študijami primerov bom preverjala, kako se normativno varstvo domorodnih ljudstev v okviru varstva manjšin v Evropi udejanja v praksi. Pri teh študijah primerov bom uporabila analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov, z zgodovinsko analizo pa bom odkrivala, kako se je razvijala njihova zaščita. Pri vsakem domorodnem ljudstvu me bo zanimalo, kako je urejen njegov status domorodnega ljudstva glede na notranjo zakonodajo držav, s katerimi problemi se sooča in zakaj se nekateri domorodci odrekajo zaščiti v

---

⁵⁹ Perkins (1992: 3) sicer našteva kot domorodna ljudstva v Evropi Kelte na britanskem otočju, Bretonce v Franciji, Galce v Španiji, Baske v Franciji, Španiji in na Portugalskem, ter Samije na Norveškem, Švedskem, Finskem in v nekdanji Sovjetski zvezi. Vendar "manjšine na samem evropskem kontinentu – Baski, Katalonci, Romi, migrantski delavci in drugi, kot so Kurdi, niso vključeni v delovno definicijo OZN o domorodnih populacijah, ampak so prej obravnavani kot narodne manjšine, čeprav so lahko težave, s katerimi se soočajo, podobne težavam domorodcev. Po drugi strani lovski in ribiški ljudstva arktičnega območja sami sebe vidijo kot domorodna in so tudi priznana kot taka" (Thornberry 1991: 331).

⁶⁰ Samiji v Ruski federaciji bodo obravnavani v sklopu šestega poglavja.

okviru Okvirne konvencije. Pri tem se bom opirala na analizo iz drugega in tretjega poglavja.

V študijah primerov se bodo tako prepletali ponazoritev njihovega življenja s predstavitvijo notranjih pravnih ureditev za njihovo zaščito ter problemi, s katerimi se soočajo in ki izhajajo iz njihovega statusa domorodnih ljudstev oziroma njihovega pravnega statusa narodnih manjšin. V poglavju o Samijih bom s primerjalno metodo tudi raziskala, kako se položaj ter zaščita Samijev spreminjata glede na posamezne države, kjer prebivajo. Države z domorodnim prebivalstvom so po dokumentih za varstvo manjšin v Evropi, ki bodo predstavljeni v tretjem poglavju, zavezane k vestnemu izpolnjevanju obveznosti, ki iz njih izhajajo oziroma imajo vsaj politično težo.

Sledil bo zaključek diplomskega dela v sedmem poglavju.

2. NORMATIVNI OKVIR VARSTVA DOMORODNIH LJUDSTEV NA GLOBALNI RAVNI

V tem poglavju bom najprej predstavila, kako so pripadniki domorodnih ljudstev zaščiteni v okviru splošnega varstva človekovih pravic. Po načelu nediskriminacije, ki predstavlja temelj mednarodnega prava človekovih pravic (Skurbaty 2000: 87), splošne človekove pravice pripadajo vsem posameznikom, torej tudi domorodcem, vendar le načelo nediskriminacije ni dovolj za zaščito skupnosti, kar bom argumentirala v nadaljevanju. V podpoglavju 2.2 bom analizirala, katere pravice izhajajo iz dveh pomembnih dokumentov za domorodna ljudstva, in sicer Konvencije 169 ter Deklaracije OZN. Kljub temu, da sta med vsemi evropskimi državami z domorodnim prebivalstvom le Norveška in Danska pogodbenici te konvencije, ter kljub dejstvu, da Deklaracija OZN ni mednarodnopravno zavezujoča, so države Unije in Norveška podprle vsebino deklaracije in njeno sprejetje (Tauli-Corpuz 2007), iz česar lahko sklepam, da načeloma podpirajo duh deklaracije in smernice, ki iz nje izhajajo. S tem bom pokazala, kakšna je zaščita domorodnih ljudstev v svetu oziroma katere so tiste pravice, po katerih stremijo domorodna ljudstva v svetu.

2.1 VARSTVO DOMORODNIH LJUDSTEV V OKVIRU SPLOŠNEGA VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

V 20. stoletju smo bili priča razmahu varstva človekovih pravic, vendar je bilo to varstvo večinoma namenjeno zaščiti individualnih pravic oziroma pravic posameznikov. Človekove pravice so splošne, temeljne, prirojene, nedeljive, neodtujljive in enakovredne pravice posameznikov (Cerar 2002: 20; Pentassuglia 2002: 40).⁶¹ Pripadniki domorodnih ljudstev uživajo določeno stopnjo zaščite na podlagi splošno sprejetih dokumentov varstva človekovih pravic, kot je Splošna deklaracija človekovih pravic,⁶² ki poudarja, da se vsi ljudje “rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje” (1. člen) ter da je vsakdo “upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo,

---

⁶¹ Cerar (2002: 20–1) sicer k temu dodaja tudi, da so človekove pravice absolutne, pravne, deklarativne narave, z moralnim izvorom in s politično težo.

⁶² Splošna deklaracija človekovih pravic, *Universal Declaration of Human Rights*, Resolucija Generalne skupščine 217A (III), sprejeta 10. decembra 1948; dostopno na <http://www.un.org/Overview/rights.html> (22. november 2005). Prevod v Cerar, Jamnikar in Smrkolj (2002: 149–61).

ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino” (2.1. člen).

Na domorodna ljudstva se posredno nanaša Ustanovna listina OZN. V 1.3. členu je poudarjeno “spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero,” in sicer kot eden izmed ciljev organizacije, v 55. členu pa je zapisano načelo enakopravnosti ljudstev in njihova pravica do samoodločbe. Anaya (2004: 186) poudarja, da že iz Ustanovne listine OZN izhaja, da je zaščita domorodnih ljudstev v okviru ljudstev z nesamoupravnimi ozemlji sveta dolžnost držav, kot tudi mednarodne skupnosti.

Skozi zgodovinski razvoj človekovih pravic so se oblikovale tri generacije človekovih pravic. V t. i. prvi generaciji človekovih pravic so politične in državljanske pravice, ki predstavljajo jedro človekovih pravic in so tiste pravice, ki na nek način omejujejo državno moč (Pentassuglia 2002: 44). V t. i. drugi generaciji so ekonomske, socialne in kulturne pravice,⁶³ ki so ‘pragmatične’ in državam nalagajo določene dolžnosti ter od njih zahtevajo ‘pozitivno delovanje’ (*ibid.*), za njihovo uresničevanje morajo države tudi uporabiti določena gmotna sredstva (Buergethal 1988: 44–5; Türk 2007: 154–5). Pravice domorodnih ljudstev pa spadajo v t. i. tretjo generacijo človekovih pravic, kjer imamo opravka s kolektivnimi pravicami, ki temeljijo na bratstvu oziroma solidarnosti (Donnelly 1993: 124).

Pravice pripadnikov domorodnih ljudstev so zaščitene z mednarodnimi dokumenti, ki vsebujejo splošne človekove pravice, namenjene vsem ljudem. Še posebej pomembna sta Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki skupaj s Splošno deklaracijo človekovih pravic tvorita mednarodno listino pravic (*International Bill of Rights*) (Šabič in Roter 2002: 40). Mednarodna pakta sta v prvi vrsti kodificirala pravice, ki izhajajo iz Splošne deklaracije človekovih pravic, in sta podrobneje razdelala ter dodala splošne človekove pravice. Posebnost teh dveh paktov sta njuna prva člena, ki vsebujeta zapis *kolektivne* pravice

---

⁶³ Pravice iz obeh sklopov, iz obeh ‘generacij’, so nedeljive, splošne in med seboj povezane. Do delitve sklopov pravic je prišlo zaradi političnih sporov, in sicer nasprotujočih si ideologij ameriškega individualizma in socialno-komunistične ideologije (Packer 1993: 37), kajti že iz same Splošne deklaracije človekovih pravic izhaja načelo nedeljivosti človekovih pravic. Življenje posameznikov se namreč ne more deliti na politično in socioekonomsko področje (Donnelly 2003: 27–33). Pentassuglia (2002: 44) tudi meni, da je težko klasificirati vsako pravico v eno od kategorij. Kot pa to vprašanje vidi Gilligon (1999: 42), je vprašanje ločevanja socialnih pravic od političnih in državljanskih povsem logično, kajti socialne pravice so se kronološko razvile kasneje, njihov razvoj pa je šel tudi preko razvoja političnih pravic in se institucionaliziral v socialni državi.

ljudev do samoodločbe. Ostale pravice, ki so določene v mednarodni listini pravic, pa so splošne individualne človekove pravice.

Za pripadnike domorodnih *ljudev* so nadalje pomembni tudi splošni dokumenti,⁶⁴ ki se nanašajo na odpravo diskriminacije, kot na primer Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije,⁶⁵ Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih,⁶⁶ Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju,⁶⁷ dokumenti proti genocidu, kot je Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida,⁶⁸ ter drugi dokumenti, kot sta na primer Konvencija o otrokovih pravicah in Deklaracija o pravici do razvoja.⁶⁹

Človekove pravice temeljijo na načelu enakopravnosti in nediskriminacije (Pentassuglia 2002: 40).⁷⁰ To načelo naj bi pripadnikom manjšin in domorodnih *ljudev* zagotavljalo popolno enakost z ostalimi državljani države (*ibid.* 88). Čeprav sta enakopravnost in nediskriminacija že dobro utrjeni načeli v mednarodnem pravu človekovih pravic in ključni za manjšinske skupine, kot tudi domorodna *ljudev* (*ibid.* 85–8), pa je že Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin opozorila, da je varstvo manjšin širši koncept od načela nediskriminacije⁷¹ (*ibid.* 90–1).

Za varstvo manjšin in domorodnih *ljudev* torej le nediskriminacija in priznavanje splošnih človekovih pravic ne zadostujeta. Za doseganje dejanske enakopravnosti je potrebna tudi pozitivna diskriminacija (Thornberry 1991: 126; Benoît-Rohmer 1996: 16; Pentassuglia 2002: 89) oziroma priznavanje posebnih pravic pripadnikom manjšin in domorodnim *ljudev*. Načelo nediskriminacije si namreč prizadeva za doseganje

---

⁶⁴ Deklaracije so, poenostavljeno, dokumenti, ki obvezujejo samo moralno, konvencije pa pogodbe, ki obvezujejo tudi pravno. Deklaracije namreč niso pravno zavezujoče, torej niso samostojen vir mednarodnih norm, čeprav imajo pomembno vlogo pri razvijanju mednarodnega prava z dajanjem smernic za delovanje držav (Conforti 2005: 56–7). Konvencije in pakti na drugi strani sodijo med mednarodne pogodbe, ki ustvarjajo obveznosti za pogodbene stranke (Türk 2007: 57–8).

⁶⁵ Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, Resolucija Generalne skupščine 2106 (XX), sprejeta 21. decembra 1965, velja od 4. januarja 1969; dostopno na <http://www.ohchr.org/english/law/pdf/cerd.pdf> (1. marec 2007).

⁶⁶ Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih, *Declaration on Race and Racial Prejudice*, sprejeta v UNESCO 27. novembra 1978; dostopno na http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/d_prejud.htm (1. april 2007).

⁶⁷ Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju, *Convention against Discrimination in Education*, sprejeta 14. decembra v UNESCO, velja od 22. maja 1962; dostopno na http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/d_c_educ.htm (21. april 2007).

⁶⁸ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Resolucija Generalne skupščine 260A (III), sprejeta 9. decembra 1948, velja od 12. januarja 1951; dostopno na <http://www.hrweb.org/legal/genocide.html> (2. februar 2008).

⁶⁹ Deklaracija o pravici do razvoja, *Declaration on the Right to Development*, Resolucija Generalne skupščine 41/128, sprejeta 4. decembra 1986; dostopno na <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/74.htm> (30. april 2007).

⁷⁰ Freeman (1995: 25) to poimenuje egalitarni individualizem.

⁷¹ Kljub načelu nediskriminacije, kot opaza Donnelly (2003: 151), pa je bila diskriminacija vseh ostalih manjšinskih skupnosti, ki niso bile rasne, spregledana še vse do začetka 80. let 20. stoletja.

enakopravnosti na negativen način, s prepovedjo neenakopravnega obravnavanja pripadnikov narodnih manjšin, ne da bi se zavzemalo za pozitivne spremembe v vedènju držav do narodnih manjšin. Povedano drugače, načelo prepoveduje neenakopravno obravnavanje pripadnikov manjšin, vendar ne spodbuja dejanske enakopravnosti (Thornberry 1991: 126). Za nediskriminacijo tudi velja, da je le začasen ukrep; “diskriminacija etničnih in rasnih skupin je kot bolezen, ki mora biti ozdravljena” (*ibid.*), medtem ko so ukrepi, namenjeni varstvu manjšin, dolgoročne narave, stalni ukrepi. Narodna manjšina bo, če seveda ne pride do bistvenih političnih ali demografskih sprememb v državi, vedno številčna manjšina in nedominantna skupnost, kar pomeni, da bo vedno potrebovala posebno zaščito, ki ji bo omogočala ohranitev njenih kulturnih, verskih ali jezikovnih posebnosti ter doseganje enakopravnosti (*ibid.*). Samo preprečevanje diskriminacije tudi zmanjšuje razlike med različnimi skupnostmi; pripadnike manjšin zbližuje z večinskim prebivalstvom in lahko tako služi prizadevanjem večinskih družb za asimilacijo pripadnikov manjšinskih skupnosti, kar je v nasprotju s konceptom varstva manjšin (Thornberry 1991: 128–9; Jackson Preece 1998: 38).

Pri pisanju Splošne deklaracije človekovih pravic je sicer prevladalo mnenje, da bosta enakopravnost in nediskriminacija v zadostni meri služili učinkovitemu varstvu manjšin (Pentassuglia 2002: 30–1), zato manjšine (niti domorodna ljudstva) niso nikjer omenjene. Sprejeta je bila Resolucija Generalne skupščine o usodi manjšin,⁷² da bi ugodili pomislekom evropskih držav, ki so v Splošno deklaracijo človekovih pravic želele vključiti določilo o varstvu manjšin (Komac in Zagorac 2002: 93, 96). Konvencija Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*, UNESCO) proti diskriminaciji v izobraževanju, v kateri je še posebej pomemben 5. člen, izstopa iz sicer individualističnega pristopa k varstvu splošnih človekovih pravic. Določilo v tem členu poudarja pomembnost izobraževanja, ki “pospešuje razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi, rasnimi ali verskimi skupinami”, bistveno pa je tudi “priznavati pripadnikom narodnih manjšin pravico do njihovih lastnih izobraževalnih dejavnosti, vključno z vzdrževanjem lastnih šol in, odvisno od izobraževalne politike vsake države, uporabo ali poučevanjem lastnega jezika”.

---

⁷² Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov 217C (III): Usoda manjšin, *United Nations General Assembly Resolution 217C (III): Fate of minorities*, A/RES/3/217C, sprejeta 10. decembra 1948; dostopno na <http://www.un-documents.net/a3r217c.htm> (25. marec 2008).

V okviru mednarodne listine pravic se na pripadnike manjšin nanaša 27. člen Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah.⁷³ “V tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, osebam, ki pripadajo takim manjšinam, ne bo odvzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in prakticirajo svojo vero ali uporabljajo svoj lasten jezik.” V tem členu se skriva negativen pristop k varstvu manjšin, nezanikanje pravic pripadnikov manjšin. Določilo v členu državam ne nalaga posebnih obveznosti do manjšin, kar pa sta posebni poročevalci OZN, Capotorti, in HRC kasneje začela tolmačiti kot dolžnost držav zagotavljati pozitivno varstvo manjšin (Thornberry 1991: 185–6; Türk 2007: 180–1).

Vendar pa gre za zapis izključno individualnih pravic, člen se ne nanaša na manjšinske pravice (Lerner 1993: 88). Povedano drugače, uživanje individualnih pravic je umeščeno v kontekst manjšinskih skupnosti (Pentassuglia 2002: 100). Po drugi strani pa 27. člen ostaja najpomembnejše zagotovilo za varstvo manjšin v univerzalnih mednarodnih dokumentih na globalni ravni, ki so podkrepljeni z mednarodnim nadzornim mehanizmom (Nowak 1993: 104). Namreč, skladno z določili Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah je bil ustanovljen Odbor za človekove pravice (*Human Rights Committee*, HRC), ki na podlagi prvega Opcijskega protokola⁷⁴ lahko sprejema pritožbe posameznikov iz držav pogodbenic pakta in Opcijskega protokola o kršitvi katere izmed človekovih pravic, ki so določene v paktu.⁷⁵ 27. člen in zaščita, ki izhaja iz njega, sta namenjena tudi domorodnim ljudstvom, kot je poudaril HRC v svoji Splošni razlagi št. 23.⁷⁶ “Za pravice posameznikov, ki so zaščitene s tem členom – na primer uživanje posamezne kulture – lahko predstavlja osnovo način življenja, ki je tesno povezan z ozemlji in uporabo njihovih naravnih virov. To lahko še posebej velja za člane domorodnih skupnosti, ki tvorijo manjšino” (3.2. člen). Kultura se namreč lahko “izraža na različne načine, ki vključujejo poseben način življenja, povezan z uporabo naravnih virov, še posebej v primeru domorodnih ljudstev. Ta pravica lahko vključuje take tradicionalne dejavnosti, kot so ribolov ali lov in pravico do življenja na ozemljih, ki so zakonsko zaščitena” (7. člen). V

---

⁷³ Za podrobno analizo pisanja 27. člena in njegovo vsebino v Thornberry (1991: 141–213).

⁷⁴ Opcijski protokol k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah, *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, velja od 23. marca 1976; dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/b4ccprp1.htm> (1. februar 2008). Slovenski prevod v Cerar, Jamnikar in Smrkolj (2002: 223–31).

⁷⁵ V študijah primerov bom obravnavala nekatere pritožbe domorodcev o kršitvi določil, ki izhajajo iz 27. člena. Glede na določila Opcijskega protokola pa lahko te pritožbe vložijo le posamezniki in ne celotne skupnosti.

⁷⁶ Splošna razlaga št. 23: Pravice manjšin (27. člen), *General Comment No. 23: The rights of Minorities* (art. 27), CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, sprejeta 8. aprila 1994; dostopno na <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument> (3. februar 2008).

varstvo kulturnih pravic skupnosti je torej vključena tudi zaščita ozemeljske pravice domorodnih ljudstev, vendar pa je šibka zato, ker v tem členu niti v preostanku pakta ni omenjena pravica do lastnine (Scheinin 2004: 7).

Pravice iz 27. člena so bile kasneje potrjene in razdelane v Deklaraciji OZN o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin⁷⁷ (Anaya 2004), ki je bila sprejeta šele leta 1992.⁷⁸ Sámó besedilo deklaracije “ni inovativno” (Lerner 1993: 98). Deklaracija je namenjena varstvu pripadnikov manjšin in ne manjšinam kot skupnostim, čeprav posamezniki uživajo pravice iz Deklaracije o pravicah manjšin v skupnosti z drugimi (3.1. člen), kot so pravica do uživanja svoje kulture, svoje vere, rabe svojega jezika (2.1. člen), pravica do sodelovanja v različnih državnih sferah (2.2., 2.3. in 2.4. člen), do vzdrževanja čezmejnega sodelovanja in stikov (2.5. člen). Države si morajo prizadevati za varstvo identitete in obstoja manjšin (1. člen) ter se vzdržati asimilacije pripadnikov manjšin, kot tudi preprečevati diskriminacijo, pripadnikom manjšin naj poskušajo zagotavljati učenje maternega jezika (3. in 4. člen). Kljub individualnim pravicam pripadnikov manjšin, ki so vsebovane v deklaraciji, pa se v deklaraciji skriva bolj razdelano priznanje kolektivne razsežnosti človekovih pravic v primerjavi z zgoraj obravnavanim 27. členom (Ketley 2001: 341). V prvem členu Deklaracije o pravicah manjšin je poudarjeno “varstvo obstoja in /.../ identitete manjšin,” torej skupinski vidik, za razliko od 27. člena pakta, ki se nanaša le na pripadnike manjšin.

2.2 VARSTVO DOMORODNIH LJUDSTEV NA UNIVERZALNI RAVNI

2.2.1 Konvencija (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah

Pravice domorodnih ljudstev so bile prvič izrecno opredeljene v Konvenciji 107 ter spremljajočem Priporočilu št. 104, vendar so po njunem sprejetju mnogi opozarjali na asimilacijsko politiko,⁷⁹ ki jo je konvencija spodbujala (Brölmann in Zieck 1993: 188;

---

⁷⁷ Deklaracija o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, Resolucija Generalne skupščine 47/135, sprejeta 18. decembra 1992; dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_minori.htm (3. junij 2007). V nadaljevanju Deklaracija o pravicah manjšin.

⁷⁸ Predlog o deklaraciji je Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin podala že leta 1978.

⁷⁹ Asimilacija pomeni “izginjanje značilnosti narodnostnih, kulturnih, jezikovnih in drugih posebnosti pripadnikov kake narodnostne, etnične ali jezikovne skupine” (Petrič 1977: 26). Države so domorodna ljudstva obravnavale kot predmoderne skupnosti, ki morajo biti integrirane v širšo skupnost (Sanders 1994: 39). Kot ugotavljata Swepston in Tomei (1994: 58), je Konvencija 107 dajala prednost vključevanju domorodnih in plemenskih ljudstev v družbo ter zapostavljala zaščito njihovih kultur in načina življenja. Za

Anaya 2004: 54–6).⁸⁰ To so bili predvsem akademiki, mednarodne organizacije, nevladne organizacije in nastajajoče organizacije domorodnih ljudstev (Swepston 2005: 56). Anaya (2004: 54–5) ugotavlja, da je mednarodna skupnost na nek način priznavala in se zavzemala za kulturno raznolikost, vendar predvsem *med* državami in ne toliko *znotraj* posameznih držav. Namreč, emancipacija kolonij je hkrati v sebi skrivala asimilacijo kultur in družbenih skupin znotraj državnih ozemelj. Koncepta samoodločbe in pravic posameznikov sta bila močno prisotna, vendar sta temeljila na zahodni ideji o kulturno homogeni, neodvisni državi. Leta 1986 so v okviru ILO pričeli s pisanjem nove konvencije, ki je bila dokončana junija 1989 in sprejeta kot Konvencija 169.⁸¹

Ta konvencija kot glavni kriterij za opredeljevanje plemenskih ali domorodnih ljudstev uporabi samoidentifikacijo (1.2. člen). Za razliko od Konvencije 107 se v Konvenciji 169 uporablja beseda ljudstva, iz česar izhaja, da bi domorodcem lahko bila priznana pravica do samoodločbe, vendar je v samem besedilu poudarjeno, da “/u/poraba besede ‘ljudstva’ v tej konvenciji naj ne bo tolmačena na način, da bi imela kakršen koli globlji pomen za pravice, ki jih ima ta pojem po mednarodnem pravu” (1.3. člen). To pomeni, da domorodnim ljudstvom v tem dokumentu ni priznana pravica do samoodločbe.

Konvencija 169 poudarja (2.–5. člen in 8.–12. člen), da si morajo države prizadevati za spoštovanje in zaščito pravic plemenskih in domorodnih ljudstev, te pravice pa vključujejo ekonomske, kulturne in socialne pravice, zahtevo po nediskriminaciji in enakopravnosti z ostalim prebivalstvom in zaščiti njihove tradicije, ter določilo o upoštevanju želja in zahtev obeh skupin ljudstev. Domorodna in plemenska ljudstva imajo pravico do odločanja in usmerjanja svojega gospodarskega razvoja, poudarjeno je varovanje okolja na njihovih ozemljih (6.–8. člen), imajo pravico do posedovanja ozemlja, ki ga naseljujejo in ki so ga

---

ponazoritev navajam 23. člen Konvencije 107, ki spodbuja postopno odvrnitev od jezikov domorodnih ljudstev in prehod na državne jezike. V nasprotju s to konvencijo sta v Konvenciji 169 poudarjena predvsem ohranitev in sodelovanje domorodnih ljudstev, osrednji pomen je dobilo tudi načelo nediskriminacije (Brölmann in Zieck 1993: 205).

⁸⁰ V preambuli Konvencije 169 je to tudi potrjeno: “/.../ razvoj v mednarodnem pravu od 1957, tako kot tudi nove okoliščine v položaju domorodnih in plemenskih ljudstev v vseh regijah po svetu so prispevali k sprejetju novih mednarodnih standardov na tem področju z namenom, da se odstranijo asimilacijske težnje prejšnjih standardov”.

⁸¹ Nobena od držav ni glasovala proti sprejetju, 92 predstavnikov držav je njeno sprejetje podprlo, 20 se jih je vzdržalo. Proti sprejetju konvencije je glasoval le predstavnik delodajalcev Nizozemske. Države, ki so se vzdržale, so kot glavni razlog navedle zaskrbljenost glede zapisa nekaterih členov in iz njih izhajajočih dvoumnosti, čeprav so se načeloma strinjale s ključnimi koncepti nove konvencije. Predvsem so nasprotovale uporabi besede ozemlja (*territories*), ki bi lahko predstavljala grožnjo suverenosti držav, ker ustaljena raba pojem povezuje z neodvisnostjo (Anaya 2004: 64–5, 85–6). Nepal je 14. septembra 2007 postal 19. država, ki je ratificirala Konvencijo 169 (Mednarodna organizacija dela 2008b).

naseljevala v preteklosti, ter pravico do izkoriščanja, upravljanja in ohranjanja naravnih virov (13.–15. člen).

Pravica do zemlje in pravica do naravnih virov sta poimenovani kot ozemeljski pravici (*territorial rights*) (Anaya 2004: 143). Te pravice so kolektivne narave (Fitzmaurice 1997: 226; Anaya 2004: 143). Pravica do zemlje je zapisana v 14.1. členu konvencije:

Domorodnim ljudstvom naj bosta priznani pravici do lastništva in posedovanja (*ownership and possession*) ozemelj, ki jih zgodovinsko naseljujejo. Poleg tega naj bodo, kjer je to potrebno, sprejeti ukrepi za zaščito pravice do uporabe ozemelj, ki jih domorodna ljudstva izključno ne naseljujejo, ampak do katerih so imela zgodovinski dostop za zagotavljanje svojih preživetvenih in tradicionalnih dejavnosti. V tem sklopu naj bo posvečena posebna pozornost položaju nomadskih ljudstev in selitvenih poljedelcev.

Pravica domorodnih ljudstev do naravnih virov pa je določena v 15.1. členu: “Pravice domorodnih ljudstev do naravnih virov na njihovih ozemljih naj imajo posebno zaščito. Te pravice vključujejo pravico teh ljudstev do sodelovanja pri uporabi, upravljanju in obvarovanju teh virov”. Ozemeljski pravici bi torej lahko opredelili kot pravici do lastništva in upravljanja.

Ozemeljske pravice domorodnih ljudstev so pravice *sui generis* – domorodna ljudstva namreč ne morejo živeti brez svojih ozemelj, ker ta tvorijo del njihove kulture (Fitzmaurice 1997: 226).⁸² Pravico domorodnih ljudstev do zemlje lahko označimo “kot pogoj *sine qua non* za blaginjo in celo preživetje domorodnih ljudstev” (Brölmann in Zieck 1993: 197). Za pravico do zemlje se borijo vsa domorodna ljudstva zaradi duhovne, družbene, kulturne, ekonomske in politične vrednosti, ki jo predstavljajo njihova ozemlja in naravni viri.⁸³ Kar zadeva objektivne elemente, je ravno odnos do zemlje tisti element, ki ločuje domorodna ljudstva od ostalih skupin, kot so na primer manjšine (Fitzmaurice 1997: 223).

Za domorodna ljudstva pomeni kršitev pravice do zemlje tudi kršitev lastninske pravice (Anaya 2004: 141). Anaya (2004: 142) to ponazori s primerom domorodcev v obeh Amerikah in drugod po svetu, ki so dolga stoletja imeli priznano pravico do posedovanja svojih tradicionalnih poselitvenih ozemelj. V Združenih državah Amerike si je država šele

---

⁸² Kako tesna in pomembna je navezanost domorodnih ljudstev na tradicionalno poselitveno ozemlje, lahko ponazorimo s primerom brazilskega ljudstva Xingu, katerega četrtna pripadnikov je po nasilni preselitvi na drugo ozemlje umrla zaradi bolezni in domotožja (Brölmann in Zieck 1993: 194). Tudi Dahl (1998: 57) meni, da za domorodna ljudstva nič ni bolj pomembno kot ravno ozemeljske pravice.

⁸³ Domorodna ljudstva in njihov odnos do zemlje, Zadnje delovno poročilo Erice-Irene A. Daes, posebne poročevalke, *Indigenous peoples and their relationship to land, Final working paper prepared by the Special Rapporteur, Mrs. Erica-Irene A. Daes*, objavljeno v Komisiji za človekove pravice 11. junija 2001, E/CN.4/Sub.2/2001/21, 12. odstavek; dostopno na [http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.Sub.2.2001.21.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.Sub.2.2001.21.En?Opendocument) (21. januar 2008). V nadaljevanju Poročilo E. A. Daes.

kasneje začela prisvajati ta ozemlja, pri čemer je domorodcem namenila nekaj denarnih sredstev in pri tem popolnoma spregledala dejstvo, da imajo drugačen pogled na gmotne dobrine in denar. Vrednost, ki jo domorodna ljudstva pripisujejo zemlji, namreč ne more biti pretvorjena v denar. Zemlja domorodnim ljudstvom ne predstavlja dobrine, s katero se lahko trguje (Johnston 1996: 196–7).⁸⁴

Sredi 19. stoletja se je začela uveljavljati tudi doktrina, po kateri so dobila vsa ozemlja, ki niso bila urejena na evropski način posedovanja, torej z zasebno lastnino, oziroma kjer prebivalci niso imeli ‘prepoznavne’ oblike vlade, status ‘nikogaršnje zemlje’ (*terra nullius*) (Ketley 2001: 335; Castellino 2005: 93–9). Skladno s to doktrino, ki je imela katastrofalne posledice za domorodna ljudstva, so bila ozemlja domorodnih ljudstev šteta kot pravno nenaseljena, kar je osvajalcem dovoljevalo njihovo prisvojitve. ‘Odkrivanja’ novih ozemelj so državam priznavala pravico, da si prilastijo ozemlja, ki so jim bila še nepoznana.⁸⁵ Poostrena tekma med kolonialnimi velesilami je le še pripomogla k uporabi doktrine ‘nikogaršnje zemlje’ tudi na ozemljih, ki so bila dejansko že naseljena (Castellino 2005: 96). Države še vedno mnogokrat odrekajo domorodnim ljudstvom ekskluzivno pravico do uporabe in/ali lastništva nad zemljo.⁸⁶

Konvencija 169 načeloma prepoveduje preselitev ljudstev z njihovih ozemelj in predvideva kaznovanje tistih, ki bi nasilno vdrli na njihova ozemlja ali jih uporabljali na nezakonit način (16.–19. člen).⁸⁷ Država jim mora zagotavljati enake pogoje dela in zaposlovanja kot ostalim, primerno zdravstveno varstvo, dostop do šolanja, ki naj vsebuje tudi predmete o njihovi zgodovini, védenju, družbenem sistemu itd., oziroma ustanovitev lastnega izobraževalnega sistema (20.–31. člen). Konvencija 169 poudarja, naj se otroci učijo pisati in govoriti v maternem jeziku (28.1. člen). Nadalje konvencija

---

⁸⁴ Koncept lastnine se v zahodnem svetu nanaša na pravico do posedovanja nečesa, pa naj bodo to otipljive ali neotipljive dobrine (primer slednjih so storitve in znanje), pri čemer se z lastnino lahko trguje. Domorodna ljudstva, na drugi strani, mnoge dobrine vidijo kot *neodtujljive*, kot skupinsko lastnino. Tudi gmotne dobrine, ki so sicer otipljive, imajo pri domorodcih dodano posebno vrednost, v njih se skriva tudi neotipljivi del (Posey 1997: 74).

⁸⁵ Poročilo E. A. Daes: 31. odstavek.

⁸⁶ Poročilo E. A. Daes: 34.–40. odstavek. Kot primere lahko navedem domorodna ljudstva v Britanski Kolumbiji, ki jim kanadska vlada priznava pravico do le zelo omejenega ozemlja in neprestano odreka pravico do preostanka tradicionalnega poselitvenega ozemlja. Enako velja za nekatera domorodna ljudstva na Kitajskem, v Vietnamu in Laosu (Poročilo Rodolfa Stavenhagna, posebnega poročevalca, o stanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin domorodnih ljudstev, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, Rodolfo Stavenhagen*, objavljeno v Svetu človekovih pravic 27. februarja 2007, A/HRC/4/32, 16. in 18. odstavek; dostopno na <http://daccess.dds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/110/99/PDF/G0711099.pdf?OpenElement> (25. februar 2008)), tudi v Keniji (Stidsen 2007: 578).

⁸⁷ Preselitev ljudstev je dovoljena le kot izjema, pri čemer se mora ljudstvo s tem strinjati. V primeru preselitve mora biti novo ozemlje vsaj enake kakovosti kot prejšnje (16.2.–16.5. člen)

določa, da morajo države omogočati in lajšati stike in sodelovanje med domorodnimi ljudstvi (32. člen) ter vzpostaviti ustrezne administrativne organe, ki bodo skrbeli za primerno izvajanje določil te konvencije (33. člen). Konvencija 169 sicer opozarja, da naj bodo ukrepi, izhajajoči iz določil konvencije, sprejeti na način, ki bo primeren za vsako posamezno državo (34. člen), pri čemer naj ne bodo kršene pravice drugih družbenih skupin (35. člen).

Ustava ILO⁸⁸ določa, da morajo države, ki so ratificirale konvencijo ILO, tej organizaciji pošiljati letna poročila o izvrševanju konvencije in napredku pri tem,⁸⁹ vendar pa, kar zadeva Konvencijo 169, sama domorodna ljudstva nimajo pravice pritožbe zoper kršitve posameznih členov konvencije. Drugi mehanizem, ki je razvit v okviru ILO, je možnost, da organizacije delavcev in delodajalcev podajo svoja opažanja glede izvrševanja ratificiranih konvencij⁹⁰ (Brölmann in Zieck 1993: 210), oziroma možnost drugih držav, pogodbenic ILO konvencije, prav tako kot tudi predstavnikov delodajalcev in delojemalcev, da opozorijo na kršenje konvencije s strani druge države (Anaya 2004: 249).

Pomanjkljivost Konvencije 169, kot ugotavlja Hannum (1993: 45), je v tem, da v konvenciji ni določila, ki bi domorodnim ljudstvom zagotavljalo popoln nadzor nad svojim lastnim razvojem. Prav tako nimajo zagotovljene absolutne prepovedi prisilne preselitve, ena od pomanjkljivosti je tudi pomanjkanje določil o zaščiti intelektualnih lastninskih pravic domorodnih ljudstev (Swepston 2005: 57). A. Meijknecht (2001: 150–1) nadalje poudarja, da je v Konvenciji 169 uporabljena beseda *shall*, ki jo lahko prevajamo kot ‘naj’, kar pomeni, “da je vladam glede implementacije prepuščena določena mera presoje”. Kljub temu je Konvencija 169 prvič na mednarodnem nivoju domorodcem zagotovila pravico do zemlje, čeprav se pojavljajo kritike, da domorodci nimajo neomejenega nadzora nad naravnimi viri na svojem ozemlju (Brölmann in Zieck 1993: 206–7). Pa vendar Konvencija 169 predstavlja pomemben napredek v priznavanju pravic za domorodna ljudstva kot posebne skupine (Fitzmaurice 1997: 225).

---

⁸⁸ Ustava Mednarodne organizacije dela, *Constitution of the International Labour Organisation*, sprejeta 28. junija 1919, velja od 10. aprila 1920; dopolnitev ustave je bila sprejeta 9. oktobra 1946, velja od 20. aprila 1948; dostopno na http://training.ilo.org/ils/foa/library/constitution/indexconst_en.html (20. januar 2008).

⁸⁹ Države, ki so ratificirale ILO Konvencijo 169, so dolžne pošiljati letna poročila “o njeni implementaciji v zakonu in v praksi” (Swepston in Tomei 1994: 59). Omenjena poročila pregleduje Odbor strokovnjakov o izvrševanju konvencij in priporočil (*Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations*) (*ibid.* 59–60).

⁹⁰ Ta pritožbeni mehanizem je bil kar nekajkrat uporabljen, in sicer s strani delavskih organizacij Bolivije, Kolumbije, Danske, Ekvadorja, Mehike in Peruja, ki so zastopale interese organizacij domorodnih ljudstev. Delavske organizacije so opozarjale predvsem na pomanjkanje vladnih posvetovanj z domorodnimi ljudstvi pri ozemeljskih vprašanjih, pri dodeljevanju pravic do izkoriščanja rudnih bogastev in črpanja nafte ter pri izvrševanju ‘razvojnih’ projektov na njihovih ozemljih (Swepston 2005: 58).

2.2.2 Deklaracija o zaščiti pravic domorodnih ljudstev

Pri nastajanju osnutka Deklaracije OZN⁹¹ je več kot desetletje sodelovalo nad sto organizacij domorodnih ljudstev (Baer 2005: 249), tako da Deklaracija OZN predstavlja nekakšen kompromis med predlogi in željami domorodnih ljudstev, pripravljenostjo do konsenza posameznih držav ter že uveljavljenimi normami in pravicami domorodnih ljudstev. Leta 1994 je Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin sprejela osnutek Deklaracije OZN in ga predala Komisiji za človekove pravice, ki je leta 1995 predlagala ustanovitev Delovne skupine za obravnavo osnutka Deklaracije OZN, kar je Ekonomski in socialni svet OZN tudi potrdil (Bedenk 1999: 27, 31; Anaya 2004: 64). Vendar pa je bila vsebina osnutka Deklaracije OZN sporna⁹² in v Delovni skupini za obravnavo osnutka Deklaracije OZN je bil na primer do leta 2004 dosežen konsenz le za dva od takratnih 45 členov (Indigenous Peoples' Centre for Documentation, Research and Information 2004: 2). Kljub temu pa je 29. junija 2006 Svet za človekove pravice⁹³ vendarle sprejel omenjeni osnutek in predlagal Generalni skupščini čim prejšnji sprejem. Na zasedanju Generalne skupščine novembra 2006 ni prišlo do sprejetja Deklaracije OZN predvsem zaradi opozicije nekaterih afriških držav, ki so želele odložiti sprejetje Deklaracije OZN zaradi "temeljnih ustavnih in političnih težav" (1.2. točka),⁹⁴ ki bi preprečile izvajanje deklaracije.

---

⁹¹ Leta 1982 je bila pod okriljem Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin ustanovljena Delovna skupina za domorodna prebivalstva (*Working Group on Indigenous Populations*, WGIP). Leta 1991 se je začela obravnavati osnutek Deklaracije o pravicah domorodnih ljudstev, ki ga je pripravila omenjena skupina. Dokončan je bil leta 1993.

⁹² Vsebinska je bila sporna glede vključitve kolektivnih pravic, predvsem pravice domorodnih ljudstev do samoodločbe in ozemeljskih pravic, ter s tem povezane pravice do povračila odvzetih ozemelj in možnosti veta pri razvojnih projektih na njihovih ozemljih (Wolfrum 1999: 382; Erni in Jensen 2001: 4; Henriksen 2001: 14). Vendar pa države pri vključitvi v Deklaracijo OZN pravice domorodnih ljudstev do samoodločbe ne bi smele imeti zadržkov, ker je vsebina tretjega člena o pravici do samoodločbe zelo podobna vsebini prvega člena obeh mednarodnih paktov. HRC je na primer leta 1999 od Norveške in Kanade zahteval, naj poročata o pravici domorodnih ljudstev na njihovih ozemljih v okviru prvega člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (Henriksen 2001: 18). S tem je bil uveljavljen pravni precedens, pravica domorodnih ljudstev do samoodločbe pa umeščena v mednarodni kontekst varstva splošnih človekovih pravic.

⁹³ Svet za človekove pravice (*Human Rights Council*) je z Resolucijo Generalne skupščine A/RES/60/251, sprejeto 3. aprila 2006, junija istega leta nadomestil Komisijo za človekove pravice (*Commission on Human Rights*).

⁹⁴ Svoje pomisleke so zapisale v skupnem sporočilu (Osnutek memoranduma Afriške skupine o Deklaraciji Združenih narodov o pravicah domorodnih ljudstev, *Draft Aide Memoire of the African Group on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, sprejet 9. novembra 2006 v New Yorku; dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/InternationalProcesses/DraftDeclaration/AfricanGroupAideMemoireOnDeclaration.pdf> (20. januar 2008)). Niso se strinjale predvsem s tem, da pojem domorodnih ljudstev v deklaraciji ni definiran (2. točka), zaskrbljene so bile tudi, kakšne bi bile lahko posledice vključitve pravice do samoodločbe (3. točka), ter da bi domorodnim ljudstvom deklaracija dejansko zagotavljala pravico do veta pri sprejemanju zakonodaje (6. točka). Težave so imele tudi s členi, ki domorodnim ljudstvom zagotavljajo ozemeljske pravice, ker je to v nasprotju z ustavnimi določili mnogih afriških držav (7. točka), in s členom, ki domorodnim ljudstvom daje pravico do priznanja in spoštovanja pogodb, ki so jih sklenila s posameznimi državami (8. točka). Vendar naj bi bile skrbi afriških držav predvsem posledica pomanjkanja informacij in predhodne neudeležbe v procesu nastajanja osnutka Deklaracije OZN (IWGIA 2007a).

Afriške države so v letu 2007 izpogajale devet dopolnil k osnutku Deklaracije OZN (IWGIA 2007c).⁹⁵ Deklaracija OZN je bila sprejeta 13. septembra 2007, po več kot dvajsetih letih pogajanj (IWGIA 2007b). Za sprejem deklaracije je glasovalo 143 predstavnikov držav, 11 se jih je vzdržalo,⁹⁶ štirje so glasovali proti, in sicer Kanada, Avstralija, Nova Zelandija in Združene države Amerike. Glavni zagovorniki deklaracije pa so bile latinskoameriške države, predvsem Peru, Mehika in Gvatemala, ter EU in Norveška (Tauli-Corpuz 2007). Razlogi za glasovanje proti sprejetju deklaracije so bili vključitev pravice domorodnih ljudstev do nadzora nad ozemlji in naravnimi viri, do samoodločbe ter možnost veta pri zadevah, povezanih z njihovimi poselitvenimi ozemlji (Taliman 2007). Avstralija je tudi izrazila nestrinjanje z vključitvijo pravice do varstva intelektualne lastnine⁹⁷ (Tauli-Corpuz 2007).⁹⁸

V preambuli je poudarjeno, da imajo domorodci enake človekove pravice kot ostali ljudje, ne smejo biti podvrženi diskriminaciji, tako kot ostala ljudstva imajo pravico do samoodločbe, kar je izpostavljeno tudi v nadaljevanju Deklaracije OZN. Pravice domorodcev so že v preambuli osnutka Deklaracije “oblikovane kot pravice skupin ali skupnosti, ravno tako kot tudi individualne pravice”, kar je velikega pomena zaradi vloge kolektivnih pravic pri varstvu domorodnih ljudstev (Meijknecht 2001: 154).

V Deklaraciji OZN so priznane temeljne pravice tako domorodcev kot tudi domorodnih ljudstev kot skupnosti (1. in 2. člen). Ena od najpomembnejših pravic, ki so opredeljene v Deklaraciji OZN, je pravica domorodnih ljudstev do samoodločbe: “Domorodna ljudstva imajo pravico do samoodločbe. Glede na to pravico lahko sami neovirano določijo svoj politični status ter si neovirano prizadevajo za lasten ekonomski, družbeni in kulturni razvoj” (3. člen). “Domorodna ljudstva imajo, z izvajanjem svoje pravice do samoodločbe, pravico do avtonomije ali samouprave pri zadevah, povezanih z njihovimi notranjimi in

---

⁹⁵ Dopolnila so se med drugim nanašala na poudarek v preambuli o potrebnem zavedanju raznovrstnosti položaja domorodnih ljudstev v različnih državah in na določilo, da deklaracija ne spodbuja ali pooblašča dejanj, ki bi ogrozila ozemeljsko celovitost držav. Prvotni osnutek Deklaracije OZN z označenimi spremembami je dostopen na http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/Declaration_IPs_31August.pdf (24. marec 2008).

⁹⁶ Med državami, ki so se vzdržale, je bila tudi Ruska federacija. Več v podpoglavju 6.3.5.

⁹⁷ Avstralija je pojasnila, da deklaracija s poudarjanjem intelektualne lastnine domorodnih ljudstev odreja te pravice tretjim strankam, ki bi bile do njih upravičene z nacionalno zakonodajo.

⁹⁸ Generalna skupščina sprejme Deklaracijo o pravicah domorodnih ljudstev: po besedah predsednika: ‘Velik korak naprej’ pri vsesplošnem uresničevanju človekovih pravic, *General Assembly adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples: ‘Major step forward’ towards Human Rights for all, says President*, objavljeno 13. septembra 2007 v Oddelku za obveščanje javnosti, GA/10612; dostopno na <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10612.doc.htm> (22. februar 2008). Več o nestrinjanju Kanade v Leong (2007) in v Permanent Mission of Canada to the United Nations (2007), Nove Zelandije v Scoop Parliament (2007) in v Permanent Mission of New Zealand to the United Nations (2007), ter Združenih držav Amerike v United States Mission to the United Nations (2007).

krajevnimi zadevami, kot tudi z načini in s sredstvi za financiranje svojih avtonomnih funkcij” (4. člen).⁹⁹ Ta pravica, namreč pravica domorodnih ljudstev do samoodločbe, je bila prvič zapisana v mednarodnem dokumentu.¹⁰⁰

Deklaracija OZN glede na ostale dokumente mednarodnega prava o človekovih pravicah vsebuje najobsežnejši zapis kolektivnih pravic, kar je eden od ključnih dosežkov Deklaracije OZN (Ketley 2001: 343–4; The University of Minnesota Human Rights Center 2003: 3). Domorodna ljudstva so namreč soglasno poudarila, kako pomembna je vključitev kolektivnih pravic v ta dokument; ravno občutek kolektivnosti je tisti, ki daje smisel njihovi identiteti kot ljudstva.¹⁰¹ Te pravice vključujejo, poleg že omenjene pravice do samoodločbe, pravico do ohranjanja svojih ločenih političnih, pravnih, ekonomskih, družbenih in kulturnih institucij (5. člen), kolektivno pravico do življenja v svobodi, miru in varnosti (7.2. člen), kulturne in verske pravice (11. in 12. člen), pravico do svojega izobraževalnega sistema in poučevanja v maternem jeziku (13. in 14. člen), pravico do ohranjanja posebne identitete in lastnosti (15. člen), pravico do vzpostavljanja svojih političnih, ekonomskih in družbenih sistemov, do sodelovanja v politični državni sferi in načrtovanja lastnega ekonomskega razvoja (17.–24. člen), pravico do nadzora, posedovanja in razvijanja svojega tradicionalnega ozemlja ter uporabe naravnih virov na teh ozemljih, kot tudi pravico do vrnitve oziroma ustreznega povračila za odvzeta ozemlja, pri čemer je poudarek tudi na pravici do ohranjanja in zaščite okolja, kjer prebivajo (25.–30., 32. člen).

Domorodna ljudstva imajo tudi pravico sama skrbeti za ohranjanje in razvoj svojih navad, institucij in praks (34. člen), pravico do ohranjanja in razvijanja čezmejnih stikov, vezi in sodelovanja z ostalimi domorodnimi ljudstvi ali deli ljudstva, ki je ločeno z državnimi mejami (36. člen), pravico do priznanja in izvrševanja pogodb, ki so jih države sklenile z domorodnimi ljudstvi (37. člen); države naj domorodnim ljudstvom namenijo tudi denarno pomoč, ki bi omogočila učinkovito uresničevanje pravic iz Deklaracije OZN.

---

⁹⁹ Vendar se v okviru samoodločbe ta pravica dejansko nanaša na notranjo samoodločbo, torej na možnost avtonomije in samouprave (Brölmann in Zieck 1993: 212). 46. člen opozarja, da določila v tej deklaraciji ne smejo biti interpretirana na način, da bi ogrožala ozemeljsko celovitost ali politično enotnost suverenih držav, kar je sicer tudi eno od načel mednarodnega prava.

¹⁰⁰ Pravico domorodnih ljudstev do samoodločbe so priznali tudi v raznih organih in telesih v okviru sistema OZN, kot na primer v Odboru za odpravo rasne diskriminacije (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*) in Odboru za človekove pravice (*Razlika med manjšinami in domorodnimi ljudstvi v mednarodnem pravu, The difference between minorities and indigenous peoples under international law*, poročilo Sveta Samijev, poslano Svetu Evrope 10. januarja 2002; dostopno na <http://www.saami.council.net/files/2004032219000.doc> (8. oktober 2006)).

¹⁰¹ Gray, Ash (1999): *The United Nations' Declaration on the Rights of Indigenous Peoples is still intact, Report on the 4th Session of the Open-Ended Inter-Sessional Working Group of the UN Commission on Human Rights on the Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. København: IWGIA, str. 5. V Meijknecht (2001: 87–8).

Domorodnim ljudstvom je priznana pravica do varstva intelektualne in kulturne lastnine (31. člen), ki je novost glede na Konvencijo 169. Deklaracija OZN domorodnim ljudstvom tudi prizna pravno osebnost (*legal personality*) (Wolfrum 1999: 376).

Deklaracija OZN je kljub vsemu deklaracija, torej mednarodni dokument z neobvezujočimi določili, vendar je v večjem delu deklaracije utelešen zapis občega običajnega mednarodnega prava (Meijknecht 2001: 153; Anaya in Wiessner 2007). Pravice v Deklaraciji OZN “predstavljajo najnižje standarde za preživetje, dostojanstvo in blaginjo domorodnih ljudstev v svetu” (43. člen). Deklaracija nedvomno predstavlja pomemben dosežek za domorodce po celem svetu (Baer 2005: 253). Domorodna ljudstva so imela namreč “obupno potrebo (*desperate need*)” po utelešenju svojih pravic v splošni deklaraciji (Stidsen 2007: 10), kajti Deklaracija OZN ne ustvarja novih pravic, temveč le razdela že uveljavljene mednarodne človekove pravice, norme in načela domorodnih ljudstev (*ibid.* 554).

Deklaracija OZN je tudi prvi dokument OZN, kjer so na tako intenziven in demokratičen način sodelovali različni udeleženci, kot so predstavniki organizacij domorodnih ljudstev, predstavniki držav, pravni strokovnjaki in mednarodne nevladne organizacije (*ibid.*). Sicer pa Brölmann in Zieck (1993: 189) od Deklaracije OZN pričakujeta, da bo predstavljala predhodnico za splošno pogodbo o pravicah domorodnih ljudstev. Z njenim sprejetjem smo vsekakor tudi korak bližje k uresničevanju splošne človekove pravice do preprečevanja diskriminacije (Rights & Democracy 2005: 3).

3. VARSTVO EVROPSKIH DOMORODNIH LJUDSTEV V OKVIRU VARSTVA NARODNIH MANJŠIN V EVROPI

“/R/esnica je, da spoštovanje človekovih pravic, vključujoč manjšinske pravice, prispeva k miru – in nihče ne bi smel imeti razloga za strah pred takim mirom.”¹⁰²

V tem poglavju bom z analizo predstavila, kakšno je varstvo domorodnih ljudstev, ki so zaščiteni v okviru varstva manjšin v Evropi, v evropskih mednarodnih institucijah. Predstavila bom, kakšno varstvo narodnih manjšin se je razvilo v OVSE, EU in Svetu Evrope. Analizirala bom tudi enega izmed dokumentov Sveta Evrope, in sicer Okvirno konvencijo, katere pogodbenice so vse evropske države z domorodnim prebivalstvom, tako Švedska, Norveška, Finska in Danska, kot tudi Ruska federacija. To poglavje mi bo služilo za prikaz mednarodnopravne zaščite domorodnih ljudstev (in narodnih manjšin) v Evropi in predstavljalo osnovo, preden s študijami primerov pokažem, kakšna sta dejansko stanje in zaščita evropskih domorodnih ljudstev.

Evropski regionalni sistem varstva manjšin¹⁰³ sestavlja več večplastnih podsistemov, kot so zaveze, izhajajoče iz OVSE, Sveta Evrope in EU, ter notranja zakonodaja držav, nadzorni mehanizmi in mreža nevladnih organizacij. Pogodbe Sveta Evrope so pravno zavezujoče za države, ki so jih ratificirale, to pa ne velja za dokumente OVSE.¹⁰⁴ Vendar pa so se mehanizmi OVSE izkazali za dobre in učinkovite, tako kar se tiče določevanja norm in pravil (*standard-setting*), kot tudi nadzora nad njihovim izvajanjem (Dalton 1994: 102; Chandler 1999: 61; Martín Estébanez 1999: 31; Skurbaty 2000: 103–4).¹⁰⁵ Po drugi strani pa gre uspehe OVSE pripisati tudi dejstvu, da je ena izmed temeljnih značilnosti OVSE “delovanje v ozadju, daleč od medijev in z metodami, ki niso vedno (če sploh) merljive” (Šabič 2005: 9). Kljub temu je delo OVSE in Sveta Evrope komplementarno, ker

---

¹⁰² Alfredsson, Gudmundur (1991): “Emerging or newly restored democracies – strengthening of democratic institutions and development”. Strasbourg, Council of Europe, Conference on Parliamentary Democracy, Workshop 1: Human rights, fundamental freedoms and the rights of minorities, essential components of democracy. V Packer (1993: 61).

¹⁰³ Sicer, kot piše Skurbaty (2000: 3–6), ne moremo govoriti o zaščiti manjšin v *mednarodnem* pravu, kajti manjšine nimajo zagotovljenega nobenega prisilnega mehanizma za dejansko uveljavitev svojih pravic, ki izhajajo iz mednarodnih dokumentov, pa tudi zato, ker so države tiste, ki pišejo in na koncu podpišejo *mednarodne* dokumente. Podobno trdi Donnelly (2003: 179) za človekove pravice, ki so predvsem državna in ne mednarodna skrb. Sredstva nadzora izvajanja določil o varstvu človekovih pravic so lahko kvečjemu dopolnilna državnim sredstvom (*ibid.* 181).

¹⁰⁴ Marca 2008 je bilo v OVSE 56 sodelujočih držav, Svet Evrope pa je imel nekaj manj držav članic, in sicer 47.

¹⁰⁵ “OVSE je prispeval k procesu, s katerim je varstvo manjšin postalo glavni predmet dnevnega multilateralnega dialoga in meddržavnega sodelovanja v Evropi” (Martín Estébanez 1999: 31).

se OVSE pri vprašanju varstva manjšin nanaša bolj na varnostni vidik, Svet Evrope pa na njihovo zaščito iz kulturnega zornega kota (Komac in Zagorac 2002: 101–2).

3.1 ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI

OVSE (takrat še Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi) je človekovim pravicam in varstvu manjšin¹⁰⁶ posvetil pozornost že ob podpisu Helsinške sklepne listine¹⁰⁷ leta 1975, in sicer v okviru poglavja o evropski varnosti. Nato se OVSE v času hladne vojne ni bistveno dotaknil vprašanja narodnih manjšin vse do srečanja na Dunaju med letoma 1986 in 1989,¹⁰⁸ ko so vzpostavili t. i. instrument človekove razsežnosti.¹⁰⁹ Na omenjenem srečanju se je uveljavilo tudi načelo spoštovanja *kolektivne* identitete narodnih manjšin.¹¹⁰ Pomemben korak predstavlja srečanje v Kopenhavnu leta 1990, ki je nekakšen vrh dejavnosti OVSE na področju narodnih manjšin. Kopenhavnski dokument¹¹¹ je priznal subjektivni kriterij pri opredeljevanju pripadnikov manjšin, in sicer samoidentifikacijo. Kopenhavnski dokument je nadalje pripadnikom narodnih manjšin priznal pravico do uporabe lastnega jezika, vzdrževanja svojih izobraževalnih in cerkvenih institucij, izvajanja lastne religije, ustanavljanja raznih organizacij znotraj države ter sodelovanja pri delu mednarodnih nevladnih organizacij (Dalton 1994: 99–100; Chandler 1999: 61–5; Skurbaty 2000: 117–19; Roter 2003: 88–94). Prvič torej lahko govorimo o

---

¹⁰⁶ Kljub regionalnemu značaju manjšinske zakonodaje pa zahodne države ne želijo nadzora nad položajem manjšin v okviru svojih ozemeljskih meja (Chandler 1999: 61).

¹⁰⁷ Sklepna listina helsinškega vrha Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, *Conference on security and cooperation in Europe – Final Act*, podpisan v Helsinkih avgusta 1975; dostopno na http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (1. junij 2007).

¹⁰⁸ Zaključni dokument dunajskega srečanja predstavnikov sodelujočih držav Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi leta 1986, sklicanega na temelju določil Sklepne listine o nadaljnjih srečanjih konference, *Concluding document of the Vienna meeting 1986 of representatives of the participating states of the Conference on security and co-operation in Europe, held on the basis of the provisions of the final act relating to the follow-up to the conference*, podpisan na Dunaju leta 1989; dostopno na <http://www.fas.org/nuke/control/osce/text/VIENN89E.htm> (1. junij 2007).

¹⁰⁹ Instrument človekove razsežnosti, kot je bil izpopolnjen na srečanju v Moskvi, se je uveljavil tudi kot sredstvo za varstvo narodnih manjšin. Vsebuje več mehanizmov, s katerimi je mogoče zaobseči sicer zahtevani konsenz pri sprejemanju odločitev v okviru OVSE. Kadar se namreč pojavijo kršitve človekovih pravic, kamor spadajo tudi kršitve pravic pripadnikov manjšin, lahko ena od držav članic OVSE med drugim zahteva poročilo o izvajanju ukrepov na določenem področju, na prošnjo najmanj petih ali devetih držav, odvisno od primera, pa se od države brez njenega soglasja lahko zahteva, da se sestavi skupina poročevalcev, ki na terenu ugotavlja morebitne kršitve dogovorov v okviru človekove razsežnosti (Benoît-Rohmer 1996: 26–7; glej tudi Bloed 1993).

¹¹⁰ Države so namreč zapisale določilo, da bodo “varovale in ustvarjale pogoje za spoštovanje etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete narodnih manjšin na njihovih ozemljih” (19. odstavek v poglavju o vprašanjih, povezanih z varnostjo v Evropi (*Questions relating to security in Europe*)). Prvič so države govorile o identiteti manjšin kot *skupnosti* in ne več le o pripadnikih narodnih manjšin.

¹¹¹ Dokument kopenhavnskega srečanja Konference o človekovi razsežnosti Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, *Document of the Copenhagen meeting of the Conference on the Human Dimension of the Conference on security and co-operation in Europe*, podpisan junija 1990; dostopno na http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf (1. junij 2007).

pozitivnih ukrepih za enakopravnost pripadnikov manjšin z ostalim prebivalstvom (Benoît-Rohmer 1996: 24–5). Omenjena je tudi avtonomija kot sredstvo za zaščito identitete manjšin, vendar ne kot pravica manjšin, temveč le kot možnost (Heintze 1998: 13–14; Rehman 1999: 226).¹¹² Kljub nezavezujočnosti dokumenta pa je ta “obravnavan kot ‘Evropska listina manjšin.’” (Benoît-Rohmer 1996: 25)

Razpada Jugoslavije in Sovjetske zveze sta bistveno prispevala k preobratu pri varstvu manjšin. Dograjevanje norm za narodne manjšine se je sprevrglo v preprečevanje konfliktov, kar se je izrazilo na srečanju v Ženevi leta 1991 ter kasneje v Moskvi, kjer se je tudi precej omejila suverenost držav ter bolj poudarila možnost mednarodne zaščite manjšin, čemur so nasprotovale predvsem zahodne države.¹¹³ Tako je bilo na srečanju v Helsinkih konec leta 1992 ustanovljeno mesto Visokega komisarja za narodne manjšine, ki deluje po načelu zgodnjega opozarjanja in preprečevanja konfliktov tudi brez pristanka držav članic OVSE in je na ta način bolj namenjen varstvu manjšin v Vzhodni Evropi. Visoki komisar za narodne manjšine lahko deluje le tam, kjer je možnost pojava konflikta, in ne tam, kjer pride do kršitev ali zanikanja pravic manjšinam. Namenjen je torej le preventivni diplomaciji, pa še pri tem je njegovo delovanje omejeno zgolj na tiste konflikte, kjer ni prisoten terorizem (Bloed 1993: 67–70; Chandler 1999: 65–9; Skurbaty 2000: 121–3; Roter 2005: 112–15). Kljub vsemu pa je delo Visokega komisarja za narodne manjšine nepogrešljivo tako na področju preprečevanja konfliktov, kot tudi zaščite manjšin (Rosas 1993: 11; Roter 2005: 109–24).

Visoki komisar za narodne manjšine domorodnih ljudstev ne obravnava kot posebne skupine, temveč v sklopu varstva manjšin (The University of Minnesota Human Rights Center 2003: 5). Leta 1992 sprejeti dokument v poglavju o človekovem razvoju¹¹⁴ na enem mestu sicer obravnava tudi domorodna ljudstva. Države so namreč zapisale: “Sodelujoče države, ki ugotavljajo, da imajo lahko pripadniki domorodnih ljudstev posebne težave pri uživanju svojih pravic, se strinjajo, da se njihove KVSE (oziroma OVSE, op. J. L.) zaveže glede človekovih pravic in temeljnih svoboščin polno in nediskriminatorno uporabljajo za

---

¹¹² Rehman (1999: 226) in Thornberry (1998: 112) opažata tudi, da države le omenjajo oziroma zabeležijo (*note*) prizadevanja za zagotavljanje avtonomnega statusa manjšin. Dalton (1994: 105–6) pa nadalje opozarja, da se OVSE ne bo vključil v spodbujanje nastanka manjšinskega režima, ki bi temeljil na pravici manjšin do samoodločbe ali avtonomije.

¹¹³ “Morda ne obstaja nič, čemur bi lahko rekli problem manjšin - le problem odnosa držav” (Skurbaty 2000: 165). Povedano drugače, obstoj manjšin znotraj državnih meja kot tak ne povzroča težav. Te nastanejo, ko politične elite, večinoma izvoljene na demokratičen način, sprejmejo politike, ki dajejo posebne pravice eni skupini in s tem etnične razlike spremenijo v nacionalistična trenja (Wheatley 1999: 199).

¹¹⁴ KVSE Helsinški dokument: Izzivi sprememb, *CSCE Helsinki document: The Challenges of Change*, sprejet v Helsinkih 10. julija 1992; dostopno na http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4046_en.pdf (12. januar 2008).

te ljudi” (29. člen v 4. poglavju o človekovi razsežnosti). L. Fliert (1994: 3) meni, da je OVSE s tem “odprl možnost za domorodna ljudstva, da se poslužijo OVSE mehanizmov.”

Pomembnost sistema varstva narodnih manjšin v okviru OVSE je ta, da nimamo opravka s kakršnim koli sodnim mehanizmom, sistem pa kljub temu deluje. Načela o varstvu narodnih manjšin, dogovorjena znotraj OVSE, niso pravno obvezujoča, vendar so bila kasneje kodificirana v Okvirni konvenciji Sveta Evrope (Chandler 1999: 61, 63; Martín Estébanez 1999: 31–3). Potrebno je omeniti še eno pomembno novost, ki se je uveljavila z delovanjem Visokega komisarja za narodne manjšine, tj. skupinski vidik obravnavanja narodnih manjšin, ki se sicer v Evropi nekako ni uspel razviti (Roter 2005: 113). Kot bom pokazala v nadaljevanju poglavja z analizo dela EU in Sveta Evrope na področju varstva manjšin, evropski sistem varstva narodnih manjšin temelji na spoštovanju *individualnih* človekovih pravic pripadnikov manjšin. Države so se namreč izognile priznanju kolektivnih pravic narodnih manjšin zaradi strahu pred kolektivno pravico do samoodločbe (*ibid.*).

3.2 EVROPSKA UNIJA

Že v sami preambuli¹¹⁵ Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti je poudarjeno, da Evropa ni samo skupnost držav, ampak tudi skupnost ljudstev (*peoples*), vendar pa to ni bilo mišljeno kot priznanje manjšinskih, kaj šele domorodnih ljudstev oziroma narodov, temveč kot priznanje posameznih nacij. Na ta način je pravica do samoodločbe izvajana le na stopnji celotne državne populacije in ne moremo govoriti o samoodločbi manjšinskih skupin. Ustanovitelji Evropske skupnosti (ES) kljub tesnemu sodelovanju na ekonomskem področju niso želeli zamenjati obstoječih nacionalnih držav z novo evropsko ‘narodno’ državo. Tudi regije znotraj držav na evropskem nivoju izgubijo politično moč, ki je le v rokah celotnih držav. To težavo so poskušali rešiti z ustanovitvijo Odbora regij, ki pa vključuje regije držav, kot jih določi vsaka posamezna država. Ni torej nujno, da bodo državno regijo tvorile narodne manjšine kot samostojna enota (de Witte 1993: 167–72; Toggenburg 2004: 11–12).¹¹⁶

---

¹¹⁵ Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, *Treaty establishing the European Economic Community*, sprejeta 2. marca 1957, v veljavi od 1. januarja 1958; dostopno na <http://www.ena.lu/mce.cfm> (1. november 2006).

¹¹⁶ Bullain (1998: 347–8) tudi poudarja, da Unija dejansko ne priznava avtonomije znotraj držav oziroma ji ne posveča posebne pozornosti, niti ji ne daje posebne moči vplivanja na zakonodajni proces.

ES je postavil zahtevo po spoštovanju etničnih in državnih skupin ter manjšin pri priznanju novonastalih držav v Vzhodni Evropi,¹¹⁷ čeprav ni nikoli namenil posebne pozornosti manjšinam znotraj meja 12 držav, takratnih članic ES¹¹⁸ (de Witte 1993: 172–3; Jackson Preece 1998: 45–8; Biscoe 1999: 89; Toggenburg 2004: 3).¹¹⁹ Tudi Pakt stabilnosti,¹²⁰ namenjen državam Srednje in Vzhodne Evrope, torej možnim bodočim članicam EU, se je zavzel za čim hitrejše in čim mirnejše reševanje konfliktov v tem delu Evrope, še posebej glede vprašanja manjšin (Benoit-Rohmer 1996: 30–1; Jackson Preece 1998: 51). Nadalje je potrebno poudariti kopenhavnske kriterije; Unija jih je leta 1993 začrtala kot tiste kriterije, ki jih morajo izpolniti države kandidatke za vstop v EU. Eden izmed političnih kriterijev je tudi spoštovanje in zaščita manjšin (Toggenburg 2000: 16–18; Komac in Zagorac 2002: 104; Open Society Institute 2002: 9; Pentassuglia 2002: 153).

Dejstvo je, da manjšinska zaščita ali manjšine niso omenjene v nobeni izmed veljavnih pogodb ES in EU. Nadzor nad varstvom manjšin se v EU lahko delno izvršuje preko nadzora nad izpolnjevanjem Direktive Sveta EU št. 2000/43/ES o uresničevanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasno ali etnično poreklo (t. i. Rasna direktiva), ki je sprejeta na podlagi 13. člena Pogodbe o ES,¹²¹ v okviru Listine o temeljnih pravicah EU¹²² pa sta manjšinam namenjena le 21. in 22. člen (de Witte 2004: 110–11; Hoffmeister 2004: 103). Manjšine oziroma točneje, pripadniki manjšin, so omenjeni v Lizbonski pogodbi,¹²³ in sicer se 1.a člen¹²⁴ glasi: “Unija temelji na vrednotah spoštovanja

---

¹¹⁷ Smernice za priznanje novih držav v Vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi, *Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union*, dokument sprejet v Svetu Evropske skupnosti 17. decembra 1991; dostopno na <http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art6.html#TopOfPage> (3. avgust 2007).

¹¹⁸ Edini primer, kjer so izrecno poudarjene manjšine oziroma v tem primeru domorodno ljudstvo, so bila pristopna pogajanja Finske, Norveške in Švedske za vstop v EU. Te države so namreč zahtevale prilogo k pogodbi o vstopu, in sicer aneks, ki priznava posebne dolžnosti omenjenih držav do populacije Samijev (Toggenburg 2004: 24).

¹¹⁹ Za izčrpen prikaz, zakaj naj bi bil ‘manjšinski problem’ le stvar Srednje- in Vzhodno-evropskih držav, glej Roter (2001).

¹²⁰ Sprejet je bil v okviru OVSE marca 1995.

¹²¹ Pogodba o Evropski skupnosti, *Treaty establishing the European Community – consolidated text*, konsolidirano besedilo v veljavi od 1. februarja 2003; dostopno na http://europa.eu/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_325/c_32520021224en00010184.pdf (23. februar 2008).

¹²² Listina Evropske unije o temeljnih človekovih pravicah, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, OJ 2000/C364/01, sprejeta 7. decembra 2000; dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:364:0001:0022:EN:PDF> (3. avgust 2007). Listina bo v okviru Lizbonske pogodbe dobila zakonsko osnovo.

¹²³ Lizbonska pogodba, *Treaty of Lisbon*, podpisana v Lizboni 13. decembra 2007 (konec marca 2008 je še v postopku ratifikacije držav EU); dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML> (8. marec 2008). 6.2. člen tudi določa, da bo EU pristopila k Evropski konvenciji o človekovih pravicah.

¹²⁴ Isti člen je bil pred tem vključen kot drugi člen v Pogodbo o Ustavi za Evropo, ki sicer ni stopila v veljavo (*Treaty establishing a Constitution for Europe*, sprejeta 29. oktobra 2004; dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML> (1. februar 2008)).

človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, vključno s *pravicami pripadnikov manjšin*. Te vrednote so skupne vsem državam članicam v družbi, ki jo označujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost ter enakost žensk in moških.” (poudarila J. L.)

Kot poudarja de Witte (1993: 175–80), imajo narodne manjšine lahko korist v okviru evropske integracije zaradi prostega pretoka oseb, dobrin in storitev, še posebej to velja za manjšine, ki so tesno povezane z drugo državo članico EU. Po drugi strani pa je lahko veljavna manjšinska zakonodaja v nasprotju s pravom ES, ki temelji na pravilih skupnega trga in proste konkurence. Kar bi lahko bilo v prid narodnim manjšinam, je pomoč ES manj razvitim evropskim regijam, v okviru katerih se prav lahko pojavijo manjšine, vendar pa “le manjšina evropskih manjšin predstavlja večino v regijski enoti znotraj države članice in ima tako lahko ugodnosti iz regionalne razsežnosti EU” (Toggenburg 2004: 17). Nadaljnja pozitivna lastnost je priznanje regionalne in državne raznolikosti v okviru Pogodbe o ustanovitvi EU. Na splošno pa moramo poudariti, da vrednota skupnega trga povzdiguje posameznike in ne skupin (Biscoe 1999: 90–3).

V okviru EU je Evropski parlament tista institucija, ki “je dobila sloves institucije EU, ki se najbolj zavzema za manjšine (*minority-minded EU institution*)” (Toggenburg 2004: 6). V 80. in 90. letih 20. stoletja je sprejel precejšnje število resolucij, ki kličejo po varstvu predvsem jezikovne in kulturne raznolikosti v Evropi.¹²⁵ Unija je namreč posvečala in še posveča veliko več pozornosti jezikovni politiki in zaščiti in ne toliko varstvu narodnih manjšin. Dva takšna primera sta ustanovitev Evropskega urada za manj rabljene jezike (*European Bureau for Lesser Used Languages*, EBLUL) v 80. letih ter odobritev dela proračuna ES za manjšinske jezike.¹²⁶ Leta 2001 je Unija denarno podprla tudi projekte v okviru evropskega leta jezikov (de Witte 2004: 118–19; Toggenburg 2004: 6). Vendar de Witte (2004: 115–17) ugotavlja, da za varstvo manjšin ne zadostujejo le določila ter priznanje jezikovne in kulturne različnosti; večjo težo vidi v prepovedi diskriminacije na podlagi kriterijev, kot so etnična ali rasna pripadnost. Po drugi strani pa Hofmann in Friberg (2004: 136) niti v Rasni direktivi ne vidita zadostne zaščite za manjšine.¹²⁷

---

¹²⁵ O tem podrobneje v Toggenburg (2000: 3–8).

¹²⁶ Od leta 2002 evropski proračun več ne vsebuje te postavke (Brezigar 2003: 11). Sodišče Evropskih skupnosti je namreč presodilo, da ta proračunska postavka nima pravne osnove, kot to zahteva pravni red Unije (Grin in Moring 2002: 3–4).

¹²⁷ Zakonodaja za preprečevanje diskriminacije ne nudi zadostne zaščite, kar se je pokazalo s tem, da jih v svojih sistemih vsebujejo praktično vse evropske države, pa kljub temu ne nudijo varstva manjšinam

Toggenburg (2004: 9–10) meni, da bi se v okviru EU morala razviti manjšinska zaščita, ki tudi ne bi podvajala dela Sveta Evrope.¹²⁸ Priznava, da je očitno pomanjkanje politične volje ter da prihaja do težav z nastajanjem skupnega prava EU, za čigar razvoj je potrebno soglasje vseh držav članic, da bi se uresničilo. Manjšinska zakonodaja na nivoju EU bi imela tudi večjo zakonodajno moč v državah članicah. Biscoe (1999: 99) pa je mnenja, da je v bližnji prihodnosti težko pričakovati kakršnokoli priznanje kolektivnih pravic v okviru EU; razlogi za to so razhajanja mnenj v institucijah Unije, različne manjšinske politike njenih držav članic in potreba po ohranjanju ekonomske konkurenčnosti.

Glede domorodnih ljudstev je bil Evropski parlament konec 80. in v začetku 90. let 20. stoletja zelo dejaven pri sprejemu resolucij in poročil o domorodnih ljudstvih po svetu. Njihovo število presega 28. Večkrat so bila v okviru Evropskega parlamenta sprejeta tudi priporočila o politikah takrat še ES (Fliert 1994: 15–29). Zgledu Evropskega parlamenta sta sledila tudi Evropski svet in Evropska komisija s svojimi resolucijami, poročili, smernicami in predlogi. Evropska komisija je tudi bistveno prispevala k financiranju raznih projektov, namenjenih izboljšanju življenjskih pogojev domorodnih ljudstev na raznih koncih sveta (*ibid.* 30–50).¹²⁹ Vendar pa se vse tri institucije v tistem obdobju niso zavzele za zaščito pravic domorodnih ljudstev v sami Evropi, ki so bila takrat sicer še izven meja EU. Unija še vedno posveča pozornost domorodnim ljudstvom predvsem v okviru partnerstva s t. i. ACP državami (afriške, karibske in pacifiške države – *African, Caribbean and Pacific Countries*) (Pentassuglia 2002: 152) ter latinskoameriškim državam.¹³⁰

3.3 SVET EVROPE

Svet Evrope že več kot 55 let skrbi za varstvo manjšin s pomočjo nadzora spoštovanja nediskriminacije, pravice do svobode združevanja, religije, zaščite kulture ter tudi s pomočjo pospeševanja čezmejnega in regionalnega sodelovanja. Ključna organa pri

---

(Hofmann 2002: 162). Primer nezadostne zaščite manjšin le z uporabo načela nediskriminacije je Francija, namreč “/p/aradoks francoskega nacionalizma je v tem, da prav s svojim vztrajanjem pri nediskriminatorni obravnavi vseh državljanov, ne glede na izvor, raso ali religijo, diskriminira tiste državljane, ki pripadajo etničnim manjšinam” (Bešter 2001: 40).

¹²⁸ To zagovarja tudi F. Benoît-Rohmer (1996: 59–60), ko meni, da bi se zaščita manjšin znotraj EU morala razviti ne le kot sredstvo za zagotavljanje politične stabilnosti v regiji, temveč kot del splošnega varstva človekovih pravic.

¹²⁹ Za podrobnejši pregled politik, sprejetih resolucij, izdelanih študij o domorodnih ljudstvih *po svetu* v okviru Unije glej Fliert (1994: 13–53). To področje je namreč izven raziskovalnega načrta diplomskega dela, ki ima kot predmet raziskovanja domorodna ljudstva *v Evropi*. Glej tudi Delovno poročilo Evropske komisije (str. 8–10) in internetno stran EU o zunanjih odnosih; dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/human_rights/ip/ (1. november 2006).

¹³⁰ Delovno poročilo Evropske komisije: str. 8–10.

zagotavljanju varstva in samem razvoju varstva manjšin sta Svet ministrov in Parlamentarna skupščina (Schumann 1994: 87–9). Večji poudarek varstvu manjšin Sveta Evrope pa izhaja iz odločitve srečanja na vrhu na Dunaju leta 1993, ko je ustrezno varstvo manjšin postalo tudi ena izmed pristopnih zahtev za članstvo v tej organizaciji (Bešter 2002: 34).

Že zelo zgodaj je bila v okviru Sveta Evrope sprejeta Evropska konvencija o človekovih pravicah. Poleg varstva splošnih človekovih pravic, ki jih konvencija vsebuje, se na pripadnike manjšin nanaša 14. člen, ki se glasi ‘prepoved diskriminacije’, njegova vsebina pa je sledeča: “Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.” Evropska konvencija o človekovih pravicah ima vzpostavljena dva mehanizma za nadzor nad njenim izvajanjem, in sicer pritožbo države članice zoper drugo državo ter pritožbo posameznikov, nevladnih organizacij ali skupin posameznikov na Evropsko sodišče za človekove pravice (*European Court of Human Rights*, ECHR).¹³¹ Pomemben varnostni mehanizem manjšin lahko vidim tudi v Protokolu št. 12 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah.¹³² Novost protokola je v tem, da imajo ne le posamezniki, temveč tudi nevladne organizacije ali skupine posameznikov možnost pritožbe na ECHR, če so bili predmet diskriminacije oziroma je bila kršena katera izmed njihovih pravic, ki jih ščiti konvencija.

V Svetu Evrope je bila leta 1992 sprejeta Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih,¹³³ ki je stopila v veljavo marca 1998. Glavni poudarek listine ni na zaščiti manjšin ali pripadnikov manjšin, temveč na ohranjanju kulturne raznolikosti in kulturnega bogastva (Dunbar 2003: 3). Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je namenjena zaščiti *jezikov*, ki tako postanejo *objekt* varstva v tem dokumentu. Pomembnost tega dokumenta je, da se na podlagi takšnega obravnavanja jezika implicitno prizna kolektivna narava manjšin (Meijknecht 2001: 140–1).

---

¹³¹ Do leta 1998 je bila v ta proces vključena tudi Evropska komisija za človekove pravice, ki je pregledovala pritožbe. Posamezniki namreč niso imeli možnosti neposredne pritožbe na ECHR, ampak je primere najprej pregledala komisija in poročila tistih, pri katerih se stranke niso uspele sporazumeti, poslala Svetu ministrov ter primere po potrebi predala sodišču.

¹³² Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejet 4. novembra 2000, v veljavi od 1. aprila 2005; dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/EN/Treaties/Html/177.htm> (1. marec 2008).

¹³³ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, *European Charter for Regional or Minority Languages*, sprejeta v Odboru ministrov Sveta Evrope 25. junija 1992, za podpis odprta 5. novembra 1992, v veljavi od 1. marca 1998, ETS št. 148; dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/148.htm> (1. oktober 2006).

Zaradi potrebe po večjem in temeljitejšem varstvu manjšin se je konec leta 1989 v okviru Evropske komisije za demokracijo skozi pravo (z neuradnim nazivom Beneška komisija) porodila zamisel o osnovanju Evropske konvencije za zaščito manjšin, ki bi bila sprejeta v okviru OVSE. Parlamentarna skupščina je leta 1993 predlagala sprejetje dodatnega protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah.¹³⁴ Oba predloga pa je Odbor strokovnjakov kasneje preoblikoval v Okvirno konvencijo (de Zayas 1993: 281; Schumann 1994: 90–2), prvi “*pravno zavezujoč multilateralen instrument*” (Skurbaty 2000: 112) za varstvo narodnih manjšin v Evropi.

Gilbert (1999: 63–4) je po vstopu Okvirne konvencije v veljavo menil, da je imel OVSE razvite mnogo boljše mehanizme za varstvo narodnih manjšin in da bi Svet Evrope potreboval pri obravnavanju manjšin pristop, ki bi bil veliko bolj intervencionističen. Vendar je Okvirna konvencija “ena najcelovitejših meddržavnih pogodb za varstvo pravic pripadnikov narodnih manjšin” (Svet Evrope n. d.), torej ne gre zanemariti njenega pomena po desetletju od vstopa v veljavo. Predsednik Sveta ministrov je poudaril, da je v večini držav vidno izboljšanje varstva narodnih manjšin tako v zakonodaji kot dejansko.¹³⁵

3.3.1 Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin

Države že v preambuli Okvirne konvencije¹³⁶ priznajo pomen varstva manjšin za ohranjanje miru in varnosti, pravice manjšin pa tudi opredelijo kot človekove pravice in temeljne svoboščine, kar je v nadaljevanju poudarjeno v prvem členu Okvirne konvencije. Prvo poglavje tako vsebuje splošna načela, ki so podrobneje razdelana v drugem poglavju. Odločitev o pripadnosti manjšini je prepuščena vsakemu posamezniku (3. člen). Države si morajo prizadevati za enakopravnost in nediskriminacijo pripadnikov manjšin (4. in 6. člen), ščititi kulturo, jezik, vero, tradicijo in kulturno dediščino pripadnikov manjšin ter preprečevati njihovo asimilacijo (5. člen), spoštovati pravico do svobode zborovanja, združevanja, izražanja, mišljenja, vesti in veroizpovedi (7. in 8. člen) ter pravico do dostopa in ustanavljanja svojih javnih sredstev obveščanja (9. člen). Izpostavljena je

---

¹³⁴ Predlog o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, ki bi pripadnikom manjšin zagotavljal določene dodatne pravice, je Skupščina Sveta Evrope podala že leta 1961, vendar je Odbor strokovnjakov predlog zavrnil kot nepotreben (Benoît-Rohmer 1996: 36; Jackson Preece 1998: 115).

¹³⁵ Izjava Jána Kubiša, predsednika Sveta ministrov, ob 10. obletnici Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Statement by Ján Kubiš, Chairman of the Committee of Ministers: 10th anniversary of the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, z dne 1. februarja 2008; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/1._general_presentation/1._News/CM_10th_anniversary_FC_NM.asp#TopOfPage (28. marec 2008).

¹³⁶ Okvirno konvencijo je do konca marca 2008 ratificiralo že 39 držav, v štirih državah pa je še v postopku ratifikacije. K Okvirni konvenciji lahko pristopijo tudi nečlanice Sveta Evrope.

pravica za pripadnike manjšin do uporabe manjšinskega jezika v zasebnem in javnem življenju (10. člen) ter pravica do uporabe lastnih imen in nameščanja topografskih znakov (11. člen). Pripadniki manjšin imajo možnost enakopravnega dostopa do izobraževanja (12. člen) ter do ustanavljanja svojih izobraževalnih ustanov (13. člen), pri čemer ima vsak pravico do učenja svojega maternega jezika (14. člen); zagotovljeno morajo imeti sodelovanje v kulturnih, družbenih in gospodarskih zadevah države (15. člen). Okvirna konvencija nadalje določa, da se morajo države vzdržati spreminjanja narodnostne podobe na območjih z manjšinskim prebivalstvom (16. člen) ter pripadnikom manjšin omogočati čezmejne stike vseh vrst (17. in 18. člen).

Tretje poglavje določa, da morajo pripadniki manjšin spoštovati zakonodajno pravo držav (20. člen), in pojasnjuje, da ta konvencija v ničemer ne krši ali spodbuja h kršenju pravil občega običajnega mednarodnega prava (21. člen), niti ne vpliva na že obstoječo zakonodajo o spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin (22. in 23. člen).

Četrto poglavje opisuje mehanizme za nadzor nad izvajanjem konvencije. Pogodbenice so na podlagi 25. člena Okvirne konvencije obvezane, da generalnemu sekretarju Sveta Evrope posredujejo poročila o izvajanju določil Okvirne konvencije v državi.¹³⁷ V okviru nadzora nad izvajanjem konvencije je predvidena tudi pisna in ustna komunikacija pripadnikov manjšin s Svetovalnim odborom (Klopčič 2002: 175),¹³⁸ vendar le v okviru nadzornega mehanizma, ko Svetovalni odbor po prejemu državnega poročila zbira dodatne informacije. Svetovalni odbor namreč ne obravnava pritožb posameznikov kot takih (Hofmann 2003: 437).

Ena od ključnih pomanjkljivosti Okvirne konvencije je dejstvo, da ni neposredno izvršljiva v notranji zakonodaji držav,¹³⁹ ampak morajo države v ta namen sprejeti ustrezne zakone. To "je cena, ki jo je bilo na škodo pravne konsistentnosti in direktne izvršljivosti Okvirne konvencije potrebno plačati za to, da je sploh lahko prišlo do sprejema prvega obvezujočega regionalnega mednarodnega instrumenta za varstvo

---

¹³⁷ Nadzorni mehanizem Okvirne konvencije je v rokah Sveta ministrov, ki mu pomaga Svetovalni odbor. Države pogodbenice konvencije so dolžne pošiljati periodična poročila o izvajanju konvencije na svojem ozemlju, in sicer prvo poročilo po enem letu od vstopa v veljavo, nato pa vsakih pet let. Svetovalni odbor pregleda državno poročilo in za vsa dodatna pojasnila lahko zaprosi državo, da mu jih posreduje, ali pa zanje zaprosi druge vire, kot so posamezniki, nevladne organizacije itd. Svetovalni odbor preda svoje končno poročilo s priporočili Svetu ministrov, ki nato izda sklepno poročilo in po potrebi državi tudi pošlje priporočila za nadaljnje (uspešnejše) vodenje manjšinske politike (Hofmann 2003: 436–49).

¹³⁸ R. Bešter (2002: 39) sicer opozarja, da "p/poročila ali pritožbe s strani posameznih pripadnikov manjšin, manjšin kot skupnosti ali nevladnih organizacij v konvenciji niso predvidena, kar pomeni, da so države oziroma vlade, ki so zadolžene za izvajanje določil konvencije, dejansko tudi edini nadzornik in ocenjevalec svojega dela."

¹³⁹ Vzrok za to je raznovrstnost situacij manjšin v posameznih državah.

narodnih manjšin” (Klopčič 2002: 146). Države same torej najbolje opredelijo, kakšno zakonsko zaščito potrebujejo manjšine na njihovem ozemlju.¹⁴⁰

V primerjavi z Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih L. Kravos (2002: 39) ugotavlja, da “so določila Okvirne konvencije veliko bolj ohlapna in da nudijo državam širši manevrski prostor pri uresničevanju njenih načel in ciljev.” Kljub temu pa “/k/onvencija predstavlja /.../ osnovo za sistem evropskega manjšinskega varstva in predstavlja pozitiven premik predvsem za vse tiste manjšinske skupnosti, ki so do sprejetja tega dokumenta uživale nižjo raven zaščite.” (*ibid.*)

Kot piše v Pojasnjevalnem poročilu o Okvirni konvenciji (31. odstavek), Okvirna konvencija vsebuje individualističen pristop k varstvu pripadnikov manjšin, ne pa kolektivne zaščite manjšin. Kljub temu lahko v členih, ki določajo uporabo jezika manjšine pred upravnimi organi, postavitvev topografskih napisov, prepoved prisilne asimilacije v širšo družbo ter izobraževanje v manjšinskem jeziku, zasledimo kolektivno razsežnost varstva manjšin.

---

¹⁴⁰ Pojasnjevalno poročilo o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, *Framework Convention for the Protection of National Minorities: Explanatory Report*, objavljeno v Svetu Evrope 1. februarja 1995, ETS št. 157; dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> (27. januar 2005). V nadaljevanju Pojasnjevalno poročilo o Okvirni konvenciji.

4. DOMORODNO LJUDSTVO SAMI

Sami¹⁴¹ je domorodno ljudstvo,¹⁴² ki prebiva v pokrajini, imenovani Sápmi (Niemi 1997: 63).¹⁴³ Najdemo jih tako na Norveškem, Švedskem, Finskem, kot tudi v Rusiji (slika 4.1).¹⁴⁴ Danes jih težko ločujemo kot posebno in izrazito drugačno etnično skupino, kar je posledica dolgoletnih stikov z ostalim prebivalstvom držav, kjer se nahajajo (Siuruainen in Aikio 1977: 11).¹⁴⁵

Cilj tega poglavja bo analiza varstva Samijev v okviru držav, kjer živijo, in sicer Finske, Norveške in Švedske.¹⁴⁶ Izpostavila bom pomanjkljivosti njihove zaščite v primerjavi s standardi, ki izhajajo iz mednarodnopравnih sredstev za varstvo domorodnih ljudstev na globalni ravni, ki pa jih manjšinsko varstvo v Evropi ne vsebuje.

Poglavje bom razdelila na štiri dele. Najprej bom opisala kriterije za določanje pripadnosti ljudstvu Sami v vseh štirih državah, kjer prebivajo (podpoglavje 4.1), nato bom predstavila kulturne značilnosti in posebnosti tega domorodnega ljudstva, ki so zaslužne za to, da se Samiji borijo za svoje pravice in proti asimilaciji v širšo družbo. Njihove pravice bom predstavila v naslednjih dveh podpoglavjih (podpoglavji 4.2 in 4.3), in sicer njihove jezikovne pravice, ki izhajajo iz zakonodaj Finske, Švedske in Norveške. Jezik in varstvo jezika sta ključnega pomena za to domorodno ljudstvo, ker je to zelo pomemben etnični simbol Samijev in verjetno najpomembnejši dejavnik z združevalno močjo (Bull 2002: 37). Prav tako je ravno znanje samijščine objektivni kriterij pri definiranju pripadnosti temu ljudstvu, kar bo pojasnjeno že v podpoglavju 4.1. Analizo bom nadaljevala s pravicami, povezanimi s pravico Samijev do samoodločbe, ki temelji v prvi vrsti na notranji samoodločbi. V sklopu tega podpoglavja bom analizirala položaj Parlamentov Samijev v teh treh državah, ki mu bo sledila analiza pravice Samijev do zemlje in naravnih virov. V

---

¹⁴¹ V angleški literaturi nekateri njihovo ime zapisujejo Sami (na primer Semb 2005), nekateri Sámi (na primer Baer 2005) ali Saami (na primer Beach 1994), drugi jih imenujejo Lapps (na primer Siuruainen in Aikio 1977). V tem diplomskem delu bom uporabljala poslovenjen zapis Sami, ki je pojasnjen v Velikem splošnem leksikonu: "Sami, Samehi, Sameki – lastno poimenovanje Laponcev" (Javornik 1998: 3741).

¹⁴² Meyer (2001: 266–7) trdi, da je Sami edino evropsko domorodno ljudstvo. Po najnovejših genetskih raziskavah so Samiji verjetno najstarejše ljudstvo v Evropi (Baer 2005: 247).

¹⁴³ Nekdaj se je ta pokrajina imenovala Lapland, kar pa ima, tako kot poimenovanje Laponci, slabšalni pomen.

¹⁴⁴ Kljub temu, da so razdeljeni med štiri države, imajo od leta 1986 svojo zastavo in svojo himno (Myntti 2002: 153).

¹⁴⁵ V arktičnem obroču, ki se nahaja na Severnem polu, živi okrog 80 nekdanjih nomadskih ali polnomadskih manjšinskih ljudstev (Siuruainen in Aikio 1977: 1). Glavne značilnosti so dolge temne zime in kratka poletja, ko se ne stemni niti ponoči, ledena skorja nad oceani je prisotna skoraj celo leto. Območja so bila zelo redko poseljena, čeprav danes moderna tehnologija omogoča gostejšo poselitev in celo nastanek večjih mestnih središč. Vsa manjšinska ljudstva, z izjemo Samijev, naj bi bila mongolskega izvora (Siuruainen in Aikio 1977: 3–7).

¹⁴⁶ O domorodnih ljudstvih na ruskem Severu, vključno s Samiji, v šestem poglavju.

zadnjem podpoglavju (podpoglavje 4.4) pa bom predstavila in analizirala mednarodnopravna sredstva za varstvo Samijev, pri čemer bom pozornost posvetila tudi mednarodnim mehanizmom, ki so se jih poslužila domorodna ljudstva. V analizo bom vpletla tudi zgodovinska dejstva, ki mi bodo pomagala bolje predstaviti zdajšnji položaj Samijev.

Slika 4.1: Poselitveno ozemlje Samijev

Vir: Hirvonen (n. d. 3).

4.1 PRIPADNOST LJUDSTVU SAMI

Zaradi različnih definicij domorodnih ljudstev, ki tudi niso poenotene za Samije v državah, kjer živijo, težko natančno določimo njihovo število. Leta 1975 je bilo njihovo število ocenjeno na 35.000, leta 1982 na 60.000, leta 2002 na 65.000. Od tega naj bi jih bilo okrog 40.000 na Norveškem, 15.000 na Švedskem, 4.000 na Finskem ter 1.500 do 2.000 v Rusiji (Beach 1994: 149–50).¹⁴⁷

Kriterij za določevanje pripadnosti ljudstvu Sami je povezan z opredeljevanjem Samijev pri volitvah v Parlamente Samijev. Finska, Norveška in Švedska so uvedle prakso, da je registriranje za volitve v Parlamente Samijev prostovoljno, oseba pa je do tega upravičena, če zadosti nekaterim kriterijem. Ti so sestavljeni iz subjektivnih (samoopredelitev kot pripadnik ljudstva Sami) in objektivnih kriterijev, pri čemer se kot objektivni kriterij upošteva jezik, in sicer mora oseba, ki se želi registrirati kot Sami, doma uporabljati jezik Samijev, lahko pa samijščina predstavlja materni jezik njegovih staršev ali starih staršev (Beach 1994: 150–1). V register, ki se potem uporablja pri volitvah, se lahko vpišejo vsi Samiji, tudi tisti, ki živijo izven tradicionalnega ozemlja, na Švedskem tudi zakonec Samija (Myntti 2002: 164). Prav tako se lahko v volilni imenik vpišejo tisti, katerih eden od staršev je bil ali bi lahko bil vpisan v volilni imenik. Na Finskem so poleg tega vpeljali možnost, da je oseba potomec Samija, ki je bil vpisan v ozemeljski, davčni ali populacijski imenik kot tak (Beach 1994: 197–8; Myntti 1998: 289, 2002: 158–61). Finski Samiji se s tem niso strinjali, ker tako opredeljevanje pojmujejo kot preveč široko (Modeen 1999: 155), tako da je bilo leta 1999 odločeno, da je vpis prednikov omejen le na predhodni dve generaciji (Niemi 2004). Na Norveškem se jezikovni kriterij veže tudi na jezik Samijev kot materni jezik pra-starih staršev (Semb 2005: 533–4).¹⁴⁸ V Ruski federaciji pa je opredelitev posameznika kot pripadnika ljudstva Sami odvisna od narodnosti staršev; otroci, katerih

---

¹⁴⁷ Ahrén (2004: 68) njihovo število ocenjuje na 120.000.

¹⁴⁸ Zanimalo me je, na kakšen način parlamenti Samijev preverjajo jezikovni kriterij posameznih Samijev. Tega podatka nisem zasledila nikjer v prebrani literaturi, niti v Zakonu o Parlamentu Samijev na Finskem (*Act of the Sami Parliament*, sprejet 17. julija, v veljavi od 1. januarja 1996; neuradni angleški prevod dostopen na <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1995/en19950974.pdf> (11. marec 2008)). Gospa Marie Enoksson, odgovorna oseba za odnose z javnostjo v švedskem Parlamentu Samijev, mi je v odgovoru na moje vprašanje preko el. pošte pojasnila, da odbor za Parlament Samijev (*Sami Parliament Committee, valnämnden*) verjame osebi, ki trdi, da je samijščina njegov/njen prvi jezik oziroma prvi jezik staršev. Po drugi strani lahko nekdo drug oporeka temu, da je bil določen posameznik sprejet kot Sami, in v tem primeru mora (švedska) administrativna okrožna komisija (*länsstyrelsen*) proučiti primer. Gospa Anne Julie Semb, izredna profesorica na Fakulteti za politološke vede na Univerzi v Oslu, ukvarja se tudi z vprašanjem pravic Samijev na Norveškem, je v svojem odgovoru ravno tako potrdila, da ni nobenega formalnega preverjanja znanja samijskega jezika. Oseba, ki se želi registrirati kot Sami, izpolni formular, na katerem navede svoje osebne podatke ter rojstni datum in kraj svojih staršev/starih staršev/prastarih staršev, katerega/ih samijščina predstavlja materni jezik. Načeloma bi s temi podatki lahko preverili dejansko upravičenost do vpisa v volilni imenik, vendar do tega v praksi še ni prišlo.

starša sta različne narodnosti, se pri 16. letih odločijo za eno izmed narodnosti (Ferfila 2000: 466). To je glede na mednarodne standarde o domorodnih ljudstvih in manjšinah precej omejujoč kriterij (Beach 1994: 150–1; Fitzmaurice 1997: 217; Myntti 2002: 157). Definicije namreč ne upoštevajo na primer naseljevanja tradicionalnega ozemlja in različne kulture (Myntti 1998: 290).

4.2 KULTURNE ZNAČILNOSTI SAMIJEV

Finci naj bi prvič prišli na ozemlje današnje Finske pred dvema tisočletjema, ko so to ozemlje že naseljevali Samiji (Siuruainen in Aikio 1977: 13), in sicer njihova naselitev sega že v obdobje pred štiri tisoč leti (Coates 2004: 55). Kulturna tradicija Samijev je močno povezana z njihovim načinom življenja, ki ga pogojujeta oziroma sta ga pogojevala lov in pastirstvo, torej tesna navezanost na naravo. Samiji so najbolj poznani po svoji tradicionalni reji severnih jelenov, ki zahteva sezonske migracije. Nekdaj so bili severni jeleni transportno sredstvo, služili so jim tudi za oblačila, meso in mleko, iz katerega so izdelovali sir. Bili so torej sredstvo za preživetje, danes pa se le še majhno število Samijev ukvarja s to dejavnostjo.¹⁴⁹ Kljub temu gojenje severnih jelenov predstavlja osrčje njihove kulture, jezika in identitete (Siuruainen in Aikio 1977: 12, 30; Beach 1994: 149–50, 152–3; Myntti 2002: 153).

Življenje Samijev ne predstavlja le reja severnih jelenov, temveč tudi lov druge divjadi, ribolov in kmetijstvo. Po nekaterih podatkih naj bi se namreč Samiji začeli ukvarjati z rejo severnih jelenov šele okrog leta 1500 in ne že v 9. stoletju, kot navaja eden od virov (Beach 1994: 169–70). Sprva naj bi živeli v t. i. zimskih vaseh, reja severnih jelenov pa je kasneje zahtevala nomadski oziroma polnomadski način življenja (*ibid.* 70–2).

V začetku 20. stoletja so raziskave pokazale, da je bil (z ekonomskega vidika) življenjski standard Samijev v nordijskih državah zelo slab, prav tako njihovo zdravstveno stanje. Države so si začele prizadevati za racionalizacijo proizvodnje in zmanjšanje števila Samijev, ki so se ukvarjali z rejo severnih jelenov. Samiji so sicer dobili tudi več avtonomije, vse tri nordijske države so določile območja, namenjena Samijem za rejo severnih jelenov, vendar se je njihovo število drastično zmanjšalo (Beach 1994: 177–80). V nasprotju s tem pa Eidheim (1997: 40–1) ugotavlja, da je komercializacija in uvedba

---

¹⁴⁹ Delež Samijev, ki se ukvarjajo z rejo severnih jelenov, je na Švedskem 10 do 15 odstotkov, na Norveškem pet do osem (Beach 1994: 152), pa še to večinoma ne predstavlja edine dejavnosti za letni zaslužek (Siuruainen in Aikio 1977: 32–3). Josefsen (2005: 180) navaja podatek, da je med samijskim prebivalstvom le še manj kot 10 odstotkov rejcev severnih jelenov.

nove tehnologije v industrijo gojenja severnih jelenov prinesla nov zagon in izboljšala življenje Samijev. K temu so pripomogli tudi gradnja cest, vpeljava motornih sani in avtomobilov, izboljšan zdravstveni in izobraževalni sistem, modernizacija bivanjskih prostorov ter odprtje novih delovnih mest.

Ena tipičnih lastnosti Samijev je t. i. *yoik*, neke vrste pesem, kjer gre za povezavo med melodijo, ritmom in petjem.¹⁵⁰ Sicer se Samiji ukvarjajo z rokodelstvom, s katerim tudi vstopajo na zahodne, predvsem skandinavske trge. Zadnjih nekaj desetletij se razvija literatura Samijev, prav tako tudi časopisna dejavnost¹⁵¹ (Siuruainen in Aikio 1977: 48–52; Beach 1994: 165–9; Gaski 1997a: 9–13).

Čeprav je enakopravnost žensk dolgoletna tradicija v kulturi Samijev (Jones 1982: 6), administrativne politike držav ne izenačujejo moških in žensk, pripadnikov ljudstva Sami. Ženske nimajo enakih volilnih pravic pri zadevah, ki zadevajo rejo severnih jelenov, ta pravica pripada moškim v družini. Žensk namreč ne obravnavajo kot posameznikov, ki se ukvarjajo z rejo, čeprav pripadajo taki družini ali skupnosti in opravljajo druga opravila, ki so potrebna za zadovoljevanje osnovnih potreb. Razlog za neenakopravnost je tudi dejstvo, da je družina, ki se ukvarja z rejo, obravnavana kot *ena* enota in naj ne bi bilo pošteno, da bi poročeni pari imeli *dva* glasova (Beach 1994: 193–4; Ahrén 2004: 93–4).

Vera Samijev pred prihodom misijonarjev je bila animizem, kjer je bila zelo pomembna vloga vrača. Pokristjanjevanje Samijev ima korenine že v 11. stoletju, razbohotilo pa se je v 14. stoletju. Največja spreobrnitev v kristjane je sledila v 17. stoletju,¹⁵² čeprav se je vpliv vračev nadaljeval tudi kasneje (Siuruainen in Aikio 1977: 22–4; Beach 1994: 172–4).

Območja Samijev so bila že proti koncu 20. stoletja podvržena velikim okoljskim spremembam, ki so posledica prekomernega lova, gozdarstva, rudarstva, gradnje hidroelektrarn in cest ter, nenazadnje, množičnega turizma.¹⁵³ Veliko težavo je predstavljala tudi černobilska jedrska katastrofa v Sovjetski zvezi, tako za samo okolje, kot

---

¹⁵⁰ *Yoik* je namenjen spominjanju. Posamezniku služi za izražanje svojih občutkov. Z njegovo pomočjo se Sami poveže s časom, osebami in pokrajino v preteklosti (Gaski 1997b: 215).

¹⁵¹ Na Norveškem je prvi časopis, ki je bil pisan izključno v samijskem jeziku, začel izhajati leta 1978 (Solbakk 1997: 174). Samiji imajo dva časopisa, ki izhajata dvakrat tedensko, oba na Norveškem. Na Švedskem in Finskem se morajo zadovoljiti le z mesečniki (Niemi 2004; Arbelaitz 2006).

¹⁵² Coates (2004: 161–2) kot možne razloge za prevzem krščanstva domorodnih ljudstev navaja moč in sposobnost prišlekov, ki so jo domorodci videli v tehnologiji, vojaški moči, gmotnem bogastvu. Dostop do krščanskega Boga bi jim tako omogočil dostop do industrijskih dobrin. Krščanstvo v veliki meri niti ni zahtevalo opustitve tradicionalnega načina življenja in kulture, ker so se misijonarji vsaj na začetku delno prilagodili domorodnim kulturam. Misijonarji so se v primerjavi s šamani tudi veliko bolje spopadali z novimi vrstami bolezni, ki so bile posledica stika s tujim svetom.

¹⁵³ Po drugi strani turizem predstavlja enega pomembnih virov zaslužka za Samije (Kalstad 1997: 115; Pettersson 2006: 84).

za Samije in njihovo čredo (Siuruainen in Aikio 1977: 45; Beach 1994: 182–6; Coates 2004: 223).

Slika 4.2.1: Samijska družina na Norveškem okrog leta 1900

Vir: Wikipedia (2008b).

Slika 4.2.2: Samiji v narodni noši

Vir: Korpela (n. d.).

4.2.1 Jezik Samijev

Jezik Samijev¹⁵⁴ spada v uralsko skupino jezikov, točneje med ugrofinske jezike. Jezik je sestavljen iz mnogih narečij oziroma ločenih jezikov.¹⁵⁵ V jeziku Samijev je prisotnih precej besed finskega izvora, kar priča o vsaj dveh tisočletjih stikov med obema skupinama govorcev. Okrog leta 1700 so misijonarji spoštovali domorodni jezik in širili svoj nauk v tem jeziku, kasneje pa so začeli prevladovati uradni jeziki držav, saj so samijščino obravnavali kot manjvreden jezik. Na Norveškem sta od leta 1850 prevladovala nacionalizem in težnja po unifikaciji države z eno samo kulturo; znanje norveščine je postalo skoraj obvezno. V norveških šolah je bila norveščina edini jezik poučevanja vse do 30. let 20. stoletja. Podobno usodo so delili Samiji v drugih dveh nordijskih državah (Beach 1994: 158–9; Bull 2002: 32; Myntti 2002: 154).

Diskriminacija v nordijskih državah se je postopoma končala v 40. in 50. letih z razmahom varstva človekovih pravic in varstva manjšin (Hicks in Somby 2005: 276; Moyers 2006: 365–6). V Rusiji je bilo učenje ruščine v šolah sicer obvezno, poučevanje jezika Samijev pa je bilo zagotovljeno, razvili so tudi pravopis; ta v nordijskih državah temelji na latinici, v Rusiji pa na cirilici. Kljub temu v Ruski federaciji jezik Samijev izumira, kar predstavlja znaten problem. Enako velja za Finsko, Norveško in Švedsko¹⁵⁶ (Beach 1994: 157–60).

4.2.2 Politična mobilizacija Samijev

Samiji so težnje po priznanju pravic izrazili že v začetku 20. stoletja, uspešnejše politično organiziranje je sledilo po drugi svetovni vojni; v 60. letih je dobilo ime 'Gibanje Samijev'. Borilo se je proti asimilacijskim politikam ter za vzpostavitev skupne identitete

---

¹⁵⁴ Gre za enega najbolj razvitih jezikov na svetu glede besedišča za opisovanje arktičnega sveta in življenja na skrajnem Severu (Gaski 1997a: 13–14).

¹⁵⁵ Bull (2002: 29–30) piše o obstoju vsaj devetih narečij oziroma jezikov, med katerimi jih ima šest tudi standardizirano pisno obliko, Jones (1982: 10) pa o štirih jezikih.

¹⁵⁶ Med populacijo Samijev na Švedskem, ki se ne ukvarjajo z rejo severnih jelenov, jih 20 odstotkov ne razume jezika Samijev, 40 odstotkov jih ni sposobnih govoriti v jeziku Samijev, 65 odstotkov ga ne zna brati in 85 odstotkov ne zna pisati samijščine (Beach 1994: 160). Glede na popis prebivalstva iz leta 1970 naj bi na Finskem 51 odstotkom Samijem samijščina predstavljala prvi jezik, kljub temu, da jezik Samijev ni uradni jezik na Finskem (Siuruainen in Aikio 1977: 18–19), leta 1990 pa je popis prebivalstva pokazal, da to velja le še za 30 odstotkov populacije Samijev (Myntti 1993: 80). Za Norveško podatki kažejo na približno 25.000 Samijev (Tretje periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Norveška, *Third periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Norway*, MIN-LANG/PR(2005)3, predloženo Svetu Evrope 2. maja 2005, str. 6; dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Norway_report3.pdf (9. maj 2007)). Na Švedskem pa 9.000 Samijev govori samijski jezik (Drugo periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Švedska, *Second periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Sweden*, MIN-LANG/PR(2004)2, predloženo Svetu Evrope 30. junija 2004, str. 4; dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Sweden_report_2.pdf (15. maj 2007)).

Samijev, ki so bili do tedaj politično in kulturno fragmentirani (Eidheim 1997: 31–3; Semb 2001: 187; Myntti 2002: 155). Še posebej pa je na politično zavest in mobilizacijo vplivala t. i. afera Alta. Konec 70. let je norveški parlament odobril gradnjo hidroelektrarne na reki Alta, ki teče čez osrčje ozemlja Finnmark, ozemlja Samijev. Projekt je vključeval tudi zajezitve reke. Samiji so množično protestirali, ker bi ta projekt ogrozil njihovo bivalno okolje, še posebej bi vplival na vire prehrane severnih jelenov. S tem projektom bi kršili zgodovinsko pravico Samijev do zemlje in naravnih virov (Semb 2001: 189–90). Ta afera je imela veliko medijsko odzivnost tudi izven Norveške, Samijem so se dejavno pridružili tudi okoljski aktivisti. Protesti so vključevali demonstracije, gladovne stavke, pogajanja, shode, kot tudi blokade cest in 'človeške zidove' na samem kraju gradnje hidroelektrarne. Samiji kljub temu niso uspeli preprečiti gradnje jezua, vendar je imel ta dogodek močan vpliv na nadaljnjo mobilizacijo Samijev in nastanek politik za njihovo varstvo (Karppi 2001: 400; Hicks in Somby 2005: 281–2).

V vseh treh nordijskih državah deluje kar nekaj političnih in drugih organizacij Samijev, med katerimi je pomembno omeniti Nordijski svet Samijev,¹⁵⁷ ki se po vključitvi Samijev iz Rusije imenuje Svet Samijev, ter Nordijski inštitut Samijev.¹⁵⁸ V 80. letih je bila ustanovljena tudi Komisija za pravice Samijev na Norveškem, kasneje tudi na Švedskem, že pred tem pa Komisija za Samije na Finskem (Beach 1994: 186–9, 191).

Samiji iz različnih držav si niso enotni glede tega, kaj naj vsebuje definicija Samijev. Na Norveškem in Švedskem je ta definicija precej široka, tako da so lahko pravzaprav vsi Samiji, ki želijo voliti v Parlament Samijev, vpisani v volilni imenik. Finski Samiji pa na drugi strani želijo omejiti svojo definicijo le na jezikovni kriterij, ker je ravno jezik glavna značilnost in tvorec kulture Samijev (Myntti 2002: 166; Moyers 2005: 381–2).

4.3 PRAVICE SAMIJEV V NOTRANJIH ZAKONODAJNIH SISTEMIH

V 70. in 80. letih so se v vseh treh nordijskih državah oblikovale dejavne politike, namenjene zaščiti domorodnega ljudstva. Države so si tudi začele prizadevati za poenotenje politik za Samije. Situacija za Samije v Rusiji pa se je izboljšala šele z razpadom takratne Sovjetske zveze (Beach 1994: 149).

---

¹⁵⁷ Ustanovljen je bil leta 1956 med nordijsko konferenco Samijev na Norveškem z glavno nalogo pospeševanja ekonomskih, socialnih in kulturnih interesov Samijev. Ima tudi status nevladne mednarodne organizacije v okviru sistema OZN (Beach 1994: 187).

¹⁵⁸ Ustanovljen je bil leta 1973 na nordijski konferenci Samijev na Norveškem. Skrbi predvsem za vodenje raziskav o Samijih na področjih, kot so običaji, jezik, vrednote, gospodarski položaj in zakonske pravice (Siuruainen in Aikio 1977: 57; Beach 1994: 187).

4.3.1 Jezikovne pravice Samijev

Nordijske države so šele v 60. in 70. letih 20. stoletja začele posvečati pozornost dvo- oziroma večjezičnosti. Še vedno te države, z izjemo Finske, same sebe vidijo kot enojezične in kulturno homogene (Bull 2002: 31–2). Norveška je leta 1988 sprejela dopolnilo k ustavi, leta 1990 pa še jezikovni zakon za Samije, s katerim je bil jezik Samijev povzdignjen na enakovredno zakonsko raven z norveščino, čeprav je ta enakopravnost ozemeljsko omejena. Na Finskem in Švedskem ima jezik Samijev le status manjšinskega jezika (Vepsalainen 2003: 6).

Skladno s finsko ustavo iz leta 2000 imajo Samiji zagotovljeno jezikovno in kulturno avtonomijo.¹⁵⁹ Na Finskem je leta 1992 stopil v veljavo zakon, ki Samijem omogoča uporabo samijskega jezika v odnosih z oblastmi, vključno z zaslišanji pred sodišči, ki se nahajajo na določenih območjih s prisotnostjo Samijev (Myntti 1993: 91–2; Modeen 1999: 154). Leta 2004 je bil omenjeni jezikovni zakon izboljššan z novo različico, ki bolj utrjuje ustavno zagotovljene kulturne in jezikovne pravice Samijev.¹⁶⁰ Predvsem je pomembno določilo, da morajo biti vsa državna obvestila za Samije prevedena v samijščino, uporaba samijskega jezika v odnosu z oblastmi je še bolj razširjena in uradniki, ki delajo v samijski provinci, morajo znati samijski jezik (Niemi 2004; Moyers 2005: 380). Pri tem je zelo pomembno poudariti, da so pravice iz finskega zakona dejansko kolektivne pravice Samijev kot domorodnega ljudstva (Moyers 2005: 380).

Na Švedskem jezik Samijev ni zaščiten z ustavo. V njej je le določilo o zaščiti jezikovnih manjšin, ki pa eksplicitno ne omenja Samijev. Švedski parlament je Samijem leta 2000 z zakonom omogočil uporabo samijskega jezika pri odnosih z oblastmi in sodišči, vendar pa omenjeni zakon nudi le zelo omejeno zaščito jezika Samijev¹⁶¹ v primerjavi z norveško in finsko jezikovno zakonodajo za Samije (*ibid.* 373–4).

---

¹⁵⁹ “Samiji kot domorodno ljudstvo, ravno tako kot tudi Romi in druge skupnosti, imajo pravico do ohranjanja in razvijanja svojega jezika in kulture” (del 17.3. člena) in “v/ svoji domorodni regiji imajo Samiji jezikovno in kulturno samoupravo, kot je določeno z zakonom” (del 121.4. člena) (Ustava Finske, *The Constitution of Finland*, sprejeta 11. junija 1999, v veljavi od 1. marca 2000; neuradni angleški prevod dostopen na http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (11. marec 2008)).

¹⁶⁰ Drugo poročilo Finske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second periodic report submitted by Finland pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2004)012E, predloženo Svetu Evrope 10. decembra 2004, str. 24, 66–7; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._second_cycle/1PDF_2nd_SR_Finland.pdf (1. februar 2007). V nadaljevanju Drugo poročilo Finske o Okvirni konvenciji. Tudi Niemi (2004).

¹⁶¹ A. Moyers (2005: 374) na primer opozarja, da je v jezikovnem zakonu večkrat določeno le ‘prizadevanje’ državnih oblasti za uporabo samijskega jezika v odnosih s Samiji.

Na Švedskem imajo samijski otroci v okviru izobraževalnega sistema možnost učenja jezika Samijev, ponekod tudi poučevanja v tem jeziku. Odprli so tudi nekaj vrtcev, namenjenih Samijem, imajo svojo srednjo šolo, na eni od univerz deluje oddelek za Samije, ki je namenjen učenju treh narečij samijskega jezika. Na Norveškem in Finskem deluje podoben šolski sistem. Na Finskem naj bi osnovnošolsko izobraževanje Samijev potekalo v njihovem maternem jeziku, vendar pomanjkanje učiteljev to večkrat onemogoča. Tudi v srednješolskem izobraževanju Samiji težko uveljavljajo svojo zakonsko pravico do izobraževanja v samijščini.¹⁶²

Tudi na Norveškem je z zakonom opredeljena pravica do osnovnošolskega in srednješolskega poučevanja v samijskem jeziku.¹⁶³ Samijščina je kot študijski predmet dostopna na več univerzah v vseh treh nordijskih državah, Samiji pa imajo od leta 1989 tudi svojo univerzo, in sicer v mestu Kautokeino na Norveškem, kjer je poučevalni jezik samijščina.¹⁶⁴ Od leta 1989 deluje Visoka šola za Samije, ki skrbi za usposabljanje učiteljev¹⁶⁵ iz vseh treh nordijskih držav (Keskitalo 1997: 162).

Todal (1998: 357–8) opozarja, da moramo posvetiti pozornost ne le jeziku Samijev, temveč posameznim manjšinskim jezikom znotraj celotne jezikovne skupine, ki jo imenujemo jezik Samijev. Le severni jezik Samijev je tisti, ki ima dejansko zagotovljen nadaljnji razvoj in obstoj. Okrog 75 odstotkov vseh Samijev govori ta jezik oziroma narečje (Bull 2002: 37). Na Norveškem na primer Samiji govorijo štiri različne jezike oziroma narečja. Le jezikovna zaščita severnega narečja ima dobro zakonsko osnovo, medtem ko se ostala tri narečja spopadajo s precejšnjimi težavami in soočajo z izumiranjem.¹⁶⁶

---

¹⁶² Drugo poročilo Finske o Okvirni konvenciji: str. 77–8.

¹⁶³ Poročilo norveške vlade za obdobje do 31. maja 2003 v skladu z 22. členom Ustave Mednarodne organizacije dela o ukrepih, sprejetih za izvajanje predpisov Konvencije (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah, *Report for the period ending 31 May 2003, in accordance with article 22 of the Constitution of the International Labour Organisation, from the Government of Norway, on the measures taken to give effect to the provisions of the Convention no 169 concerning indigenous and tribal peoples*, objavljeno 1. decembra 2004, str. 12; dostopno na <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/2004/Report-on-Convention-no-169-concerning-indigenous-and-tribal-peoples-1989.html?id=420365> (1. maj 2007).

¹⁶⁴ Drugo poročilo Finske o Okvirni konvenciji: str. 73–4.

¹⁶⁵ Tu poteka tudi široka raziskovalna dejavnost, ki se navezuje na tri sklope, in sicer na jezik in jezikovni razvoj, upravljanje z viri in trajnostni razvoj naravnih virov v pokrajini Sápmi ter izobraževanje Samijev (Keskitalo 1997: 168–9).

¹⁶⁶ Poročilo Sveta strokovnjakov o Listini: izvajanje Listine na Norveškem, *Report of the Committee of Experts on the Charter: Application of the Charter in Norway*, ECRML (2007) 3, sprejeto 16. maja 2007, odstavki 184, E in F; dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional/_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.3_Committee_of_Experts'_Reports/Norway_3rd_report.pdf (9. maj 2007).

Glede možnosti za lastne televizijske programe je položaj Samijev precej slab, predvsem na Švedskem in Finskem. Imajo pa veliko boljše pogoje za radijske oddaje v svojem maternem jeziku. V vseh treh državah imajo Samiji svojo radijsko postajo.¹⁶⁷

4.3.2 Pravica do samoodločbe

Samiji so v vseh državah, kjer prebivajo, priznani kot domorodno ljudstvo,¹⁶⁸ nobena od držav pa jim ne priznava pravice do zunanje samoodločbe, čeprav so pri nastajanju Deklaracije OZN tako Finska, Norveška kot Švedska potrdile pravico ljudstva Sami do samoodločbe (Ahrén 2004: 108). Samiji¹⁶⁹ v nordijskih državah sicer uživajo določeno stopnjo kulturne avtonomije¹⁷⁰ (Myntti 2002: 154), v primerjavi z drugimi domorodnimi ljudstvi imajo omogočeno najobsežnejše sodelovanje z državnimi organi. Potrebno je poudariti, da politike Samijev nikoli niso težile k ustanovitvi svoje ločene države¹⁷¹ (Gaski 1997a: 9); za Samije je namreč značilno, da ne zavračajo pravice do zunanje samoodločbe, vendar je izrecno ne poudarjajo (Sanders 1994: 21). Samiji si predvsem prizadevajo, da bi jim bili priznani lastninska pravica do zemlje ter pravica do uporabe naravnih virov, kot sta pravica do lova in ribolova, ter tudi reje severnih jelenov, želijo si torej notranjo avtonomijo (Meyer 2001: 292–3). Ta se do neke mere uveljavlja s Parlamenti Samijev.

---

¹⁶⁷ Začetno periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Norveška, *Initial periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Norway*, MIN-LANG/PR (99) 5, predloženo 31. maja 1999, str. 15; dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Norway_report1.pdf (9. maj 2007) in Drugo poročilo Švedske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Sweden pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2006)005, predloženo Svetu Evrope 13. julija 2006, str. 32; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Sweden_eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Sweden_eng.pdf) (1. maj 2007). Tudi Beach (1994: 162–4) in Niemi (2004).

¹⁶⁸ Vendar to ne pomeni drugega kot le “prazno oznako, ki jim ne prinaša nobenih posebnih pravic” (Fitzmaurice 1997: 242).

¹⁶⁹ Ne smemo pozabiti, da Samiji niso homogena skupina, temveč se med seboj razlikujejo glede na narečje, kulturo in tradicionalno naseljevanje ozemlja (Engebriksen 1999: 43).

¹⁷⁰ Kulturna avtonomija, lahko govorimo tudi o personalni avtonomiji, se razlikuje od ozemeljske avtonomije. Samiji so v večini provinc in občin namreč v manjšini (Myntti 2002: 154; Josefsen 2005: 180), tako da ozemeljska avtonomija ne bi bila smiselna. Samiji imajo na primer pravico do voljenja in kandidiranja na volitvah v Parlament Samijev ne glede na to, kje prebivajo (znotraj ozemlja treh nordijskih držav seveda). Ta vrsta avtonomije torej temelji na pripadnosti določeni skupini (Brunner in Küpper 2002: 21, 26).

¹⁷¹ Malo, če sploh kaj Samijev bi zagovarjalo ustanovitev neodvisne države Samijev kot resne alternative sedanjemu položaju, ki ga imajo v okviru nordijskih držav (Beach 1994: 204).

4.3.2.1 Parlamenti Samijev

Parlament Samijev na Finskem je začel z delovanjem leta 1976. Zadolžen je za vprašanja v zvezi s pravicami Samijev ter njihovim kulturnim, ekonomskim in socialnim razvojem. Volitve potekajo na demokratičen način. Po zakonu se je vlada dolžna pogajati s Parlamentom Samijev pred sprejetjem odločitev, ki kakorkoli vplivajo na njihov način življenja, kar mu daje večjo zakonsko moč v primerjavi s Parlamentoma Samijev na Norveškem in Švedskem (Henriksen 2001: 19; Josefsen 2005: 183). Finska vlada se tako večkrat posvetuje s Parlamentom Samijev, vendar njegovo mnenje vse prevečkrat ni dovolj upoštevano.¹⁷² Ima tudi pravico do iniciative pred različnimi oblastmi, čeprav nima večjega nadzora.

Največji delež Samijev živi na Norveškem, in sicer okrog 40.000 (Myntti 2002: 154). V tej državi je za Samije tudi najbolj poskrbljeno (*ibid.*). Leta 1988 je bilo k norveški ustavi sprejeto dopolnilo o pravicah Samijev, in sicer kot 110.a člen: “Državne oblasti imajo dolžnost, da ustvarijo pogoje, ki bodo ljudstvu Sami omogočali ohranitev in razvoj njihovega jezika, kulture in načina življenja”.¹⁷³ Za to si prizadeva norveški Parlament Samijev (Myntti 2002: 155), t. i. *Sametinget* oziroma *Sametinget*, ki je bil ustanovljen leta 1989. Ima dve glavni nalogi: je politična institucija, ki zastopa interese Samijev pred državo ter regionalnimi in lokalnimi oblastmi, po drugi strani pa je administrativno telo za kulturno avtonomijo Samijev. V njegovi pristojnosti so prevzemanje iniciativ, naslavljanje peticij in oblikovanje mnenj o raznih javnih politikah. Norveški Parlament Samijev prav tako skrbi za zadeve, povezane s tem domorodnim ljudstvom, in preverja, če so politike norveške vlade v skladu z mednarodnimi standardi varstva človekovih pravic in domorodnih ljudstev (Beach 1994: 198–9; Myntti 2002: 156–7). Od leta 2005 je Parlamentu Samijev zagotovljena tudi pravica do obveznega posvetovanja – norveška vlada se mora pred sprejetjem zakonov o zadevah, ki zadevajo interese tega domorodnega ljudstva, obvezno posvetovati s Parlamentom Samijev. S posvetovanji in pogajanja mora vlada iskati ustrezne rešitve z upoštevanjem mnenja Parlamenta Samijev, čeprav je končna

---

¹⁷² Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: drugo mnenje o Finski, *Advisory committee on the Framework Convention for the protection of national minorities, Second opinion on Finland*, ACFC/OP/II(2006)003, sprejeto 2. marca 2006, 19. odstavek; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/2._second_cycle/1PDF_2nd_OP_Finland_en_g.pdf (1. februar 2007).

¹⁷³ Ustava kraljevine Norveške, *The Constitution of the Kingdom of Norway*, sprejeta 16. maja 1814, v veljavi od 17. maja 1814; angleški prevod dostopen na <http://www.stortinget.no/english/constitution.html> (11. februar 2008).

odločitev pri sprejemanju politik še vedno v njenih rokah (Mikkel Sara 2006: 4; Stidsen 2006: 39–40).

Švedski Parlament Samijev¹⁷⁴ je najmlajši, in sicer deluje od leta 1993. Že ob sami ustanovitvi je bilo jasno, da mu vlada ne želi dodeliti kakšne posebne odgovornosti pri izvajanju politik javnega značaja, niti posebnih političnih pravic pripadnikom domorodnega ljudstva Sami.¹⁷⁵ Švedska niti ni dopolnila svoje ustave s kakšnim posebnim členom o zaščiti kulture in jezika Samijev. Nanje se posredno nanaša le člen o zagotavljanju ohranitve in razvoja kulturnega in družbenega življenja etničnih, jezikovnih in verskih manjšin (Myntti 2002: 162).¹⁷⁶ Po mnenju švedskih oblasti to določilo zadostuje za ustavno zaščito Samijev (Josefsen 2005: 183). Parlament Samijev na ta način ni pristojen za kulturno samoupravo Samijev, temveč je organ, namenjen pospeševanju samijske kulture. V omejeni obliki ima pravico do iniciative, čeprav ni posvetovalni organ pri nastajanju novih politik,¹⁷⁷ temveč deluje v okviru državne oblasti (Myntti 2002: 154, 162–4).

4.3.2.2 Ozemeljske pravice

Pred začrtanjem državnih meja so se Samiji svobodno selili po celotnem ozemlju, poseljenem s Samiji, tega pa jim ni preprečila niti določitev norveško-švedske meje leta 1751 (Siuruainen in Aikio 1977: 25–6, 30, 55; Beach 1994: 170–2). Sporazumu o meji med Norveško in Švedsko je bil priložen t. i. Laponski kodicil (*Lapp Codicil*), s katerim so države poudarile prizadevanja za ohranjanje obstoja samijskega ljudstva in potrdile njihovo pravico do zemlje in vode (Ahrén 2004: 78). Samiji so lahko svobodno prečkali mejo v času svojih sezonskih migracij z namenom reje severnih jelenov, ribolova in lova. Enako velja za vzpostavitev meje med Norveško in Rusijo leta 1826 (Niemi 1997: 66), čeprav je že leta 1853 ruski car ukazal njeno zaprtje. Do zaprtja finsko-švedske meje je prišlo leta 1880; leta 1920 sta Norveška in Švedska kljub kodicilu delno zaprli mejo za rejce severnih

---

¹⁷⁴ Parlamenti Samijev Finske, Norveške in Švedske so leta 2000 vzpostavili skupen, t. i. nordijski forum, Parlamentarni svet Samijev, v katerem imajo Svet Samijev in ruski Samiji status opazovalcev. Parlamentarni svet Samijev si prizadeva za zaščito interesov Samijev in okrepitev samijskega čezmejnega sodelovanja (Josefsen 2005: 193–4).

¹⁷⁵ S. Andde Anders (2002: 20–1) pa po drugi strani ugotavlja, da je formalna administrativna pozicija švedskega Parlamenta Samijev močnejša v primerjavi s parlamentoma v ostalih dveh državah in da ima ta bolj natančno določeno vlogo v politični sferi.

¹⁷⁶ V ustavi je edino določilo za varstvo Samijev zapisano v drugem delu 20. člena: “Pravica Samijev do reje severnih jelenov je določena z zakonom” (Ustava kraljevine Švedske, *The Constitution of the Kingdom of Sweden*, sprejeta 27. februarja 1947, v veljavi od 1. januarja 1975; neuradni angleški prevod dostopen na http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended___6319.aspx (11. marec 2008)).

¹⁷⁷ Kako omejeno je njegovo delovanje in kako malo pristojnosti mu je namenila švedska vlada, lahko ponazorimo tudi z odločitvijo švedske vlade ob ustanovitvi Parlamenta Samijev, da je vsem dovoljen lov manjše divjadi tudi znotraj ozemlja, kjer se Samiji ukvarjajo z rejo severnih jelenov (Myntti 2002: 163).

jelenov (Jones 1982: 7). Ko sta Švedska in Finska vstopili v EU, pa se je delitev ozemlja Samijev z državnimi mejami še poglobila (Todal 1998: 355).

Ločevanje Samijev, ki se ukvarjajo z rejo, od tistih, ki imajo drugačen način preživljanja, se je začelo že leta 1886 s švedskim Zakonom o reji, ki je zahteval prijavo vseh rejcev, čeprav ostalim Samijem takrat še niso odrekli pravic do lova ali ribolova, torej pravic do naravnih virov. To se je zgodilo z zakonom iz leta 1928 (Beach 1994: 174–7), tako da večina Samijev od leta 1928 “nima več *pravice* do izvrševanja svojih pravic.” (*ibid.* 177)

Samiji so nekdaj imeli lastninsko pravico nad ozemlji, ki so jih naseljevali. To so priznavala tudi sodišča takratnih držav (Siuruainen in Aikio 1977: 21). Ahrén (2004: 76–80) pojasnjuje, da so državne oblasti in sodišča še vse tja do 19. stoletja spoštovale običajno pravo, ki so ga Samiji razvili pri upravljanju z ozemljem ter naravnimi in vodnimi viri. Leta 1973 je tudi Komisija za Samije na Finskem ugotovila, da ozemeljske pravice Samijev v preteklosti nikoli niso bile pravno odvzete oziroma preklicane, čeprav nordijske države ta ozemlja zdaj štejejo za državna¹⁷⁸ (Jones 1982: 7). Študije so pokazale, da je Finska v 19. stoletju Samijem na nezakonit način odvzela nadzor nad ozemljem (Hannikainen 2002: 193). Švedski zakon in posledično sodna praksa švedskih sodišč od Samijev zahtevata, da morajo pri sporih o lastništvu nad ozemljem dokazati, da je neko ozemlje v preteklosti predstavljalo njihovo tradicionalno poselitveno ozemlje oziroma ozemlje reje severnih jelenov. To je praktično nemogoče dokazati, ker samijska kulturna tradicija ne temelji na pisnih virih, reja severnih jelenov pa tudi ni puščala nobenih opaznih sledi v okolju (Baer 2005: 262–3; Stidsen 2007: 44).

Nadaljnja težava pri priznavanju njihovih ozemeljskih pravic je ta, da so nordijske države Samije kot nomadsko ljudstvo videle brez stalnega ozemlja, nad katerim bi lahko uveljavljali lastninsko pravico (Forrest 1997). Vendar pa dejstvo, da so imela (imajo) domorodna ljudstva vzorce ozemeljskega pojmovanja, ki so drugačna od modernih državnih ozemeljskih ureditev, še ne pomeni, da domorodna ljudstva ne poznajo ozemeljskega pojmovanja in torej nimajo občutka za ‘ozemeljskost’ (Karppi 2001: 396).

Pri zagotavljanju ozemeljskih pravic Samijev se politike treh nordijskih držav med seboj razlikujejo. Na Norveškem in Švedskem le tisti Samiji, katerih primarna dejavnost je reja severnih jelenov, uživajo te pravice, ki se prenašajo dedno. Na Finskem je ta pravica zagotovljena vsem, ki živijo znotraj ozemlja Samijev, torej tudi nepripadnikom tega

---

¹⁷⁸ Locke trdi, da domorodna ljudstva nimajo lastninske pravice nad ozemljem, kjer prebivajo, niti na njem ne izvršujejo suverenosti. O tej razpravi podrobneje v Oskal (2001).

ljudstva (Toivanen 2001: 316; Myntti 2002: 166; Josefsen 2003: 45). To se razlikuje od zakonodaje EU, ki izključuje rejo severnih jelenov iz politike konkurence; Finska namreč tega ne priznava kot dejavnosti, s katero se lahko ukvarjajo le Samiji. Samiji na ta način nimajo izključne pravice do svojega tradicionalnega načina življenja, ampak se morajo kosati z nepripadniki ljudstva Sami, ki zaprosijo za pravico do reje severnih jelenov (Ahrén 2004: 94), kar je Svet Samijev označil kot diskriminacijo Samijev. Reja severnih jelenov je obravnavana kot dobičkonosna panoga in ne kot kulturna značilnost Samijev.¹⁷⁹

Na Norveškem korak v smeri priznavanja lastninske pravice Samijev do zemlje predstavlja leta 2005 sprejeti Zakon o Finnmarku, s katerim je bil ustanovljen Zemljiški odbor za Finnmark. Na ta odbor je bilo preneseno lastništvo 96 odstotkov ozemlja v pokrajini Finnmark, ki je bilo prej v državni lasti. V njegovi pristojnosti je upravljanje z zemljo v tem delu Norveške, čeprav se mora podrejati sprejetim državnim zakonom. Polovica predstavnikov odbora je Samijev, s čimer imajo ti zagotovljeno enakovredno pravico do soodločanja z Nesamiji. V upravljanje zemlje Finnmarka se lahko vključi tudi Parlament Samijev z objavljanjem priporočil (Mikkel Sara 2006: 2–3; Stidsen 2006: 40–2; Stidsen 2007: 38–40). Potrebno je poudariti, da ta zakon ne ločuje med Samiji in ostalim prebivalstvom tega območja. Vsi prebivalci pokrajine Finnmark imajo tako zagotovljeno pravico do rabe naravnih virov, kot sta na primer ribolov in lov,¹⁸⁰ kar predstavlja neke vrste diskriminacijo. Svet Samijev opozarja, da bi morali biti le Samiji upravičeni do teh pravic.¹⁸¹ Tudi Parlament Samijev meni, da Zakon o Finnmarku ne nudi popolnoma zadovoljivega varstva ozemeljskih pravic Samijev (Stidsen 2007: 40). Vendar, kot ugotavlja A. J. Semb (2005: 542–3),¹⁸² bi bile izključne pravice Samijev glede na ozemeljski kriterij

---

¹⁷⁹ Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Finske v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Finland under Article 9 of the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, dokument poslan 5. avgusta 2003; dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192347.doc> (25. marec 2008).

¹⁸⁰ Drugo poročilo Norveške v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Norway pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2005)005, predloženo 19. oktobra 2005, str. 9; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_%28monitoring%29/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Norway_ang.pdf (1. junij 2007).

¹⁸¹ Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Norveške v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Norway under Article 9 of the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, dokument poslan 5. avgusta 2003; dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192449.doc> (25. marec 2008).

¹⁸² Avtorica sicer ne podpira Zakona o Finnmarku, čeprav proučuje, katere težave se pojavljajo pri določevanju samijskih pravic na podlagi ozemeljskega kriterija.

neuresničljive, ker bi bilo ob tem kršenje pravic Nesamijev, ki prebivajo na takem ozemlju, neizogibno. Potrebno je iskati kompromisne rešitve in enako velja za pokrajino Finnmark.

Švedska je leta 1993 odvzela Samijem, ki so rejci severnih jelenov, ekskluzivno pravico do lova in ribolova na njihovem ozemlju (Josefsen 2003: 46).¹⁸³ Dejstvo je, da je švedska vlada govorila o upravljanju z ozemeljskimi pravicami Samijev, od začetka 90. let 20. stoletja pa nenadoma, brez ustrezne razlage, o upravljanju z *državnimi* pravicami do lova in ribolova in ne več s pravicami tega domorodnega ljudstva.¹⁸⁴ Ena izmed največjih težav, s katero se soočajo Samiji, ki se ne ukvarjajo z rejo, je, da ne morejo uživati pravic do naravnih virov, čeprav je, kot že omenjeno, reja severnih jelenov le ena izmed značilnosti kulture Samijev. Pa še to pravico, ki jo priznavajo rejcem, so večkrat obravnavali le kot privilegij. Uživanje pravic domorodnih ljudstev na splošno je tako zelo omejeno.

4.4 MEDNARODNOPRAVNA SREDSTVA ZAŠČITE SAMIJEV

Med vsemi štirimi državami s samijskim prebivalstvom je le Norveška ratificirala ILO Konvencijo 169. Švedska in Finska imata težave z njenim 14. členom, ki domorodcem daje lastninsko pravico do ozemlja. Obe državi namreč dopuščata le uporabo ozemlja, kar pa je zapisala tudi Norveška¹⁸⁵ v posebni interpretaciji ob predložitvi ratifikacijske listine (Beach 1994: 191, 194–7; Myntti 2002: 157, 161, 165). Graver in Ulfstein (2004: 350–6) trdita, da iz Konvencije 169 ne izhajajo obveznosti držav do zagotavljanja dejanske lastninske pravice domorodnih ljudstev. Do tega prihaja zaradi razlikovanja med angleškima pojmom *ownership* in *possession*, iz česar izhaja, da Švedska in Finska ne bi smeli imeti zadržkov pri ratifikaciji Konvencije 169. Večjo težavo bi sicer predstavljala pravica Samijev do naravnih virov na Švedskem. Ta je v pokrajini s Samiji izključna pravica le tistih Samijev, ki so rejci severnih jelenov (Myntti 2002: 166).

Tako Finska, Norveška in Švedska kot tudi Ruska federacija so pogodbenice Okvirne konvencije Sveta Evrope. Vendar ob pristopu Norveške k tej konvenciji Samiji niso želeli biti vključeni vanjo z obrazložitvijo, da ne želijo biti obravnavani kot narodna manjšina,

---

¹⁸³ Švedske politike za priznanje ozemeljskih pravic Samijev ostajajo skoraj nespremenjene v primerjavi s temi politikami v obdobju, ko je Švedska Samije obravnavala še kot manjvredne (Baer 2005: 259).

¹⁸⁴ Prispevek Sveta Samijev k drugemu poročilu posebnega poročevalca Komisije za človekove pravice o položaju človekovih pravic in temeljnih svoboščin domorodnih ljudstev, *Contribution by the Saami Council to the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous peoples' second report*, poslan 23. decembra 2002; dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192752.doc> (1. junij 2007).

¹⁸⁵ Na Norveškem se je sredi 19. stoletja razvila t. i. 'doktrina neregistrirane zemlje v pokrajini Finnmark', na podlagi katere so norveške oblasti trdile, da je vsa zemlja v tej pokrajini v državni lasti, razen tiste, ki ima zasebne lastnike (Niemi 1997: 71; Eide 2001: 133).

temveč kot domorodno ljudstvo (Engebrigtsen 1999: 47–8; Føllesdal 2001: 105). Na Finskem in Švedskem so Samiji sicer zaščiteni z Okvirno konvencijo. Za Finsko velja mnenje, da obravnava Samije bolj kot narodno-jezikovno manjšino in ne kot domorodno ljudstvo (Vinding in Stidsen 2005: 47).

HRC je celo grajal Finsko, da tepta pravice Samijev do zemlje, in jo pozval k takojšnjemu izboljšanju položaja.¹⁸⁶ Glede drugih pravic tega domorodnega ljudstva HRC opozarja, da Finska ne izpolnjuje vseh svojih nalog do tega domorodnega ljudstva, kot sta varstvo in spoštovanje njihovih človekovih pravic (Stidsen 2006: 46–8). Težava finske vlade je, da v praksi ne ščiti dovolj rejcev severnih jelenov, čeprav imajo Samiji za svoje pravice zakonsko podlago (Lawrence in Raitio 2006: 1). Za Švedsko Svet Samijev opozarja, da Samije sicer priznava kot domorodno ljudstvo, vendar jih obravnava kot narodno manjšino, kar označi kot diskriminacijo.¹⁸⁷ Švedski Samiji se močno borijo za svoje ozemeljske pravice, ki jih država vztrajno zavrača (Stidsen 2007: 44).

Ko so se Norveška, Švedska in Finska pričele pogajati za vstop v EU, pri tem niso pozabile na domorodno ljudstvo Sami, ki prebiva na njihovem ozemlju. Švedska in Finska¹⁸⁸ sta tako ob vstopu v EU dodali poseben dokument, t. i. protokol, ki priznava obveznosti in zaveze obeh držav do domorodnega ljudstva, izhajajoče iz mednarodnopravne in nacionalne zakonodaje, ki se navezujejo na ohranjanje in varstvo jezika, kulture in načina življenja Samijev.¹⁸⁹ Prvi člen protokola Samijem priznava ekskluzivno pravico do reje severnih jelenov, drugi člen pa državam, torej Finski in Švedski, daje možnost, da sprejmejo zakonodajo, ki bo Samijem zagotovila posebne ekonomske pravice (Josefsen 2003: 43). Svet Samijev¹⁹⁰ tudi opozarja, da potreba po drugačni oziroma dopolnilni zaščiti domorodnih ljudstev v primerjavi z manjšinami ter

---

¹⁸⁶ Zaključna opažanja Odbora za človekove pravice: Finska, *Concluding observations of the Human Rights Committee: Finland*, CCPR/CO/82/FIN, mnenje sprejeto 2. decembra 2004; dostopno na [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.CO.82.FIN.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.CO.82.FIN.En?Opendocument) (25. marec 2008).

¹⁸⁷ Z obravnavanjem Samijev kot narodne manjšine jim Švedska odreka varstvo človekovih pravic, do katerega so upravičeni kot domorodno ljudstvo (Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Švedske v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Sweden under Article 9 of the International Convention on the Elimination of Racial Discrimination*, dokument poslan 19. februarja 2004; dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192615.doc> (15. maj 2007)).

¹⁸⁸ Norveška se ni priključila EU.

¹⁸⁹ Drugo poročilo Finske o Okvirni konvenciji: str. 12.

¹⁹⁰ Evropska unija bi morala priznati svoja domorodna ljudstva pri svoji nadaljnji sestavi in strukturi, *The European Union should acknowledge its indigenous people in its future framework and structure*, poročilo Sveta Samijev z dne 4. marca 2003; dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20031130203143.doc> (30. april 2007).

njihova kolektivna narava tudi od EU zahtevata, da domorodnih ljudstev v Evropi ne obravnava le v okviru varstva manjšin.

V okviru EU Samiji lahko izkoristijo nekatere programe. V obdobju 1996–1999 je bil Samijem namenjen del sredstev v okviru strukturnih skladov za razvijanje njihove gospodarske dejavnosti in kulture glede na njihov način življenja. Velik pomen so Samiji pripisali tudi Programu Interreg (*Interreg Programme*),¹⁹¹ ki spodbuja čezmejno sodelovanje, čeprav je sodelovanje manjših organizacij in podjetij zaradi načela povrnitve stroškov večkrat onemogočeno.¹⁹² Prav čezmejno sodelovanje in na ta način ‘rušenje’ državnih meja sta posebnega pomena za domorodno ljudstvo Sami, ki živi v več državah (Karppi 2001: 400–2). Parlament Samijev na Švedskem si je prizadeval, da bi švedska vlada dosegla sporazum z Evropskim parlamentom, ki bi rejo severnih jelenov priključil ostalim kmetijskim dejavnostim, upravičenim do subvencij. Veliko težavo za Samije, katerih primarna dejavnost je ravno reja severnih jelenov, predstavlja konkurenca na odprtem trgu mesa. Ta močno vpliva na upadanje cen mesa severnih jelenov (Labba in Jernsletten 2002: 143–4). Vendar Parlament Samijev pri svojih prizadevanjih ni bil uspešen. Glavna ovira je sama narava reje severnih jelenov, ki je zagotovljena kot ekskluzivna pravica pripadnikov domorodnega ljudstva, in s tem izključuje ostale državljane EU, ki se torej ne morejo ukvarjati s to dejavnostjo. Druga ovira pa je dejstvo, da so ozemlja, kjer se Samiji ukvarjajo z rejo severnih jelenov, v državni lasti, kar spet prispeva k temu, da Samiji na teh območjih niso upravičeni do subvencijskih sredstev (*ibid.*).

Eden od pomembnih korakov na področju priznavanja pravic Samijev je Konvencija za Samije,¹⁹³ katere zamisel je Svet za Samije podal že leta 1986, takrat še z naslovom

---

¹⁹¹ Leta 1989 je EU uvedla Programe Interreg, ki pomagajo pri spodbujanju skladnega in uravnoteženega razvoja evropskega prostora. Cilj programov je ekonomski in socialni razvoj regij s pomočjo vključevanja in utrjevanja čezmejnih ter medregionalnih povezav in sodelovanja. Projekte financira Evropski sklad za regionalni razvoj (*European Regional Development Fund*, ERDF) (Evropska komisija n. d.). Samiji niso vključeni v en sam razvojni projekt, ki bi bil namenjen le njim, temveč dobijo sredstva v okviru projektov, v katere so vključene regije, kjer prebivajo. Kot primer navajam projekt z imenom Sever (*Nord*), v okviru katerega je ERDF namenil 47 milijonov evrov za čezmejno sodelovanje švedskih, finskih, norveških in ruskih obmejnih regij, katerega glavni cilj je pospeševanje ekonomskega razvoja in sodelovanja regij v teh štirih državah, ter “krepitev samijske identitete in družbenih pogojev samijske skupnosti.” Samiji so bili upravičeni do treh milijonov evrov (Evropa 2002). Drugi primer je projekt za krepitev sodelovanja med obmejnimi regijami Norveške in Švedske, ki mu je ERDF namenil 32 milijonov evrov. Samiji so bili vključeni v okviru ekonomskega in družbenega razvoja, pospeševanja strokovnega znanja in izboljšanja življenjskih pogojev prebivalcev teh regij (Evropa 2001).

¹⁹² Na podlagi načela o povrnitvi stroškov morajo podjetja najprej sama financirati projekte, za katera nato dobijo povrnen del stroškov. Ker imajo majhna podjetja omejene finančne vire, so njihove možnosti sodelovanja veliko manjše (Karppi 2001: 401).

¹⁹³ Konvencija za Samije, *Saami Convention*, osnutek sprejet 16. novembra 2005 v Helsinkih; neuraden angleški prevod dostopen na [http://www.saamicouncil.net/includes/file_download.asp?deptid=2213&fileid=2097&file=Nordic%20Saami%20Convention%20\(Unofficial%20English%20Translation\).doc](http://www.saamicouncil.net/includes/file_download.asp?deptid=2213&fileid=2097&file=Nordic%20Saami%20Convention%20(Unofficial%20English%20Translation).doc) (1. avgust 2007).

Nordijska konvencija za Samije. S to konvencijo, ki jo bodo morali ratificirati tako državni parlamenti Norveške, Švedske, Rusije in Finske, kot tudi vsi Parlamenti Samijev, bo pridobljena uskladitev politik glede Samijev v vseh državah, kjer prebivajo. Leta 2003 so nordijske države ustanovile mešano skupino strokovnjakov, ki je oblikovala osnutek konvencije, države pa ga v začetku leta 2008 še niso ratificirale. Pri pisanju osnutka se je skupina opirala na norme mednarodnega prava s področja domorodnih ljudstev, ki izhajajo predvsem iz ILO Konvencije 169 ter Deklaracije OZN, upoštevala pa je tudi običajno pravo samih držav.¹⁹⁴

4.4.1 Pritožbe Samijev v okviru mednarodnih nadzornih mehanizmov

Samiji so kar nekajkrat vložili tožbe na HRC glede kršitve 1. in 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah zoper države, kjer prebivajo, vendar so bile pritožbe glede 1. člena že takoj zavrnjene s pojasnilom, da je pravica do samoodločbe kolektivna pravica, na HRC pa lahko naslavlajo pritožbe le posamezniki.

Prvi tak primer je bil Kitok proti Švedski.¹⁹⁵ Kitok je zaradi odselitve iz svoje lokalne skupnosti izgubil pravico do članstva v samijski skupnosti in s tem povezano popolno pravico do reje severnih jelenov, kot jo ureja švedska zakonodaja. Trdil je, da je bila z odvzemom pravice do reje severnih jelenov kršena njegova neodtujljiva pravica do uživanja kulture Samijev, ki jo varuje 27. člen. HRC je presodil, da Švedska ni kršila določil, izhajajočih iz 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ker je dala prednost kulturni identiteti Samijev kot skupnosti (Thornberry 1991: 212; Anaya 2004: 136; Scheinin 2005: 6). HRC je še pred kulturno identiteto in preživetje domorodnega ljudstva postavil interese celotne skupnosti v primeru Länsmann proti Finski,¹⁹⁶ ko so Samiji tožili finsko vlado, da gradnja kamnoloma na bivalnem območju Samijev ogroža rejo severnih jelenov in s tem krši njihovo pravico do uživanja lastne kulture, zaščiteno v okviru 27. člena. HRC v tem ni videl kršitve 27. člena; v svojem mnenju je zapisal, da ukrepi držav, ki imajo le v omejenem obsegu negativni vpliv na pripadnike manjšin, še ne predstavljajo zanikanja pravic, ki izhajajo iz 27. člena. Načelno je poudaril, da je potrebno zaščititi tradicionalen način življenja domorodnih ljudstev in

---

¹⁹⁴ Drugo poročilo Finske o Okvirni konvenciji: str. 101–2. Tudi Vinding in Stidsen (2005: 40–1).

¹⁹⁵ Ivan Kitok proti Švedski, *Ivan Kitok v. Sweden, Communication no. 197/1985*, mnenje sprejeto 27. julija 1988; dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/197-1985.html> (10. marec 2008).

¹⁹⁶ Ilmari Länsmann in drugi proti Finski, *Ilmari Länsmann et al. v. Finland, Communication 511/1992*, mnenje sprejeto 26. oktobra 1994; dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/vs51152e.pdf> (10. marec 2008).

tudi, da uporaba nove tehnologije še ne pomeni, da so domorodna ljudstva opustila tradicionalen način življenja. HRC se ni dotaknil vprašanja lastninske pravice Samijev do naravnih virov, temveč le varstva pravice do uživanja kulture po 27. členu, v katerega sodi tudi varstvo tradicionalnega načina življenja domorodnih ljudstev (Anaya 2004: 136–7; Scheinin 2005: 7). Ti primeri so tako pokazali, da je zelo težko zbrati dokaze za kršitev pravic domorodcev. HRC torej državnim sodiščem prepušča odločanje o tem, ali je prišlo do kršitve pravic domorodnega ljudstva (Scheinin 2005: 7–8).

Samiji so se zatekli tudi pred Evropsko komisijo za človekove pravice. Predali so spor G. in E. proti Norveški,¹⁹⁷ ker so trdili, da gradnja hidroelektrarne na njihovem poselitvenem ozemlju ogroža način življenja Samijev. S postavitvijo hidroelektrarne je bil tudi poplavljen del tradicionalnega ozemlja Samijev. Komisija je podala mnenje, da Evropska konvencija o človekovih pravicah ne ščiti načina življenja manjšin, to lahko sicer spada pod varstvo zasebnega in družinskega življenja (8. člen). Evropska komisija za človekove pravice je prišla do zaključka, da zaradi prostorske majhnosti gradnja ne bo bistveno ogrozila zasebnega življenja prebivalstva; četudi bi do kršitve prišlo, bi bila ta upravičena za ekonomsko blaginjo države. Glede kršitve prvega člena prvega Opcijskega protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah,¹⁹⁸ ki varuje lastninsko pravico posameznikov, je komisija podala mnenje, da tradicionalna uporaba širokih ozemelj za rejo, lov in ribolov ne predstavlja lastninske pravice Samijev do tega ozemlja, torej ni priznala kršitve tega člena.

---

¹⁹⁷ G. in E. proti Norveški, *G. and E. v. Norway, Application Nos. 9278/81 and 9415/81*, odločitev Komisije z dne 3. oktobra 1983; dostopno na <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=open&documentId=803993&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (11. marec 2008).

¹⁹⁸ Protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejet 20. marca 1952, v veljavi od 18. maja 1954; dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=009&CM=8&DF=3/30/2008&CL=ENG> (25. marec 2008).

5. DOMORODNO LJUDSTVO GRENLANDIJE

Grenlandija¹⁹⁹ (slika 5.1) je s svojo površino, ki presega 2 milijona kvadratnih kilometrov, največji otok na svetu. Ima 57.000 prebivalcev, od katerih je 88 odstotkov domorodcev, torej Inuitov.²⁰⁰ Inuiti so večinoma predstavniki treh jezikovnih skupin, Kalaallit, Inughuit in Thule (Nuttall 1994: 2; Stidsen 2006: 33).

Cilj tega poglavja bo predstaviti in analizirati varstvo ter pravice domorodnega ljudstva Inuit z Grenlandije, tistega evropskega domorodnega ljudstva, ki mu je uspelo uresničiti pravico do (notranje) samoodločbe, in s tem raziskati, v čem so morebitne pomanjkljivosti evropskega varstva manjšin pri varstvu domorodnih ljudstev. Prav tako mi bo analiza varstva grenlandskih Inuitov pomagala pri primerjavi z varstvom ostalih domorodnih ljudstev v Evropi, ki niso uspela uresničiti pravice do samoodločbe v enaki meri.

V tem poglavju bom najprej predstavila Inuite z Grenlandije in kratko zgodovino otoka, kar mi bo pomagalo pri analizi njihovega sedanjega položaja (podpoglavje 5.1). Grenlandija ima samoupravni status, kar bom predstavila v podpoglavju 5.2. Analizirala bom tudi, katere omejitve izhajajo iz tega statusa in s kakšnimi težavami se morajo spopadati Inuiti (podpoglavje 5.2.1). V podpoglavju 5.3 bom analizirala njihove pravice. Temu bo sledila predstavitev vključenosti Grenlandije v mednarodne institucije (podpoglavje 5.4). Poglavje bom zaključila z analizo pritožb Inuitov na organe in telesa mednarodnih institucij, ki so za to pristojni (podpoglavje 5.4.1).

---

¹⁹⁹ V jeziku grenlandskih Inuitov se ta imenuje Kalaallit Nunaat.

²⁰⁰ Skupino domorodnih ljudstev, ki jih imenujemo Inuit, sestavljajo domorodna ljudstva Aljaske, Kanade, Ruske federacije in Grenlandije. Število pripadnikov inuitskih ljudstev se giblje okrog 125.000 (Creery 1994: 105) oziroma okrog 150.000 (Jelinčič 2000: 274; 2003: 106). To obširno skupino domorodnih ljudstev lahko označimo tudi kot Eskime – to je ime, ki se je včasih uporabljalo za ljudstva, ki naseljujejo vzhodni arktični predel od Beringovega preliva v Sibiriji do Grenlandije, vendar ga je zaradi slabšalnega pomena, ki mu ga je pripisovala ta skupina domorodnih ljudstev, zamenjalo ime Inuiti (McGhee 2001: 5). Inuiti z Aljaske, iz Kanade in z Grenlandije se od leta 1977 na Aljaski združujejo v Inuitski vsehpolarni konferenci (*Inuit Circumpolar Conference*, ICP), ki je vsearktična organizacija, kjer se predstavniki srečujejo na periodičnih konferencah vsaka tri leta. Tem so se leta 1992 pridružili tudi ruski Inuiti (Ferfila 2000: 464). Leta 1983 je ICP dobil status nevladne organizacije pri OZN (Creery 1993: 27).

Slika 5.1: Zemljevid Grenlandije

Vir: Google (2008).

5.1 PREDSTAVITEV GRENLANDIJE IN DOMORODNEGA LJUDSTVA INUIT

Prve naselitve otoka segajo že v obdobje pred 4.500 leti. Evropejci so prvič prišli na otok okrog 985. leta, od 17. stoletja pa so bili stiki Evropejcev z domorodci predvsem posledica kitolova. V 18. stoletju so bili na Grenlandiji vzpostavljeni tudi prvi misijoni, ki so dejavno vplivali na to, da so Inuiti prevzeli krščansko vero. Sicer pa je bil danski kolonializem precej zaščitniški do domorodcev, v vsakem trgovanju so namreč morali imeti domorodci dobiček; Danska se torej do svoje kolonije ni vedla na izkoriščevalen način, kot je bila to navada drugih kolonialnih velesil. Ferfila (2000: 391) na primer odnos Danske do svoje kolonije označi kot "izolacionističen in paternalističen". Danska je tudi poskušala zaščititi domoroden način življenja Inuitov, kar pa ni bilo popolnoma mogoče, namreč Inuiti so postali odvisni od dobave nekaterih živil in tehnologije, ki je bila predmet trgovinske menjave med Inuiti in Evropejci. Do bistvene spremembe načina življenja Inuitov je prišlo v začetku 19. stoletja, ko so se zaradi klimatskega segrevanja jate kitov premaknile proti severu in so se tako nekateri deli inuitskega prebivalstva morali začeti

ukvarjati z ribolovom. Še bolj dramatične spremembe so sledile po drugi svetovni vojni, ko je Danska svoj izolacionistični pristop do kolonije spremenila v težnje po socialni državi in 'modernizaciji' (Petersen 1992; Nuttall 1994: 2–7).

Od vzpostavitve lastne vlade je zahodna grenlandščina uradni jezik Grenlandije, čeprav je prisotno precejšnje število narečij. Sodi v skupino jezikov Inaktitut, ki jih govorijo Inuiti od Sibirije do Vzhodne Grenlandije. Še pred prihodom misijonarjev so se inuitski običaji in kultura prenašali ustno, brez zapisov. Tudi Danci med kolonizacijo otoka niso zatirali uporabe domorodnega jezika, temveč so spodbujali nastanek pisne oblike jezika, kar se je izrazilo v periodičnem izhajanju otoškega časnika *Atuagagdliutit*. Vendar grenlandščina ni več le prvotni jezik domorodcev, saj se v njenem besednjaku pojavljajo besede, ki so izšle iz danščine. Za razvoj grenlandščine in za preprečitev njenega izumrtja sta zelo pomembni otoška radio in televizija ter prevladovanje jezika domorodcev v izobraževalnem programu, kjer je ta tudi uradni jezik poučevanja (Nuttall 1994: 13–17). V glavnem mestu Grenlandije, Nuuk, imajo Inuiti tudi svojo univerzo, učiteljsišče in več poklicnih šol (Ferfila 2000: 398).

Grenlandska ekonomija temelji predvsem na ribolovu, lovu²⁰¹ in gojenju ovac. Od sredine 80. let 20. stoletja ribolovna panoga ni več tako donosna, kar je prispevalo k opazni nezaposlenosti in propadanju podjetij. Grenlandska vlada tako išče nove niše za ekonomsko rast, kot so turizem, rudarstvo ter proizvodnja nafte in plina. Kljub temu je lov še vedno primarna dejavnost nekaterih skupnosti na severozahodni in vzhodni obali Grenlandije, predvsem lov na tjulnje,²⁰² morske leve, kite in manjše morske ptice, kar predstavlja ne le vir hrane in zaslužka, temveč ima tudi velik kulturni, simbolni in kozmološki pomen (Nuttall 1994: 11–13, 20–3).

Ena od perečih težav današnjega časa je onesnaževanje voda in zraka, segrevanje ter topljenje ledu. Razne okoljske nevladne organizacije obsojajo inuitski lov na tjulnje in kite,²⁰³ sami pa poudarjajo, da domorodni način lovljenja teh sesalcev, čeprav izboljššan s pomočjo tehnologije, predstavlja eno od temeljnih značilnosti inuitske kulture in vira preživetja. Nadalje poudarjajo, da njihov način življenja z ničimer ne ogroža izumrtja živali, niti ne prispeva k onesnaževanju okolja (Nuttall 1994: 22–6; Ferfila 2000: 44).

---

²⁰¹ Ribe in ribji izdelki predstavljajo okrog 90 odstotkov celotnega izvoza Grenlandije (Dahl 2005: 153).

²⁰² Tjulnji so zelo pomembni za Inuite, ker služijo kot vir prehrane, njihovo olje za ogrevanje in razsvetljavo, iz kož so izdelovali obleke in poletne šotore ter iz kosti orodje (Ferfila 2000: 23–4).

²⁰³ Prekomerni komercialni kitolov je povzročil, da so se mnoge nevladne in mednarodne organizacije (na primer Mednarodna komisija za kitolov) začele zavzemati za popolno prepoved lova morskih sesalcev. Na ta način tudi Inuitom odrekajo pravico do kitolova, ki pa nikakor ni komercialen. Inuiti so kljub temu uspeli doseči, da jim je dovoljen omejen ulov kitov (Ferfila 2000: 44). Kot piše Fitzmaurice (1997: 209–14), Inuitom kitolov zagotavlja preživetje, zato je njegova prepoved dejansko kršitev 1.2. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

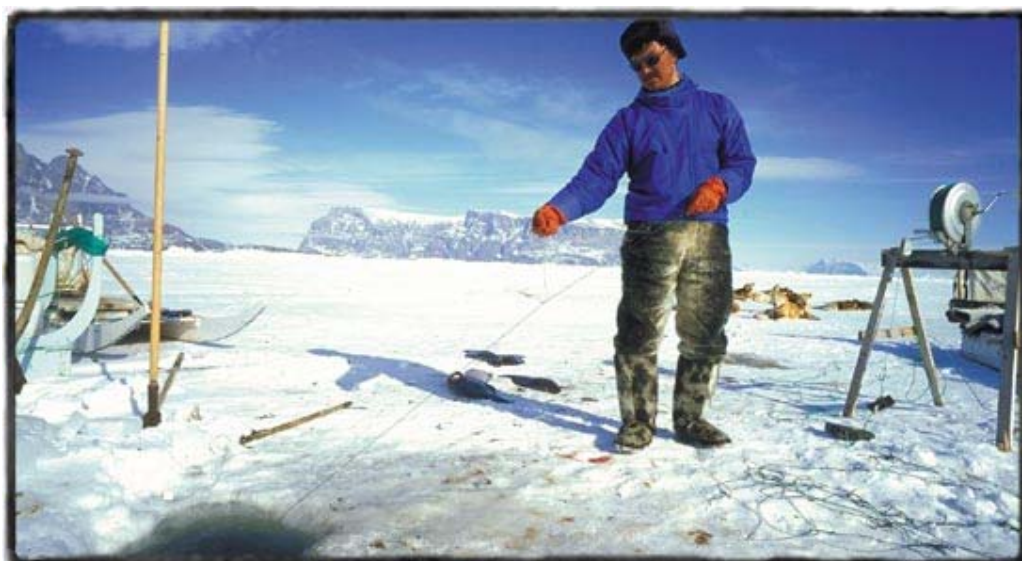
Za domorodno ljudstvo Grenlandije je značilno, da so zelo egalitarna in zelo medsebojno povezana skupnost; lahko govorimo o oblikovanju naroda (Dahl 2005: 163–6). Še več, grenlandska kultura in jezik nista ogrožena (*ibid.* 167). Zemljepisna oddaljenost ter velika homogenost prebivalstva sta le še prispevali k oblikovanju naroda in možnostim za uspešno izvršitev pravice do samoodločbe (*ibid.* 175).

Slika 5.1.1: Inuitska družina leta 1917

Vir: Wikipedia (2008a).

Slika 5.1.2: Inuitski ribolov na Grenlandiji

Vir: Greenland Guide (2008).

5.2 USTANOVITEV SAMOUPRAVE GRENLANDIJE

Leta 1953²⁰⁴ je Grenlandija izgubila status kolonije in bila polnopravno priključena Kraljevini Danski.²⁰⁵ V 60. in 70. letih so bili Inuiti tako podvrženi velikim spremembam predvsem na področju družbenega življenja. Danska je poskušala čim bolj omejiti kitolov in ribolov s spodbujanjem naseljevanja v mestih ter z razvojem izvozno usmerjene ekonomije. Izobraženi Inuiti so takrat začeli s spodbujanjem politične zavednosti med ostalimi Inuiti – ustanovilo se je gibanje za samoupravo (Nuttall 1994: 7–8).

Leta 1979 je Grenlandija dobila samoupravni status²⁰⁶ in s tem njeno domorodno ljudstvo Inuit pravico do samouprave. Grenlandija ostaja del Kraljevine Danske, kljub temu pa lahko grenlandske oblasti same vzpostavljajo in nadzorujejo številne javne institucije ter same določajo politike razvoja Grenlandije, tako glede socialnega in ekonomskega razvoja, kot tudi upravljanja z naravnimi viri. Upravljanje z mineralnimi bogastvi in energetske viri je v skupnih rokah tako grenlandskih kot danskih oblasti (Rasmussen 2006: 42). Danska je v glavnem zadržala le nadzor nad obrambnimi in zunanjimi politikami (Nuttall 1994: 1, 10–11; Ferfila 2000: 389).

Grenlandija ima svoj parlament, v katerem je 31 poslanskih mest; imenuje se *Landsting*.²⁰⁷ Potrebno je poudariti, da imajo volilno pravico v parlament ne le domorodci, ampak tudi Danci s stalnim prebivališčem na Grenlandiji, ravno tako kot tudi pravico do kandidiranja na volitvah (Dahl 2005: 170; Stidsen 2006: 37). Dahl (2005: 170–1) pojasnjuje, da je parlament Grenlandije predstavniško telo vseh prebivalcev Grenlandije in ugotavlja, da tudi Danci, ki živijo na Grenlandiji, volijo inuitske kandidate za poslanska mesta, kar se vidi v tem, da v Parlamentu nikoli ni bilo več kot enega samega poslanca, po rodu Danca.

5.2.1 Težave grenlandske samouprave

Danska Grenlandiji namenja letno denarno pomoč, ki predstavlja kar okrog 50 odstotkov dohodkov grenlandskih oblasti (Dahl 2005: 152). To vodi v veliko grenlandsko

---

²⁰⁴ Danska že leta 1950 na Grenlandijo ni več gledala kot na kolonijo, ki jo je potrebno izkoristiti, temveč se je zavzela za njen čim hitrejši razvoj, čeprav je leta 1964 postalo jasno, da Grenlandcem ne priznavajo in ne želijo priznati enakega statusa kot Dancem (Hertling 1982: 82–7).

²⁰⁵ Grenlandija je bila danska kolonija od leta 1721 (Hertling 1982: 70; Petersen 1992).

²⁰⁶ Na referendumu je temu v prid glasovalo 70,1 odstotka volivcev (Jelinčič 2000: 285). Zakon Grenlandije o samoupravi, *The Greenland Home Rule Act*, zakon št. 577, sprejet 29. novembra 1978, v veljavi od 1. maja 1979; dostopno na <http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=71&n=1&d=1059&s=2> (9. marec 2008).

²⁰⁷ Po zadnjih volitvah leta 2005 so v Parlamentu zastopane štiri politične stranke: *Siumut* (socialdemokratska stranka), *Inuit Ataqatigiit* (stranka socialistov), *Atassut* (liberalna stranka), *Demokraterne* (socioliberalna stranka) (Stidsen 2006: 34).

odvisnost od Danske, torej nadaljevanje kolonialnih vezi (Dahl 2001: 38). Tudi velik delež učiteljev, uradnikov, zdravnikov, odvetnikov itd. je Dancev, ki ne razumejo oziroma v zadostni meri ne govorijo grenlandskega jezika in s seboj prinašajo dansko kulturno tradicijo. Grenlandija se torej nahaja v paradoksnem položaju. Tem večja neodvisnost otoka od Danske vodi v odvisnost od strokovnih kadrov z Danske in posledično danskega načina življenja (*ibid.*).

V grenlandskih medijih se večkrat pojavljajo razprave o tem, ali naj bo grenlandski jezik edini uradni jezik na Grenlandiji, pri čemer domorodci naletijo na nestrinjanja tako danske manjšine na otoku kot matične Danske, katere soglasje bi bilo potrebno za uvedbo te spremembe (*ibid.* 40–1). Jezik v uradništvu je mnogokrat danščina zaradi velikega števila uradnikov, ki so prišli z Danske. Inuiti se počutijo manjvredne in ostro grajajo kriterije za službo, med katerimi je obvezno tekoče znanje danskega jezika, ne pa tudi grenlandskega.

Po drugi strani Danci obsojajo jezikovno politiko Grenlandije; v osnovnih šolah je namreč jezik poučevanja grenlandščina, s čimer je onemogočeno primerno šolanje danskih otrok. To vodi v še večji razkorak med Grenlandci in Danci, ki se ne morejo uspešno integrirati v družbo in se kmalu vrnejo v domovino, te pa nadomestijo novi prebivalci Danske, ki zopet ne poznajo grenlandskega jezika in navad. Danci z Grenlandije tako menijo, da je jezikovna politika neustrezna (*ibid.*).

Grenlandski Inuiti si na eni strani prizadevajo za povzdigovanje svojega maternega jezika, na drugi pa morajo posvečati pozornost dvigu izobrazbene stopnje tega domorodnega ljudstva, za kar je potrebno znanje tujih jezikov, predvsem danščine. Ravno to bo inuitskim otrokom omogočilo izpopolnjevanje znanja. Dejstvo pa je, da se velik delež Grenlandcev po končanem šolanju na Danskem ne vrne nazaj na otok, predvsem takrat, kadar dolga odsotnost z Grenlandije prispeva k delnemu pozabljanju inuitskega jezika (*ibid.*).

5.3 PRAVICE INUITOV Z GRENLANDIJE

Z vzpostavitvijo samouprave je bila uresničena pravica grenlandskih Inuitov do določene stopnje samoodločbe, kar predstavlja tudi enega najboljših primerov progresivne in daljnosežne oblike samouprave domorodnih ljudstev (Henriksen 2001: 19). Inuiti, ki prebivajo na Grenlandiji, imajo tako možnost lastnega nadzora nad okoljem, načinom življenja, kulturo, poučevanjem, ekonomskim in družbenim razvojem in morda najpomembnejše, pravico do zemlje in upravljanja z naravnimi viri. Danska je bila leta

1994 tudi edina država, ki je v celoti podprla besedilo osnutka Deklaracije OZN (Sanders 1994: 24). Morda lahko rečemo, da so domorodci Grenlandije “na čelu pravic domorodnih ljudstev.” (Nuttall 1994: 28)

Leta 1999 so se grenlandski Inuiti zavzeli za večjo samostojnost v okviru Danske, ker jim ta vrsta avtonomije več ni nudila ustreznih možnosti za avtonomno izvrševanje svojih politik (Dahl 2001: 37). Ena od omejitev je možnost vodenja samostojne varnostne, zunanje in obrambne politike, ki izhaja tudi iz nezadovoljstva zaradi podaljšanega obstoja ameriške baze Thule na ozemlju Grenlandije (*ibid.*). V ta namen je bila ustanovljena raziskovalna Komisija za samoupravo, ki je svoje poročilo predala grenlandskemu parlamentu leta 2003. To poročilo je vodilo v srečanje z danskim predsednikom vlade ter v odločitev o ustanovitvi dansko-grenlandske komisije, ki proučuje možnost večje samostojnosti Grenlandije v okviru pravice grenlandskega ljudstva do samoodločbe. Zaključne ugotovitve te komisije bodo znane tekom leta 2008 (Vinding in Stidsen 2005: 31–2; Stidsen 2007: 34).

Pomembno je poudariti, da je mandat omenjene komisije poiskati možnosti za večji avtonomen razvoj *znotraj* kraljevine Danske. Komisija za samoupravo torej ne bo proučevala možnosti odcepitve, čeprav gre nedvomno za iskanje večjih pravic v okviru pravice do samoodločbe (Dahl 2001: 39).

5.4 GRENLANDIJA V OKVIRU MEDNARODNIH INSTITUCIJ

Grenlandija je nasprotovala priključitvi Evropski gospodarski skupnosti, katere članica je postala Kraljevina Danska leta 1973, vendar so bile težnje Grenlandcev neuspešne²⁰⁸ (Nuttall 1994: 7–8). Grenlandija je nato leta 1985 vendarle izstopila iz ES²⁰⁹ ter izpogajala pridružitveni položaj čezmorskih dežel in ozemelj (*Overseas Countries and Territories Association*) (Nuttall 1994: 12), čeprav ima še vedno prost dostop do trga EU za svoje ribje izdelke, kar predstavlja enega ključnih dosežkov pogajanj med Grenlandijo in Unijo

---

²⁰⁸ Na referendumu se je 70,9 odstotka prebivalcev Grenlandije izrazilo proti vstopu v Evropsko gospodarsko skupnost, česar pa Danska ni upoštevala (Olsen 1982: 69).

²⁰⁹ Po mnenju Peetersa (1982a: 40) bi se bila sicer avtonomija Grenlandije povsem lahko in uspešno razvila znotraj takratne ES. Razlogi, zakaj je Grenlandija želela izstopiti iz skupnosti, so bili predvsem želja po avtonomni ribolovni in lovni politiki, ki predstavljata temelj grenlandske ekonomije in kulture. Avtor je na primer zapisal, da evropski politiki na lov ne gledajo kot na možen način življenja. Veliko bolj se zavzemajo za preživetje tjulnjev kot pa lovcev na tjulnje. Po drugi strani, kot je opozarjal Lynge (1982: 103–7) v začetku 80. let 20. stoletja, bi članstvo Grenlandije v ES pomenilo upravičenost do sredstev za ekonomski in socialni razvoj tega razvijajočega se otoka, lahko bi bilo vodilo tudi v poslabšanje odnosov z matično Dansko, ki se je zavzemala za članstvo Grenlandije v ES.

(Henriksen 2001: 20). Kot del Danske je Grenlandija na primer članica Severnoatlantske zveze (*North Atlantic Treaty Organisation*, NATO) (Ferfila 2000: 393).

Grenlandski Inuiti niso deležni varstva v okviru Okvirne konvencije Sveta Evrope. Glavni razlog za to sta dejstva, da Danska Grenlandcev v pravnem smislu ne obravnava kot narodno manjšino zaradi njihovega posebnega samoupravnega statusa in zato, ker na svojem ozemlju tvorijo večino.²¹⁰ Danska vlada tudi pojasnjuje, da sami prebivalci Grenlandije niso nikoli zaprosili za vključitev v Okvirno konvencijo zaradi svojega statusa domorodnega ljudstva.²¹¹ Svetovalni odbor je opozoril, da njihova izključitev ni bila v skladu z določili Okvirne konvencije.²¹² Danska je na to mnenje odgovorila, da priznava Inuite z Grenlandije kot domorodno ljudstvo na podlagi 1. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, kar ima za posledico, da ne morejo biti istočasno obravnavani kot narodna manjšina v okviru 27. člena omenjenega pakta.²¹³ Danska je grenlandske oblasti tudi vprašala za mnenje, ali želijo biti obravnavani v okviru Okvirne konvencije, kar so zavrnil. Grenlandci so na podlagi samouprave, kot že pojasnjeno, sami pristojni za vodenje večjega dela politik. Grenlandske oblasti so zato izrazile strinjanje z dansko vlado, da je nemška manjšina edina manjšinska skupnost Danske, ki sodi v okvir varstva, ki izhaja iz Okvirne konvencije.²¹⁴

5.4.1 Pritožbe grenlandskih Inuitov v okviru mednarodnih nadzornih mehanizmov

Združene države Amerike so v dogovoru z Dansko na severu Grenlandije v začetku 50. let 20. stoletja postavile bazo *American Thule Air Base* na naselitvenem ozemlju dela

---

²¹⁰ Poročilo Danske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Report submitted by Denmark pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR(1999)009, predloženo Svetu Evrope 6. maja 1999, str. 12; dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_%28monitoring%29/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/1_first_cycle/PDF_1st_SR_Denmark.pdf (1. maj 2007).

²¹¹ Mnenje Svetovalnega odbora o Danski: 16. odstavek.

²¹² Mnenje Svetovalnega odbora o Danski: 18. odstavek.

²¹³ O (ne)izključujočnosti statusa domorodnih ljudstev in narodnih manjšin več v sedmem, zaključnem poglavju. Pojasnila danske vlade k mnenju Svetovalnega odbora o izvajanju Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin na Danskem, *Comments of the Government of Denmark on the opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Denmark*, GVT/COM/INF/OP/I(2001)005, objavljeno v Svetu Evrope 7. junija 2001, str. 5–6; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/5_comments_by_the_states_concerned/1_first_cycle/PDF_1st_Comments_Denmark.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/5_comments_by_the_states_concerned/1_first_cycle/PDF_1st_Comments_Denmark.pdf) (11. marec 2008).

²¹⁴ Drugo poročilo Danske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Denmark pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2004)004, predloženo Svetu Evrope 14. maja 2004, str. 10; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Denmark.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Denmark.pdf) (11. marec 2008).

Inuitov.²¹⁵ Te so po postavitvi letalske baze nasilno preselili na novo območje, ki pa je veliko manj poraščeno z vegetacijo. Leta 2003 je dansko vrhovno sodišče v okviru inuitske tožbe namenilo le manjšo vsoto za povrnitev dela stroškov inuitskemu ljudstvu. Z izidom tožbe Inuiti niso bili zadovoljni, zato so vložili tožbo na ECHR (Wulff 2005: 63, 71), v kateri so navedli kršitve prvega člena prvega Protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah (lastninska pravica do zemlje, ki jo naseljujejo že štiri tisočletja) in osmega člena Evropske konvencije o človekovih pravicah (s požigom njihovih domov in cerkva brez predhodnega soglasja je bila kršena pravica do spoštovanja privatnega in družinskega življenja Inuitov).²¹⁶ ECHR je zavrnil prošnjo kot nesprejemljivo, ker sta Evropska konvencija o človekovih pravicah in prvi Protokol stopila v veljavo šele po teh dogodkih.²¹⁷ Glede kršitve pravice do ustreznega povračila (prav tako kršitev prvega člena prvega Protokola) je ECHR presodil, da so danske oblasti tiste, ki lahko pravilno ocenijo narejeno škodo in pretehtajo upravičenost do večjih denarnih povračil.

V imenu grenlandskih Inuitov je sindikalno združenje Grenlandije vložilo tožbo zoper Dansko tudi v okviru pritožbenega mehanizma ILO.²¹⁸ Tožba se je nanašala na kršitev 14.2. člena Konvencije 169, ki domorodnim ljudstvom zagotavlja razmejitev in določitev njihovega tradicionalnega ozemlja, kjer lahko izvršujejo pravici do posedovanja in uporabe tega ozemlja. Danska je v odgovoru na tožbo pojasnila, da Inuitom zagotavlja pravici do dostopa in naseljevanja ozemlja, ravno tako kot pravico do lova v celi pokrajini Thule. Danska nikoli ni razmejila ozemelj, ki bi pripadala le določeni skupnosti, ker zagotavljanje dejanske pravice Inuitom do posedovanja grenlandskega ozemlja ni mogoče. Pravice si v pravu in v praksi delijo država, grenlandske oblasti in posamezni Grenlandci. Odbor ILO, ki je proučeval primer, je zaključil, da so se dogodki zgodili, preden je na Danskem v

---

²¹⁵ Ljudstvo Inughuit naseljuje severozahodni del Grenlandije in šteje približno tisoč prebivalcev. Za razliko od ostalega dela inuitskega ljudstva so Inughuiti prvič prišli v stik z Evropejci šele v 19. stoletju (Wulff 2005: 66–7). Na svoje ozemlje so se naselili že 2000 let pred našim štetjem.

²¹⁶ Odločitev o sprejemljivosti prošnje št. 18584/94 Hingitaq 53 proti Danski, *Decision as to the admissibility of Application no. 18584/04 by Hingitaq 53 against Denmark*, sklep Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 12. januarja 2006; dostopno na <http://cmiskp.echr.coe.int/tdtkp197/viewhbkkm.sp?action=open&table=Fa69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=26599&sessionId=6140955&kin=hudoc-en&attachment=true> (12. marec 2008).

²¹⁷ Postavitev letalske baze se je zgodila leta 1951, preselitev Inuitov maja leta 1953. Danska je postala pogodbenica konvencije šele 3. septembra 1953 in prvega Protokola 18. maja 1954.

²¹⁸ Poročilo odbora za proučitev domneve Državne zveze sindikatov Grenlandije o danskem nespoštovanju Konvencije (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih na podlagi 24. člena ustave ILO, *Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Denmark of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the National Confederation of Trade Unions of Greenland*, objavljeno 23. marca 2001; dostopno na <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/pdconv.pl?host=status01&textbase=iloeng&document=65&chapter=16&query=%28%28Denmark%29%29+%40ref&highlight=&querytype=bool&context=0> (12. marec 2008).

veljavo stopila Konvencija 169,²¹⁹ vendar so še vedno aktualni v povezavi s sklicevanjem Inuitov na lastninsko pravico do teh ozemelj zato, ker se ne morejo vrniti na ta ozemlja. Odbor ni želel soditi v primeru tožbe o posamezni kršitvi pravice do zemlje, ampak to prepušča državam samim. Odbor je zaključil, da Danska ne krši 14. člena Konvencije 169, ker imajo vsi Grenlandci priznano kolektivno pravico do rabe ozemlja in naravnih virov, kar je že dobro utrjeno v praksi.

---

²¹⁹ Danska je pogodbenica Konvencije 169 od 22. februarja 1996 (Mednarodna organizacija dela 2008b).

6. DOMORODNA LJUDSTVA RUSKE FEDERACIJE

V tem poglavju bom predstavila domorodna ljudstva Ruske federacije (slika 6.1). Poglavje bom začela z opredelitvijo, kdo so domorodna ljudstva te zvezne države, čeprav je opredeljevanje domorodnih ljudstev v tem delu sveta precej zahteven proces (podpoglavje 6.1). V tem poglavju bom podrobneje proučila zgodovinska dejstva, ki so ključna za razumevanje položaja ruskih domorodnih ljudstev v 21. stoletju. Najprej bom predstavila življenje in varstvo t. i. Severnih manjšin (podpoglavje 6.2), ki ga bom razdelila na dve obdobji, in sicer obdobje pred političnim vplivom komunistične partije in po njem, ker se obdobji razlikujeta glede varstva domorodnih ljudstev. Temu bo sledila proučitev položaja domorodnih ljudstev po padcu komunizma (podpoglavje 6.3). Predstavila bom politično mobilizacijo ruskih domorodnih ljudstev in analizirala njihovo varstvo v okviru Ruske federacije, pri čemer bom izpostavila njihove ozemeljske pravice. Temu bo sledila analiza težav, s katerimi se soočajo ruska domorodna ljudstva. Zadnje podpoglavje (podpoglavje 6.4) bom namenila Samijem v Ruski federaciji, čeprav, kot pojasnjuje Jones (1982: 15), je bilo zelo težko zbirati podatke o Samijih v Sovjetski zvezi, ker praktično vse do njenega razpada ti niso imeli stikov s Samiji v ostalih državah.

Cilj tega poglavja bo predstaviti in analizirati domorodna ljudstva, ki so še pred dvema desetletjema živela v popolnoma drugačnem političnem okolju v primerjavi z obravnavanima domorodnima ljudstvom v prejšnjih dveh poglavjih, kar je vplivalo na njihov položaj in njihove potrebe v 21. stoletju. To mi bo v pomoč pri ugotavljanju, kakšno je varstvo pravic domorodnih ljudstev v Evropi in kakšne so njihove potrebe, s čimer bom še korak bližje k iskanju odgovora na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

6.1 TEŽAVE DEFINICIJE DOMORODNIH LJUDSTEV RUSKE FEDERACIJE

Največjo težavo pri določevanju domorodnih ljudstev v tem delu sveta predstavlja težko ločevanje in pomanjkanje kriterijev za ločevanje med različnimi etničnimi skupinami, plemeni in domorodnimi ljudstvi. Nekatere skupine, ki so označene kot eno samo domorodno ljudstvo, se lahko celo tako razlikujejo med seboj, da niso nikoli niti prišle v stik ena z drugo in ne vedo za obstoj druge. Nadaljnje nekonsistentnosti pri opredeljevanju domorodnih ljudstev predstavljata na primer dve domorodni skupini, Jakuti in Komi (*Yakut* in *Komi*), ki bi lahko spadali med domorodna ljudstva, ne obravnavajo pa ju kot taki, ker

sta precej številnejši in imata vzpostavljeni svoji avtonomni republiki znotraj ruske države (Vakhtin 1994: 32–5).

Sovjetska zveza je sredi 30. let 20. stoletja začela uporabljati pojem Severne manjšine, ki se je nanašal na 26 ljudstev (*ibid.* 31).²²⁰ Sovjetska zveza pred letom 1992 tudi ni priznavala domorodnih ljudstev na svojem ozemlju, ker je zagovarjala tezo, da je večinski del populacije tudi domoroden (Sanders 1994: 10).

Po padcu komunizma je Ruska federacija priznala 45 ‘številčno majhnih domorodnih ljudstev’ (*numerically small indigenous peoples*).²²¹ Kriterij je njihova številčnost, in sicer domorodno ljudstvo ne sme šteti več kot 50.000 pripadnikov. Kadar število določenega ljudstva presega 50.000, ima tako ljudstvo možnost ustanovitve svoje republike, kjer je domorodni jezik po zakonu izenačen z ruščino, izvolijo svojega predsednika itd. (Vinding in Stidsen 2005: 56–7; Wessendorf 2005: 8). Kriterij domorodnosti torej ni naseljevanje ozemlja že pred prihodom drugih narodov in povezovanje s kolonializmom, ker so se razlike med ‘starimi’ in ‘novimi’ prebivalci oddaljenih in obširnih pokrajin preveč zabrisale, temveč način življenja, ki temelji na preživetveni ekonomiji in že omenjenem številskem kriteriju (Overland 2005: 108). Število domorodcev se giblje okrog 280.000.²²²

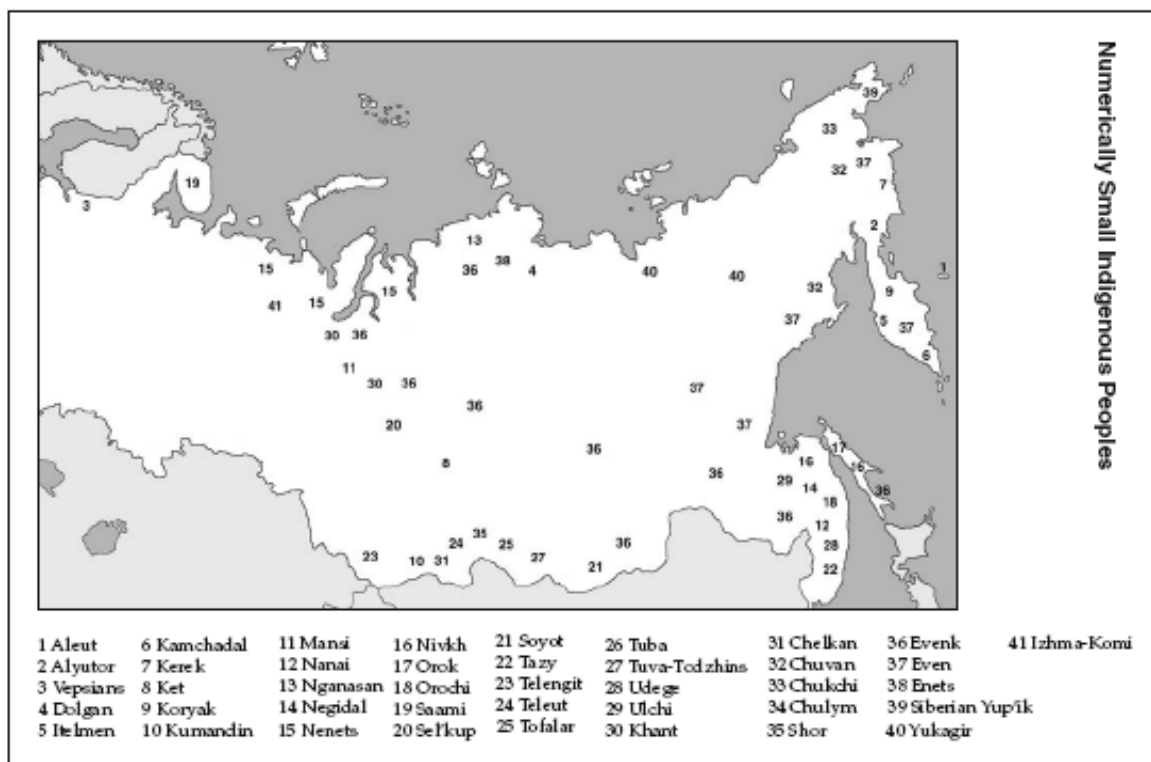
---

²²⁰ Severne manjšine je bilo uradno ime za 26 ljudstev, ki prebivajo na 58 odstotkih ruskega ozemlja in katerih življenjski prostor se razteza vzdolž obale Severnega ledenega morja od Belega morja na zahodu, pa vse do Beringovega preliva na vzhodu, tako vključujoč skoraj vso Sibirijo, skupaj s Kamčatko in otokom Sahalin, kar je predstavljalo približno enajst milijonov kvadratnih kilometrov površine. Glede na podnebne pasove se to ozemlje razteza preko tundre, gozdno-tundrskega pasu in tajge (Vakhtin 1994: 29). To ozemlje ta ljudstva naseljujejo že tisoče let (*ibid.* 31). Ljudstva, ki so jih opredeljevali kot Severne manjšine, se glede na primarno dejavnost delijo v dve skupini, in sicer tiste, ki se pretežno ukvarjajo z rejo severnih jelenov in so zato nomadi, in tiste, ki so pretežno lovci in ribiči ter imajo bolj ustaljene življenjske naselbine. Tudi jeziki se med seboj precej razlikujejo, saj pripadajo več jezikovnim skupinam, in sicer tunguško-mandžurski, ugro-finski, turški in paleo-sibirski. Vsi so nepisani jeziki in nimajo nikakršnih povezav z ruščino (*ibid.* 31–2).

²²¹ Ta ljudstva so naslednja: Aleut, Alutor, Veps, Dolgan, Itelmen, Kamčadal, Kereki, Kety, Koryak, Kumandin, Mansi, Nanaitso, Nganasan, Negidaltso, Nenets, Nivki, Orok, Orochi, Samiji, Selkup, Sioity, Tazy, Telengit, Teleut, Tofolar, Tubalar, Tuvin-Todjin, Udege, Ulchi, Khanty, Chelkantsy, Chuvantsy, Čukči, Chulymsy, Shor, Evenk, Even, Enets, Eskimosy, Ukagir and Izma-Komi (Stidsen 2007: 56). V okviru teh ljudstev je 41 takih, ki sodijo v skupino majhnih domorodnih ljudstev ruskega Severa, Sibirije in Daljnega vzhoda (slika 6.1.1) (*ibid.* 48).

²²² Drugo poročilo Ruske federacije v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by the Russian Federation pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2005)003, predloženo Svetu Evrope 26. aprila 2005, str. 5; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_frame_work_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._se_cond_cycle/PDF_2nd_SR_Russian_Federation.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_frame_work_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._se_cond_cycle/PDF_2nd_SR_Russian_Federation.pdf) (2. junij 2007). V nadaljevanju Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji.

Slika 6.1.1: Prikaz poselitvenega ozemlja domorodnih ljudstev Ruske federacije

Vir: Wessendorf (2005: 9).

6.2 ŽIVLJENJE SEVERNIM MANJŠIN PRED PADCEM KOMUNIZMA

6.2.1 Življenje Severnih manjšin do začetka 20. stoletja

Že leta 1822²²³ je bil na državni ravni sprejet zakon o administraciji domorodnih ljudstev, ki se je zavzemal za zaščito domorodcev, njihovega ozemlja in tradicionalnega načina življenja ter priznanje enakopravnosti z ruskim prebivalstvom. Omenjeni zakon je bil leta 1892 preoblikovan v Statut domorodnih ljudstev (Vakhtin 1994: 37; Shapovalov 2005: 447).²²⁴

²²³ Do začetka 19. stoletja je bilo znanega zelo malo o načinu življenja domorodnih ljudstev v severni Rusiji (Vakhtin 1994: 35). Domorodna ljudstva Rusije so že v 16. stoletju prvič prišla v stik z Evropejci, ko so si preko tega območja trgovci s krznom utirali pot. Kasneje, v 17. in predvsem v 18. stoletju, je rusko prebivalstvo začelo naseljevati ta območja, vendar prvih nekaj stoletij priključitev obširnih pokrajin k Rusiji ni bistveno vplivala na izumrtje domorodnih ljudstev. Centralna vlada in lokalne oblasti so si prizadevale podrediti domorodce k 'plačevanju' davkov, predvsem v obliki kožuhovine. Veliko domorodcev se je tako od tradicionalnega načina življenja obrnilo k lovu na kožuharje ali gojenju velikih čred severnih jelenov. Oboje je služilo pri menjavi za industrijske izdelke (Vakhtin 1994: 36–7; Coates 2004: 107).

²²⁴ Ta statut je ostal v veljavi do leta 1917. Kljub dobronamernim določilom zakona se v praksi ni temeljito izvajal in ni preprečeval nadaljnjih kolonizacijskih teženj Rusije, ki sta jih spremljali kršitev pravic domorodcev in nasilje. Veliko težavo je začelo predstavljati tudi uživanje alkohola, ki so ga domorodcem priskrbovali trgovci (Vakhtin 1994: 37–8).

Boljševiška revolucija leta 1917 je s seboj prinesla precejšnje število novih zakonov za domorodna ljudstva. Najpomembnejši zakon nedvomno predstavlja Deklaracija pravic ljudstev Rusije, ki je domorodnim ljudstvom oziroma natančneje, etničnim manjšinam in etnografskim skupinam, kot je zapisano v zakonu, priznala neodtujljivo pravico do svobodnega razvoja. Ustava iz leta 1918 je tudi poudarila enake pravice vseh ruskih prebivalcev, ne glede na rasno ali etnično pripadnost (Vakhtin 1994: 38–9).

6.2.2 Življenje Severnih manjšin v času komunizma

S koncem državljanske vojne leta 1923 je bil nekdanji Statut domorodnih ljudstev preklican in sovjetske oblasti so prevzele trd nadzor nad severnim ozemljem. Kljub vsemu pa je bil leta 1924 ustanovljen Odbor za pomoč ljudstvom Daljnega severa, znan kot Odbor za Sever, s pomočjo katerega naj bi določili in zaščitili ozemlja etničnih skupin. Odbor je bil zadolžen tudi za razvoj ustreznih ekonomskih politik, za izvedbo študij o načinu življenja, zgodovini in kulturi Severnih manjšin, za preprečevanje izkoriščanja ter določitev ustreznega administrativnega in sodnega sistema v tem delu države (*ibid.* 38–40).²²⁵

Industrijski razvoj je konec 20. let 20. stoletja tako prevladal nad zaščito državne raznolikosti in samih domorodcev. Domorodna ljudstva so bila podvržena centraliziranemu totalitarnemu režimu. Sprva so bile administrativne zadeve dane v roke domorodcem, ki naj bi tako do neke mere ohranili svoje navade in kulturne prakse.²²⁶ Tudi gospodarstvo je po nekajletnih težkih pogojih in neredni trgovinski menjavi v začetku 20. let 20. stoletja zaživelo, obseg trgovine je močno narasel. Država je postavila precej visoke cene za krzno, ki so ga predelovali domorodci, ter na ta način stremela k ekonomskemu razvoju Severa; tam so gradili tudi težko industrijo. Sredi 20. let so bili prebivalci Severnih manjšin tudi

---

²²⁵ V okviru Odbora za Sever sta bili prisotni dve politični struji, konzervativna in radikalna, ki sta predlagali drugačne rešitve vprašanj domorodnih prebivalcev. Sprva je v Odboru za Sever prevladoval pogled konservativcev, ki so želeli ohraniti posebnosti domorodcev, medtem ko so se radikalci zavzemali za enotnost naroda, torej izničenje etničnih posebnosti; slednji pogled je bila tudi uradna ideologija Komunistične partije. Konservativci so predlagali ustanovitev neke vrste rezervatov – območij z zaščitniškim statusom, kjer bi bilo strogo prepovedano naseljevanje drugega prebivalstva. Menili so, da je za zaščito tradicionalnega načina življenja treba prekiniti stike domorodcev z ostalim svetom in ustanoviti nekakšne 'domorodne' šole. Na drugi strani pa so se radikalci zavzemali za socialni in ekonomski razvoj manjšin ter njihovo zlitje z ostalim delom prebivalstva, želeli pa so si tudi prisvojiti naravne vire, ki so se nahajali na ozemljih z domorodnimi prebivalci. Domorodce so obravnavali kot divjake, kulturno manjvredne. Z naraščajočo močjo Komunistične partije so se ideje in načrti radikalcev začeli uresničevati (*ibid.* 40–1).

²²⁶ Vsi predstavniki posameznega domorodnega ljudstva so se enkrat letno sestajali v plemenski skupščini, kjer so odločali o zadevah, kot so uporaba zemlje, višina davkov, volitve v izvršilna in predstavniška telesa itd. Neke vrste domorodna vlada je bila utelešena v tričlanskem plemenskem sovjetu, lokalnem upravnem telesu. Rajonski kongres je združeval več plemenskih sovjetov ter imel pristojnosti za odločanje o proračunu ozemlja, tričlanski rajonski izvršilni odbor domorodnih prebivalcev pa je bil zadolžen za izvršno oblast in kazenske zadeve (Ferfila 2000: 411).

oproščeni davkov (*ibid.* 42–5). Ustanovljen je bil izobraževalni sistem za sicer nepismene domorodce, jeziki domorodnih ljudstev pa so dobili pisno obliko,²²⁷ katere abecedni sistem je od sredine 30. let moral temeljiti na cirilici (*ibid.* 45–7).

V 30. letih so se morale Severne manjšine soočiti s pospešeno industrializacijo, ki je drastično spremenila življenje in tradicionalno ekonomijo domorodcev. Odvzeta so jim bila obširna ozemlja, ki bi jim sicer pripadala po zakonu.²²⁸ Industrijska podjetja so začela izkoriščati naravne vire, vzpostavila so svoj lovni sistem v rekah in na ta način domorodcem odtegovala njihove prehrabene vire. Pripadniki Severnih manjšin niti niso bili dejavno udeleženi pri industrializaciji, ker so bila delovna mesta v novih podjetjih in obratih večinoma zapolnjena z uvoženo delovno silo.²²⁹ Domorodna ljudstva so bila v 30. letih tudi vključena v proces kolektivizacije (*ibid.* 47–50).

Po letu 1941 pa do 1985 so sledila 'mračna leta'. Administrativne zadeve so bile v celoti centralizirane, tako da so domorodci popolnoma izgubili kakršnokoli možnost vpliva na svoj življenjski položaj in razvoj. Ruščina je večinoma povsod na Severu postala prvi jezik poučevanja, šolske oblasti so celo spodbujale starše, naj se ne pogovarjajo s svojimi otroki v maternem jeziku, ampak naj z nasprotnim pomagajo otrokom pri poglobljanju znanja ruščine. Znanje domorodnih jezikov je tako začelo izumirati, predvsem pri mlajših generacijah, ki so na ta način izgubljale tudi svojo primarno kulturo in navade. Proizvodne kmetijske in ostale obrate v manjših naselbinah in vaseh so zaprli in prebivalci so se bili prisiljeni seliti v večja vaška ali mestna okrožja, kjer pa mnogi niso mogli najti zadostnih sredstev za preživetje, predvsem tiste skupine, ki so bile še vedno odvisne od lova. Sredi 80. let so v mnogih regijah celo prepovedali vsakršen lov, razen tistega, ki je bil namenjen državni trgovini. Uvedli so celo nov obvezni šolski sistem, internate, kamor so starši morali poslati že enoletne dojenčke v jasli ter kasneje v vrtce in šole²³⁰ (*ibid.* 52–63).

---

²²⁷ Proces ustvarjanja pisnih oblik jezikov je moral biti kratek, tako da so bili sistemi zapisovanja za mnoga sorodna ali po številu skromna domorodna ljudstva precej poenoteni.

²²⁸ Proces razlastnitvenja je bil še bolj dejaven od 40. let, kar je za seboj pustilo tudi okoljske katastrofe. Gozdne površine na Severu so se zmanjšale za 30 odstotkov, kar je vplivalo na zmanjšanje števila gozdnih živali. Gradnja železnic in transport težkih strojev so uničili precej predelov, poraščenih s tundro, tako da je ponekod nastala puščava. Ta proces industrializacije in nenadzorovanega poseganja v naravo se je nadaljeval vse do 90. let 20. stoletja (Vakhtin 1994: 63–5).

²²⁹ Leta 1937 naj bi pripadniki Severnih manjšin predstavljali le še okrog sedem odstotkov celotne populacije Severa (*ibid.* 50). Še več, domorodci so bili deležni diskriminacije pri plačilnem sistemu, ker so prišli dobili celo več kot trikrat višje plače. Ta diskriminacija je še vedno prisotna, kar povzroča ogromne razlike v življenjskem standardu domorodcev v primerjavi z ostalim prebivalstvom (*ibid.* 51, 69–70).

²³⁰ Otroci med tednom niso imeli stikov s starši, domov so se vračali le en dan na teden, vse do približno 17 let starosti. Na ta način so popolnoma izgubili znanje domorodnega jezika, kulturo in navade. Lastna družina in sorodniki so jim postali tujci (Vakhtin 1994: 60–1).

Slika 6.2.1: Rejci severnih jelenov na ruskem Severu

Vir: Stammler in Forbes (2006: 48).

Slika 6.2.2: Pripadnici domorodnega ljudstva Sahalin

Vir: Centre for Media Alternatives of Quebec (2008).

6.3 POLOŽAJ DOMORODNIH LJUDSTEV OD 90. LET 20. STOLETJA

Na začetku 90. let 20. stoletja so se domorodna ljudstva Ruske federacije spopadala z izjemno težkimi pogoji za preživetje. Vakhtin (1994: 31) je njihov položaj označil kot 'etnično katastrofo', ki je bila posledica "neprimerne, nepremišljene in pogosto celo kriminalne politike totalitarne države". Opozoril je, da za ustrezno zaščito Severnih manjšin le spoštovanje individualnih človekovih pravic ni zadostno. Ta ljudstva potrebujejo posebno zaščito in pozornost, potrebujejo priznanje in spoštovanje kolektivnih pravic (*ibid.* 32).

K slabšanju življenjskih pogojev ruskih domorodnih ljudstev tudi na začetku 21. stoletja še vedno prispevajo alkoholizem, kajenje, uživanje drog, nezaposlenost, samomori, tuberkuloza, AIDS, rasna diskriminacija itd. (Vinding 2003: 40–1; Overland 2005: 115). Pričakovana življenjska doba severnih domorodnih ljudstev je kar 10–15 let nižja od ruskega povprečja (Molbech 2001:40). Velikemu številu domorodnih skupnosti grozi izumrtje (Shapovalov 2005: 467).

6.3.1 Spreminjanje vladne politike do domorodnih ljudstev

Vlada je konec 80. let 20. stoletja začela spreminjati svojo politiko do domorodnih ljudstev s sprejetjem novih zakonov, kulturnih programov, spremembami v izobraževalnem sistemu domorodcev; nekatera okrožja so dobila tudi določeno stopnjo avtonomije (Vakhtin 1994: 70–5). V Ruski federaciji so se začeli dejavno zavzemati za izboljšanje izobraževalnih pogojev za domorodna ljudstva Severa, Sibirije in Daljnega vzhoda, tako glede predšolske vzgoje in osnovnošolskega izobraževanja, kot tudi deloma v srednjih šolah (*ibid.*). Potrebno je poudariti, da ruska zakonodaja za domorodna ljudstva ni usmerjena v povrnitev stroškov in krivic iz preteklosti, temveč v pomoč pri soočanju s trenutnim političnim in ekonomskim stanjem, pri čemer si, vsaj formalno, prizadeva za ohranitev njihove posebne identitete (Shapovalov 2005: 452).

6.3.2 Politična mobilizacija domorodnih ljudstev

S prihodom Mihaila Gorbačova se je tudi stanje Severnih manjšin začelo izboljševati. Domorodci so se začeli organizirati v protestne skupine, dobili so podporo medijev. Severne manjšine so se začele boriti za dodelitev lastniških pravic na nekdanjih odvezitih tradicionalnih ozemljih ter izkoriščanje naravnih virov. Leta 1990 je bil v Moskvi organiziran Prvi kongres Severnih manjšin ter posledično ustanovljena Zveza Severnih manjšin (Vakhtin 1994: 70–5).

Ruska zveza domorodnih ljudstev Severa (*Russian Association of Indigenous Peoples of the North*, RAIPON) je bila ustanovljena leta 1990, takrat kot Zveza Severnih manjšin, ki je zaobsegalo 26 domorodnih skupnosti. Leta 1993 se je ta zveza preoblikovala v RAIPON, ki se bori za zagotavljanje pravic 41 domorodnih skupnosti. RAIPON ima posvetovalni status pri Ekonomskem in socialnem svetu OZN (*Economic and Social Council*, ECOSOC) (RAIPON 2007). RAIPON se ukvarja z družbenimi, političnimi, ekonomskimi in okoljskimi težavami severnih domorodnih ljudstev Rusije ter jim pomaga pri reševanju vprašanj z državnimi in lokalnimi oblastmi (Pühringer n. d.) Sleptsov (2005: 66) meni, da bi RAIPON moral dobiti z zakonom priznan status predstavnškega telesa domorodnih ljudstev Ruske federacije na zvezni ravni.

Domorodna ljudstva Ruske federacije so zaprosila za ustanovitev svojega parlamenta po zgledu Parlamentov Samijev, vendar so predlog ruske oblasti zavrnile (Xanthaki 2004: 88). Glavni oviri sta povezani s tem, da bi bile potrebne ustavne spremembe na zvezni ravni, kot tudi državna finančna pomoč tej novonastali instituciji (Sleptsov 2005: 66).

6.3.3 Pravice domorodnih ljudstev Ruske federacije

V Ruski federaciji imajo domorodna ljudstva priznan poseben pravni status, prav tako tudi posebna kategorija znotraj te oznake, majhna domorodna ljudstva Severa, Sibirijske in Daljnega vzhoda.²³¹ Ustava Ruske federacije v 69. členu²³² določa: "Ruska federacija naj varuje pravice majhnih domorodnih ljudstev v skladu s splošno priznanimi načeli in normami mednarodnega prava, mednarodnih pogodb in sporazumov Ruske federacije." Sicer imajo domorodna ljudstva z ustavo zaščiteno tudi pravico do zemlje in naravnih virov ter pravico do tradicionalnega načina življenja.²³³

Leta 1999 je dejavno lobiranje ruskih organizacij domorodnih ljudstev in ruskih antropologov prispevalo k sprejemu treh pomembnih zveznih zakonov, med katerimi je najpomembnejši zvezni zakon o zagotavljanju pravic majhnim domorodnim ljudstvom Ruske federacije. Ta zakon je med drugim določil kriterije za neke vrste samoupravo domorodnih ljudstev ter uvedel sistem kvot za sodelovanje in zastopanost domorodnih ljudstev v zakonodajnih telesih, tako na zvezni kot na lokalni ravni (Murashko 2005: 26). Zakon priznava tako individualne kot kolektivne pravice domorodnih ljudstev (Osherenko

---

²³¹ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 6.

²³² Ustava Ruske federacije, *The Constitution of the Russian Federation*, sprejeta 12. decembra 1992, v veljavi od 25. decembra 1993; dostopno na <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm> (12. marec 2008).

²³³ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 6.

2001: 713). Drugi zakon določa status in naloge gospodarskih dejavnosti domorodnih skupnosti, tretji ureja ozemlja, na katerih se izvaja tradicionalen način življenja. Ti zakoni predstavljajo osnovo za možnost domorodnih ljudstev, da nadaljujejo s svojimi tradicionalnimi gospodarskimi dejavnostmi (Stammler in Forbes 2006: 54). Z zakonom imajo zaščiteno tudi pravico do ohranitve in razvoja svojega maternega jezika, običajev in kulture,²³⁴ imajo tudi možnost za sredstva obveščanja v svojem jeziku.²³⁵

Od leta 2001 se na zvezni ravni izvaja poseben program 'Ekonomski in družbeni razvoj majhnih domorodnih ljudstev Severa do 2011', ki domorodcem daje možnost pomoči pri njihovih tradicionalnih načinih gospodarjenja, prizadeva si tudi za izboljšanje njihovega zdravstvenega stanja.²³⁶ Domorodna ljudstva so tudi oproščena plačevanja zemljiških davkov, ravno tako kot tudi davkov, ki bi jih morali plačevati na podlagi prodaje izdelkov, ki izhajajo iz tradicionalnih gospodarskih dejavnosti domorodnih ljudstev.²³⁷

6.3.3.1 Ozemeljske pravice ruskih domorodnih ljudstev

Vsa zemlja na ruskem Severu je v državni lasti, zato so ozemeljske pravice ruskih domorodnih ljudstev omejene (Stammler in Forbes 2006: 54). Zakon o gospodarskih dejavnostih domorodnih skupnosti dovoljuje tem skupnostim, da zaprosijo za stalno dodelitev ozemlja, na katerem lahko izvršujejo pravici do lova in do rabe zemlje (Fondahl in dr. 2001: 550; Fondahl in Sirina 2006: 59). Ozemlja, ki so bila označena kot tradicionalna ozemlja domorodnih ljudstev, so izključena iz prihodnjega industrijskega razvoja (Fondahl in Sirina 2006: 64), domorodna ljudstva so tudi upravičena do povračila za škodo, ki bi nastala na njihovih tradicionalnih ozemljih (Shapovalov 2005: 452). Z zakonom imajo priznано pravico do sodelovanja pri pripravi razvojnih projektov na svojih ozemljih, ravno tako lahko aktivno sodelujejo pri ocenjevanju (negativnega) učinka teh projektov na okolje (Fondahl in Sirina 2006: 65).

---

²³⁴ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 7.

²³⁵ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 31.

²³⁶ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: drugo mnenje o Ruski federaciji, *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National minorities: Second opinion on the Russian Federation*, ACFC/OP/II(2006)004, sprejeto v Svetu Evrope 11. maja 2006, 65. odstavek; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/4_opinions_of_the_advisory_committee/1_country_specific_opinions/2_second_cycle/PDF_2nd_OP_RussianFederation_eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/4_opinions_of_the_advisory_committee/1_country_specific_opinions/2_second_cycle/PDF_2nd_OP_RussianFederation_eng.pdf) (3. junij 2007). V nadaljevanju Drugo mnenje svetovalnega odbora o Ruski federaciji.

²³⁷ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 10.

6.3.4 Težave pri zagotavljanju pravic domorodnim ljudstvom

Pravice domorodnih ljudstev so mnogokrat kršene, ker se omenjeni trije zvezni zakoni v praksi dejansko ne izvajajo. Njihova deklarativna narava namreč določa, da morajo posamezne regije same sprejeti nadaljnjo zakonodajo (Fondahl in Sirina 2006: 59), tako da je stopnja zaščite domorodnih ljudstev v veliki meri odvisna od zakonodaj v posameznih regijah in se torej precej razlikuje glede na regije.²³⁸ Zakon o dodeljevanju neodtujljive pravice domorodnim ljudstvom do rabe zemlje ni v skladu z zveznim zakonom o zemlji, sprejetim leta 2001 (Fondahl in Sirina 2006: 64; Povoroznyuk 2006: 70–1) in ta nekonsistentnost leta 2007 še vedno ni bila rešena (Stidsen 2007: 53–4).²³⁹ Tudi pravice domorodnih ljudstev do soglasja in ustrezne odškodnine pri rabi podzemnih virov so bile odstranjene iz novega zveznega zakona o podzemnih virih (*ibid.* 54).

Še več; leta 2004 so v Ruski federaciji sprejeli nov zakon, ki vsebinsko spreminja 167 federalnih zakonov, med njimi tudi zakone s področja domorodnih ljudstev. Precej členov z zagotovljenimi pravicami je bilo odstranjenih, tudi izrazoslovje se je spremenilo. Lahko rečemo, da spremembe odražajo “znatno skrčenje ruskih državnih obveznosti” do domorodnih ljudstev (Vinding in Stidsen 2005: 52). Zakonske spremembe vplivajo tako na ekonomske kot na socialne pravice domorodnih ljudstev, pri čemer lahko kot primer navedem ukinitvev brezplačnega socialnega varstva za domorodce (*ibid.* 54). Te spremembe resno spodkopavajo zakonsko osnovo za pravice domorodnih ljudstev (*ibid.* 52–4). Tudi Svet Evrope opozarja na negativne tendence, ki jih je prinesel nov zakon iz leta 2004 in s katerimi se soočajo domorodna ljudstva pri dostopu do zemlje in naravnih virov,²⁴⁰ kot tudi pri zaščiti tradicionalnega naselitvenega ozemlja in preprečevanja okoljskih težav.²⁴¹ Potrebno je poudariti, da imajo domorodna ljudstva z zakonom priznano pravico do uporabe ozemelj za svoje tradicionalne gospodarske dejavnosti in ne ozemelj, ki so jih tradicionalno naseljevala, kar je sicer mednarodnopravna praksa pri dodeljevanju ozemeljskih pravic domorodnim ljudstvom (Xanthaki 2004: 90).

Domorodna ljudstva se morajo soočiti z izkoriščanjem naravnih bogastev, kot sta črpanje nafte in naravnega plina, ki ga na njihovih tradicionalnih ozemljih izvajajo tujci.

---

²³⁸ Drugo mnenje svetovalnega odbora o Ruski federaciji: 99. odstavek. Tudi Wessendorf (2005: 8–9).

²³⁹ Dodeljevanje na primer individualnih pravic za uporabo ozemlja bi predstavljalo veliko oviro za življenje predvsem tistih domorodnih ljudstev, ki so nomadska ali pol-nomadska (Stammler in Forbes 2006: 54–5).

²⁴⁰ Drugo mnenje svetovalnega odbora o Ruski federaciji: 15. odstavek.

²⁴¹ Drugo mnenje svetovalnega odbora o Ruski federaciji: 102. odstavek.

Ne le, da so te dejavnosti povzročile selitve domorodnih skupnosti, temveč tudi transportna sredstva, gradnja cest in posledično onesnaževanje okolja vplivajo na njihovo tradicionalno življenje (Fondahl in Sirina 2006: 58). Nezanemarljivo težavo predstavlja še gradnja plinovoda, ki bo potekal čez ozemlje domorodnih ljudstev (Stidsen 2007: 48).

Poleg tega so domorodna ljudstva Ruske federacije še vedno žrtve diskriminacije, tako v zakonu kot v praksi (Xanthaki 2004: 82–3). A. Xanthaki (*ibid.* 88) tudi meni, da je velika težava pri uveljavljanju pravic domorodnih ljudstev odsotnost državnih finančnih sredstev kljub zakonskim osnovam.

6.3.5 Ruska domorodna ljudstva v okviru mednarodnih dokumentov varstva njihovih pravic

Ruska federacija je pogodbenica Okvirne konvencije in njena domorodna ljudstva so zaščitena v okviru te konvencije. Tudi Svetovalni odbor je ob tem poudaril, da nekemu ljudstvu, ki je označeno kot domorodno, zaradi tega ne morejo biti odvzete pravice v okviru varstva manjšin.²⁴²

Ruska federacija (še) ni ratificirala Konvencije 169. Po mnenju Shapovalova (2005: 441) je definicija domorodnih ljudstev, ki temelji na kriteriju številčnosti, kontroverzna in ena od ovir pri procesu ratifikacije. Avtor (*ibid.* 454–5) sicer tudi meni, da napredek v mednarodnem pravu pri priznavanju pravic domorodnih ljudstev, ki je sledil sprejetju Konvencije 169, ni bistveno vplival na rusko zakonodajo na tem področju. Po drugi strani A. Xanthaki (2004: 75) ugotavlja, da Konvencija 169 predstavlja “trdno politično orodje” in sredstvo pritiska na razvoj pravic domorodnih ljudstev tudi v Ruski federaciji.

Ruska federacija se je vzdržala glasovanja ob sprejemanju Deklaracije OZN. Njen predstavnik je ob tem pred Generalno skupščino pojasnil, da Ruska federacija podpira pravice domorodnih ljudstev in s tem povezan razvoj mednarodnih standardov, vendar Deklaracija OZN ne predstavlja uravnoveženega dokumenta, predvsem glede ozemeljskih pravic in postopkov povračila stroškov. Kot enega od vzrokov za nepodporo dokumentu

---

²⁴² Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: mnenje o Ruski federaciji, *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National minorities: Opinion on the Russian Federation*, ACFC/INF/OP/I(2003)005, sprejeto v Svetu Evrope 13. septembra 2002, 26. odstavek; dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/4_opinions_of_the_advisory_committee/1_country_specific_opinions/1_first_cycle/PDF_1st_OP_RussianFederation.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/4_opinions_of_the_advisory_committee/1_country_specific_opinions/1_first_cycle/PDF_1st_OP_RussianFederation.pdf) (3. junij 2007).

je predstavnik Ruske federacije navedel tudi pomanjkanje soglasne podpore vseh držav pri sprejemanju Deklaracije OZN.²⁴³

6.4 SAMIJI V RUSKI FEDERACIJI

Celotno četrto poglavje je bilo namenjeno predstavitvi domorodnega ljudstva Sami v nordijskih državah, sedaj pa še beseda o ruskih Samijih. Večina Samijev²⁴⁴ v Ruski federaciji živi v Murmanskem okrožju, kjer imajo priznan status domorodnega ljudstva. Enako velja za državno in regionalno raven. Po padcu socialističnega režima so Samiji dobili samijščino kot šolski predmet, čeprav je jezik poučevanja še vedno ruščina. Samijskim otrokom je namenjena ena od srednjih šol v Murmanskem okrožju, kjer se dijaki lahko učijo maternega jezika. V mestu Lovozero imajo Samiji nekajkrat na teden radijske oddaje v svojem jeziku.²⁴⁵

Samiji v Rusiji se spopadajo z visoko stopnjo nezaposlenosti in nizko izobrazbeno stopnjo (Barents Region 2007). Na začetku 21. stoletja za ruske Samije velja, da se morajo soočiti s poslabšanjem ekonomskih pogojev in z nespremenjeno politično situacijo, pogoji za kulturno udejstvovanje pa so se izboljšali (Vinding 2002: 37–8).

---

²⁴³ Generalna skupščina sprejme Deklaracijo o pravicah domorodnih ljudstev: po besedah predsednika: 'Velik korak naprej' pri vsesplošnem uresničevanju človekovih pravic, *General Assembly adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples: 'Major step forward' towards Human Rights for all, says President*, GA/10612, objavljeno 13. septembra 2007 v Oddelku za obveščanje javnosti; dostopno na <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10612.doc.htm> (22. februar 2008).

²⁴⁴ Glede na popis prebivalstva v Ruski federaciji leta 2002 naj bi bilo v tej državi 1991 Samijev (Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 73), od katerih jih 787 govori samijski jezik (Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 77).

²⁴⁵ Drugo poročilo Ruske federacije o Okvirni konvenciji: str. 7.

7. ZAKLJUČEK

Domorodna ljudstva so kljub napredku v sistemu OZN pri varstvu splošnih človekovih pravic in tudi priznanju potrebe po ustreznem varstvu pravic domorodnih ljudstev še vedno v nezavidljivem položaju. Nekateri države zanikajo njihov obstoj na svojih ozemljih, druge jim odrekajo uživanje človekovih pravic, spet tretje ne spoštujejo niti načela nediskriminacije.

V mednarodnem pravu pojem domorodna ljudstva ni definiran. Kljub temu iz delovnih definicij lahko razberemo njihove glavne značilnosti. V grobem so domorodna ljudstva potomci skupnosti neevropskega izvora, ki so jih kolonizirale evropske velesile; njihov način življenja je bil 'predmoderen' v primerjavi s prišleki oziroma se je v veliki meri razlikoval (in se še vedno razlikuje) od tedanjih družbenih sistemov, kot so jih poznali v Evropi. Sicer so glavne značilnosti domorodnih ljudstev poleg že omenjenega 'prvega prihoda' na določeno ozemlje in potomstvo ljudstev, ki so tam prebivala, tesna navezanost na zemljo, občutek kolektivnosti in skupinske identitete ter želja po njeni ohranitvi, kulturno razlikovanje v primerjavi s preostalim delom prebivalstva v državi in nedominanten položaj v družbi. Ne glede na pomanjkanje definicije je glavni kriterij pri opredeljevanju domorodnih ljudstev samoidentifikacija.

Pripadniki domorodnih ljudstev so kot posamezniki zaščiteni v okviru varstva splošnih človekovih pravic, kot so državljanske, politične, ekonomske, socialne in kulturne pravice, ki so uveljavljene skupaj z načelom nediskriminacije in enakopravnosti. Kot posamezniki so zaščiteni tudi v okviru globalnega varstva pripadnikov etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, če seveda zadovoljijo kriterijem za opredeljevanje narodnih manjšin v državi, kot sta v prvi vrsti manjštevilstvo in nedominantnost. Varstvo tradicionalnega načina življenja domorodcev je priznано v okviru varstva kulturnih pravic pripadnikov manjšin, vendar to varstvo temelji na zaščiti individualnih pravic domorodcev, ki se izvajajo v skupnosti z ostalimi pripadniki domorodnega ljudstva.

Za domorodna ljudstva je poleg tega še posebnega pomena priznanje kolektivnih pravic. Te jim zagotavljajo dejanski obstoj in zaščito kot skupnosti. Varstvo le posameznih pripadnikov skupnosti v okviru splošnega varstva človekovih pravic ne varuje identitete domorodnih ljudstev in jim ne zagotavlja preživetja kot skupnosti. Države so v mednarodne dokumente za domorodna ljudstva na globalni ravni, kot sta Konvencija 169 in Deklaracija OZN, umestile tudi kolektivne pravice. Ravno to je največji pomen leta

2007 sprejete Deklaracije OZN, ki predstavlja 'katalog' kolektivnih pravic, med drugim priznava tudi pravico domorodnih ljudstev do samoodločbe.

Pojavlja se vprašanje, ali so domorodna ljudstva tudi narodne manjšine. Vsa domorodna ljudstva, ki sem jih proučevala v tem diplomskem delu, in sicer Inuiti na Grenlandiji, Samiji na Norveškem, Švedskem, Finskem in v Ruski federaciji, ter ostala domorodna ljudstva Rusije, so številčne manjšine v državah, v nedominantnem položaju in z drugačno identiteto glede na ostalo populacijo držav. Poudarjanje prisotnosti kolonializma, ki je v mednarodni skupnosti pri opredeljevanju domorodnih ljudstev uveljavljen koncept in pomeni osvajanje in 'odkrivanje' čezmorskih dežel, pri evropskih domorodnih ljudstvih, z izjemo grenlandskih Inuitov, ni prisotno. Še posebej v Ruski federaciji je ločevanje med domorodci in kasnejšimi priseljenci zelo nejasno, tako da je številčni (manjšinski) kriterij eden ključnih pri opredeljevanju domorodnih ljudstev v tej zvezni državi. Za vsa proučevana ljudstva je značilen poseben način življenja, ki temelji na tradicionalnem načinu gospodarjenja, kot so na primer reja severnih jelenov, ribolov in kitolov.

Obravnavana domorodna ljudstva glede na njihove značilnosti torej lahko uvrstimo v kategorijo narodnih manjšin v Evropi, kar pomeni, da so zaščiteni v okviru evropskega varstva manjšin, ki ga s svojimi zavezami tvorijo OVSE, Svet Evrope in EU. Ruska federacija in Norveška sicer nista članici EU, vendar sta (bili) udeleženi v splošnem procesu nastajanja in razvijanja manjšinske zakonodaje na evropski ravni.

V Evropi so narodne manjšine (in domorodna ljudstva) zaščitene s pomočjo varstva pravic njenih pripadnikov, torej s priznavanjem individualnih pravic pripadnikov narodnih, verskih, etničnih ali jezikovnih manjšin. Tako OVSE kot Svet Evrope sta priznala spoštovanje identitete manjšin, torej kolektivno razsežnost pri varstvu pripadnikov manjšin, kar se vidi na primer v delu in pristojnostih Visokega komisarja za narodne manjšine.

Vendar je analiza pokazala, da domorodna ljudstva potrebujejo več kot to. Ne potrebujejo le priznanja svoje identitete in načelnega priznanja kolektivnih pravic (ki je za narodne manjšine kljub razvoju v okviru OVSE in Sveta Evrope še vedno vprašljivo), temveč tudi priznanje ključne kolektivne pravice, ki je potrebna za njihovo preživetje kot skupnosti – pravice do samoodločbe. Domorodna ljudstva so namreč v mednarodnem pravu vedno bolj priznana kot nosilci pravice do samoodločbe. Ta pravica, katere načini izvajanja so mnogo obsežnejši od zgolj odcepitve od države, domorodnim ljudstvom omogoča avtonomen razvoj, po katerem stremijo in v okviru katerega bodo lahko nadaljevala z ohranjanjem svoje identitete in svojega obstoja kot ljudstva.

Evropski sistem varstva narodnih manjšin jim načeloma nudi možnost avtonomije, vendar bi težko govorili o dejanski pravici manjšin do avtonomije. Manjšine nimajo pravice do zunanje samoodločbe. V Evropi domorodna ljudstva niti izrecno ne zahtevajo pravice do zunanje samoodločbe. Inuiti z Grenlandije si prizadevajo za večjo avtonomijo znotraj Danske, Samiji pa ne kažejo želje po ustanovitvi svoje lastne države.

S pomočjo študije primerov sem ugotovila, da so se tista domorodna ljudstva, katerih pravice ščiti zavezujoč mednarodnopravni dokument varstva domorodnih ljudstev – Konvencija 169, in sicer Samiji na Norveškem in Inuiti na Grenlandiji, odpovedala varstvu v okviru evropskega varstva manjšin. Tista evropska domorodna ljudstva, in sicer Samiji na Švedskem in Finskem, ter domorodna ljudstva Ruske federacije, katerih države niso pogodbenice Konvencije 169, pa so se morala zadovoljiti s priznanjem kot narodne manjšine za potrebe varstva v okviru Okvirne konvencije, da so s tem deležna vsaj zaščite v okviru evropskega mednarodnega varstva manjšin. S pomočjo študij primerov sem tudi ugotovila, da so domorodna ljudstva v Evropi dejansko iskala zaščito v okviru globalnih nadzornih mehanizmov za varstvo manjšin, kot je določilo 27. člena Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah ter s tem povezane možnosti pritožbe na HRC. Kljub temu si vsa evropska domorodna ljudstva želijo priznanja svojega posebnega statusa, ki se razlikuje od narodnih manjšin. Menijo namreč, da je varstvo pripadnikov narodnih manjšin manjše v primerjavi z globalnimi mednarodnopravnimi standardi za varstvo domorodnih ljudstev.

Domorodna ljudstva v Evropi torej potrebujejo, v okviru pravice do samoodločbe, možnost avtonomije in priznanje ozemeljskih pravic. Pravica do zemlje, torej pravica do dostopa do ozemelj, ki jim pripadajo in so jih v preteklosti naseljevala, ter pravica do nadzora nad razvojem teh ozemelj, vključno s pravico do naravnih virov, so ključnega pomena tako za dejansko kot tudi za kulturno preživetje teh ljudstev.

Ozemeljske pravice evropskih domorodnih ljudstev so lahko zaščitene v okviru spoštovanja pravice do kulture v širšem smislu, vendar le za potrebe varstva tradicionalnega načina življenja. V evropskem prostoru domorodna ljudstva v nobeni od proučevanih držav niso dejanski lastnik ozemelj, kjer živijo; ta so (še vedno) v državni lasti. To torej pomeni, kar je tudi pokazala praksa ECHR pri reševanju sporov, da ozemeljske pravice domorodnih ljudstev niso zaščitene v okviru pravice do lastnine. Priznanje pravice do zemlje, ki bi domorodnim ljudstvom priznala lastništvo nad ozemljem, namreč v evropskem kontekstu ni uveljavljeno. Vse evropske države z

domorodnimi ljudstvi tem priznavajo pravico do uporabe ozemelj, kar dejansko ni v neskladju z mednarodnimi standardi, kot je Konvencija 169.

Zdi se, da OVSE domorodnim ljudstvom ne more ponuditi dodatne zaščite v primerjavi z zaščito manjšin, kajti Visoki komisar za narodne manjšine obravnava le tiste primere kršitev manjšinskih pravic, ki bi lahko vodili v konflikt, kar je pri obravnavanih domorodnih ljudstvih malo verjetno. Na primeru Samijev in Inuitov zato, ker je njihov položaj kljub pomanjkljivostim na precej visoki ravni. Ne izključujem možnosti grožnje s konfliktom v Ruski federaciji, vendar menim, da iskanje avtonomnega razvoja domorodnih ljudstev in neke vrste zavestno izključevanje iz dejavnega sodelovanja v družbeni sferi ter pomanjkanje finančnih sredstev ne bi privedli do dejanskega konflikta. EU že po sami naravi ni institucija za varstvo narodnih manjšin, torej niti domorodnih ljudstev. Ta sicer imajo koristi od nekaterih medregijskih projektov v prostoru Unije, kot tudi domorodna ljudstva obmejnih regij Ruske federacije z EU, vendar se Unija dejavno ne vključuje in ne bo vključevala v njihovo varstvo.

Svet Evrope se po drugi strani zaveda potrebe po varstvu domorodnih ljudstev, vendar jih ščiti v okviru varstva narodnih manjšin. Svet Evrope si prizadeva s spodbujanjem držav k varstvu domorodnih ljudstev v okviru njihovega varstva manjšin. Samijem, Inuitom z Grenlandije in ruskim domorodnim ljudstvom nudi varstvo predvsem z jezikovnega in kulturnega vidika, vendar to ne zadošča vsem potrebam domorodnih ljudstev. Njihove ozemeljske pravice, ki so prav tisto področje, kjer domorodna ljudstva potrebujejo posebno zaščito, niso zagotovljene. Tudi primeri Finske, Švedske in Ruske federacije so pokazali, da so države same odgovorne za sprejem zakonov s tega področja in da zaenkrat priporočila Svetovalnega odbora in Sveta ministrov Sveta Evrope niso prispevala k večjemu spoštovanju ozemeljskih pravic. Tudi v samem besedilu konvencije domorodna ljudstva niso omenjena.

Menim, da razvoj obsežnega varstva narodnih manjšin na evropskem kontinentu, ki mu ni sledil razvoj posebnega varstva tudi domorodnih ljudstev, izvira predvsem iz grožnje evropski varnosti, ki jo je predstavljal 'problem' narodnih manjšin, domorodna ljudstva pa nikoli niso sodila med skupnosti, ki bi lahko ogrozile evropski mednarodni mir in varnost. Domorodna ljudstva prav tako prebivajo le v petih evropskih državah glede na 47 držav članic Sveta Evrope.

Sklenem lahko, da evropska domorodna ljudstva sodijo v kategorijo manjšin, da torej opredelitev kot manjšina neki skupnosti ne odreka možnosti, da je definirana tudi kot domorodno ljudstvo. Menim, da sta varstvo pripadnikov domorodnih ljudstev in varstvo

manjšin za domorodce komplementarna in ne izključujoča. Vendar domorodna ljudstva potrebujejo še dodatno zaščito, ki jim bo omogočila neoviran razvoj, uporabo tradicionalnega ozemlja in vseh naravnih virov na njihovih ozemljih, sodelovanje pri načrtovanju razvojnih projektov na teh ozemljih, ter jim zagotovila predvsem avtonomen razvoj in morebitno pravico do samoodločbe, česar narodnim manjšinam ne zagotavljajo dokumenti s področja njihove zaščite. To vidim kot pomanjkljivost evropskega varstva narodnih manjšin pri varstvu domorodnih ljudstev, s čimer odgovarjam na prvi del raziskovalnega vprašanja, kje so pomanjkljivosti evropskega varstva narodnih manjšin pri varstvu domorodnih ljudstev. Ne morem sicer reči, ali je varstvo domorodnih ljudstev na globalni ravni 'boljše' ali ne v primerjavi z varstvom manjšin na evropski ravni, vsekakor pa morajo imeti domorodna ljudstva še dodaten sistem varstva, ki se bo oddaljil od le individualističnega priznavanja pravic pripadnikov domorodnih ljudstev, četudi je ta v povezavi s skupinsko razsežnostjo.

Na drugi del zastavljenega raziskovalnega vprašanja, ali bi se za ustrezno varstvo domorodnih ljudstev v Evropi moral oblikovati poseben evropski sistem varstva domorodnih ljudstev, ki bi bil ločen od varstva narodnih manjšin v Evropi, ne morem podati enoznačnega odgovora. Ruska zakonodaja za varstvo pravic njenih domorodnih skupnosti je namreč zgovoren primer, saj sprejeta zakonodaja večinoma ostaja le črka na papirju in se ne izvaja v praksi.

Razvoj dodatnih pravic za domorodna ljudstva je sicer v mednarodni skupnosti omejen. Države še vedno ostajajo najpomembnejši akterji pri varstvu splošnih človekovih pravic, kot tudi pravic pripadnikov narodnih manjšin in domorodnih ljudstev. Nastanek, oblikovanje in širjenje držav so prispevali k temu, da so domorodna ljudstva podrejene skupine v državah, države pa so pristojne za njihovo varstvo. Grožnja suverenosti in ozemeljski celovitosti držav ter pomanjkanje politične volje vplivajo na to, da v mednarodni skupnosti še ni uveljavljen vsesplošni konsenz o tem, do katerih pravic so upravičena domorodna ljudstva, kar je pokazalo negativno glasovanje štirih držav z znatnim deležem svetovnega domorodnega prebivalstva ob sprejemanju Deklaracije OZN. Kljub vsemu lahko opazim pozitivne spremembe pri varstvu domorodnih ljudstev, tako na globalni ravni kot tudi v evropskih državah z domorodnim prebivalstvom, in zavedanje držav o tem, da domorodna ljudstva prispevajo k obogatitvi kultur in družb.

8. UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

Sekundarni viri:

- ♦ Ahrén, Mattias (2004): Indigenous peoples' culture, customs, and traditions and customary law – the Saami people's perspective. *Arizona Journal of International and Comparative Law* 21(1), 63–112.
- ♦ Alfredsson, Gudmundur (1999a): Minimum requirements for a New Nordic Saami Convention. *Nordic Journal of International Law* 68(4), 397–411.
- ♦ Alfredsson, Gudmundur (1999b): The Rights of Indigenous Peoples with a Focus on the National Performance and Foreign Policies of the Nordic Countries. *Heidelberg Journal of International Law* (59), 529–43. Dostopno na http://www.zaoerv.de/59_1999/59_1999_2_a_529_542.pdf (12. december 2007).
- ♦ Alfredsson, Gudmundur (2001): *Working Paper on Basic choices under International Law*. Dostopno na <http://www.padan.org/padan/gate.html?name=Content&pa=printpage&pid=130> (2. marec 2008).
- ♦ Anaya, James S. (1996/2004): *Indigenous peoples in international law*. Druga izdaja. Oxford in New York: Oxford University Press.
- ♦ Anaya, James S. in Siegfried Wiessner (2007): The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Towards re-empowerment. *Third World Resurgence* (206). Dostopno na <http://www.twinside.org.sg/title2/resurgence/206/cover3.doc> (23. januar 2008).
- ♦ Andde Anders, Sara (2001): "Regional characteristics of Sapmi and the Sami people". Nordijski inštitut Samijev, *The Regional Identity of Ethnic Groups in Europe*, 13.–14. junij 2002. Dostopno na http://www.fuen.org/pdfs/20020614Saami_Sara.pdf (1. avgust 2007).
- ♦ Arbelaitz, Lander (2006): *The Silent Revolution*. Dostopno na <http://www.galdu.org/web/index.php?artihkkal=344&giella1=eng> (24. marec 2008).
- ♦ Baer, Lars-Anders (2005): The rights of indigenous peoples: a brief introduction in the context of the Sami. *The International Journal on Minority and Group Rights* 12(2/3), 245–67.
- ♦ Barents Region (2007): *Saami in N-W Russia*. Dostopno na <http://www.barents.fi/?depid=14922> (30. marec 2007).

- ♦ Basic, Nedžad, Donald J. Fleming in William M. Vaughn (1999): International legal order and Minority/Government Conflict. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 285–304. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Beach, Hugh (1994): The Saami of Lapland. V Minority Rights Group (ur.): *Polar peoples: self-determination and development*, 147–205. London: Minority Rights Publications.
- ♦ Bedenk, Barbara (1999): *Varstvo domorodnega prebivalstva*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ♦ Benoît-Rohmer, Florence (1996): *The minority question in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- ♦ Bešter, Romana (2001): *Primerjava nekaterih vidikov ustavne zaščite manjšin v državah članicah Sveta Evrope: manjšinsko varstvo v Svetu Evrope in ustavna ureditev manjšinskega varstva v državah članicah Sveta Evrope*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ♦ Bešter, Romana (2002): Vpliv Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin in Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih na ustavno zaščito manjšin v državah članicah Sveta Evrope. *Razprave in gradivo* (41), 32–67.
- ♦ Biscoe, Adam (1999): The European Union and minority rights. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 89–103. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Bloed, Arie (1993): Monitoring the CSCE human dimension: in search of its effectiveness. V Arie Bloed, Liselotte Leicht, Manfred Nowak in Allan Rosas (ur.): *Monitoring human rights in Europe: comparing international procedures and mechanisms*, 45–91. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Brezigar, Bojan (2003): Jeziki, jezikovna različnost in manjšine v osnutku ustavne listine Evropske unije. *Razprave in gradivo* (42), 6–17.
- ♦ Brölmann, Catherine in Marjoleine Zieck (1993): Indigenous peoples. V Catherine Brölmann, René Lefeber in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 187–220. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Brunner, Georg in Herbert Küpper (2002): European options of autonomy: a typology of autonomy models of minority self-governance. V Kinga Gál (ur.): *Minority governance in Europe*, 11–36. Budimpešta: Open Society Institute.

- ♦ Buergenthal, Thomas (1988): *International Human Rights in a nutshell*. St. Paul: West Publishing Co.
- ♦ Bull, Tove (2002): The Sámi language(s), maintenance and intellectualisation. *Current Issues in Language Planning* 3(1), 28–39.
- ♦ Bullain, Iñigo (1998): Autonomy and the European Union. V Markku Suksi (ur.): *Autonomy: applications and implications*, 343–56. The Hague, London in Boston: Kluwer Law International.
- ♦ Burger, Julian (1994): The United Nations and indigenous peoples. V Lydia van de Fliert (ur.): *Indigenous peoples and international organisations*, 90–103. Nottingham: Spokesman.
- ♦ Castellino, Joshua in Jérémie Gilbert (2003): Self-determination, indigenous peoples and minorities. *Macquarie Law Journal* (3), 155–78. Dostopno na <http://www.ulster.ac.uk/transitionaljustice/publications/gilbert-mlj-2003.pdf> (5. oktober 2006).
- ♦ Castellino, Joshua (2005): The ‘right’ to land, international law & indigenous peoples. V Joshua Castellino in Niamh Walsh (ur.): *International law and indigenous peoples*, 89–116. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Cerar, Miro (2002): Narava in pomen človekovih pravic. V Miro Cerar, Jon Jamnikar in Maja Smrkolj (ur.): *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, 17–29. Ljubljana: Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut.
- ♦ Cerar, Miro, Jon Jamnikar in Maja Smrkolj, ur. (2002): *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana: Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut.
- ♦ Centre For Media Alternatives Of Quebec (2005): *Aboriginal Nations: Protest Action Of Sakhalin’s Indigenous Peoples*. Dostopno na <http://quebec.indymedia.org/en/taxonomy/term/77?from=45&PHPSESSID=0bc5f1bba344a964269944ee4e5e44d1> (13. marec 2008).
- ♦ Chandler, David (1999): The OSCE and the internationalisation of national minority rights. V Karl Cordell (ur.): *Ethnicity and democratisation in the New Europe*, 61–73. London in New York: Routledge.
- ♦ Coates, Kenneth (2004): *A global history of indigenous peoples: struggle and survival*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
- ♦ Conforti, Benedetto (2005): *Mednarodno pravo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ♦ Corntassel, Jeff J. in Tomas Hopkins Primeau (1995): Indigenous sovereignty and international law: revised strategies for pursuing self-determination. *Human Rights Quarterly* 17(2), 343–65.

- ♦ Creery, Ian (1993): *The Inuit (Eskimo) of Canada*. London: Minority Rights Group.
- ♦ Daes, Erica-Irene (1995): The United Nations and Indigenous Peoples from 1969 to 1994. V Terje Brantenberg, Janne Hansen in Henry Minde (ur.): *Becoming Visible - Indigenous Politics and Self-Government*. Tromsø: Centre for Sámi Studies. Dostopno na <http://www.uit.no/ssweb/dok/series/n02/en/102daes.htm#noter> (30. januar 2008).
- ♦ Dahl, Jens (1998): Indigenous peoples and land tenure. V Frank Horn (ur.): *Economic, social and cultural rights of the Saami: International and national aspects, proceedings of the symposium on the economic, social and cultural rights of the Saami, the Maasai and the Orgni, Volume II: the Saami, 57–65*. Rovaniemi: Lapland's University Press.
- ♦ Dahl, Jens (2001): Self-Government in Greenland. *Indigenous Affairs* 3(01), 36–41. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousAffairs/selfdetermination.pdf> (27. februar 2008).
- ♦ Dahl, Jens (2005): The Greenland version of self-government. V Kathrin Wessendorf (ur.): *An indigenous parliament? Realities and perspectives in Russia and the Circumpolar North*, 150–77. København: IWGIA.
- ♦ Dalton, Richard (1994): The role of the CSCE. V Hugh Miall (ur.): *Minority rights in Europe: the scope for a transnational regime*, 99–111. London: Pinter Publishers.
- ♦ de Witte, Bruno (1993): The European Community and its minorities. V Catherine Brölmann, René Lefebvre in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 167–85. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ de Witte, Bruno (2004): Minority protection and the enlarged European Union. V Gabriel N. Toggenburg (ur.): *Minority protection and the enlarged European Union: the way forward*, 107–24. Budimpešta: Open Society Institute.
- ♦ de Zayas, Alfred-Maurice (1993): The international judicial protection of peoples and minorities. V Catherine Brölmann, René Lefebvre in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 253–87. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Donnelly, Jack (1993): Third generation rights. V Catherine Brölmann, René Lefebvre in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 119–50. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Donnelly, Jack (2003): *Universal human rights in theory and practice*. Ithaca in London: Cornell University Press.

- ♦ Dunbar, Rob (2003): *Opening plenary: The Framework Convention within the context of the Council of Europe – Comments with reference to the European Charter for Regional or Minority Languages*. Dostopno na http://www.coe.int/t/E/Human_Rights/Minorities/5._5_anniversary/PDF_Final_presentation_Dunbar.pdf (26. oktober 2006).
- ♦ Edwards, John (1999): Preferential treatment and the right to equal consideration. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 147–64. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Eide, Asbjørn (2001): Legal and normative bases for Saami claims to land in the Nordic. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 127–49.
- ♦ Eidheim, Harald (1997): Ethno-political development among the Sami after World War II: the invention of selfhood. V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 29–61. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Engebretsen, Ada (1999): Relations between the State and ethnic minorities in Norway. V David Turton in Julia González (ur.): *Cultural identities and ethnic minorities in Europe*, 43–9. Bilbao: University of Deusto.
- ♦ Erni, Christian in Marianne Jensen (2001): Editorial. *Indigenous Affairs* 3(01), 4–5. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousAffairs/selfdetermination.pdf> (27. februar 2008).
- ♦ Eversole, Robyn (2005): Overview – patterns of indigenous disadvantage worldwide. V Robyn Eversole, John-Andrew McNeish in Alberto D. Cimadamore (ur.): *Indigenous peoples and poverty – an international perspective*, 29–37. London in New York: Zed Books.
- ♦ Evropa (2001): *Structural Funds: Commission approves an Interreg programme for Sweden and Norway of EURO 32 million*. Dostopno na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/1296&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (11. marec 2008).
- ♦ Evropa (2002): *Interreg Programme: European Union contributes Euro 47 million to cross-border co-operation in Northern Europe*. Dostopno na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/02/265&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (11. marec 2008).
- ♦ Evropska komisija (n. d.): *Regionalna politika: Interreg III*. Dostopno na http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq1_en.htm (9. marec 2008).
- ♦ Ferfila, Bogomil (2000): *Med zadnjimi Eskimi: Grenlandija in Arktika*. Radovljica: Didakta.

- ♦ Fitzmaurice, Malgosia (1997): The Sámi people: current issues facing an indigenous people in the Nordic region. V Martti Koskenniemi (ur.): *The Finnish Yearbook of international law, volume VIII*, 200–43. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Fliert, Lydia van de (1994): Introduction. V Lydia van de Fliert (ur.): *Indigenous peoples and international organisations*, 1–8. Nottingham: Spokesman.
- ♦ Fondahl, Gail, Olga Lazebnik, Greg Poelzer in Vasily Robbek (2001): Native 'land claims', Russian style. *Canadian Geographer* 45(4), 545–61.
- ♦ Fondahl, Gail in Anna Sirina (2006): Oil pipeline development and indigenous rights in Eastern Siberia. *Indigenous Affairs* 2/3(06), 58–67.
- ♦ Forrest, Scott (1997): *Territoriality and state – Saami relations*. Dostopno na <http://arcticcircle.uconn.edu/HistoryCulture/Saami/samisf.html> (30. marec 2007).
- ♦ Føllesdal, Andreas (2001): On Saami claims to land and water. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 103–6.
- ♦ Franck, Thomas M. (1993): Postmodern Tribalism and the Right to Secession. V Catherine Brölmann, René Lefebvre in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 3–27. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Freeman, Michael (1995): Are there Collective Human Rights? *Political Studies* 43(4), 25–40.
- ♦ Gál, Kinga (2002): Minority governance on the threshold of the twenty-first century. V Kinga Gál (ur.): *Minority governance in Europe*, 1–8. Budimpešta: Open Society Institute.
- ♦ Gaski, Harald (1997a): Introduction: Sami culture in a new era. V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 9–28. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Gaski, Harald (1997b): Voice in the margin: a suitable place for a minority literature? V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 199–220. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Gilbert, Geoff (1999): Monitoring rights under the Council of Europe. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 53–70. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Gilligon, Chris (1999): Citizenship, ethnicity and democratisation after the collapse of left and right. V Karl Cordell (ur.): *Ethnicity and democratisation in the New Europe*, 37–48. London in New York: Routledge.

- ♦ Google (2008): *Map of Greenland*. Dostopno na <http://www.greenwichmeantime.com/time-zone/north-america/greenland/map.htm> (11. marec 2008).
- ♦ Gourdeau, Eric (1969): *Cross-Cultural Education in the North*. Dostopno na <http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic22-4-367.pdf> (26. januar 2008).
- ♦ Graver, Hans Petter in Geir Ulfstein (2004): The Saami people's right to land in Norway. *International Journal on Minority and Group Rights* 11(4), 337–77.
- ♦ Greenland Guide (2008): *Culture & History*. Dostopno na http://www.greenland-guide.gl/culture_history_photo.htm (13. marec 2008).
- ♦ Grin, François in Tom Moring (2002): “Support for Minority Languages in Europe: Final Report”. European Centre for Minority Issues in EBLUL, 15. maj 2002. Dostopno na <http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/langmin/files/support.pdf> (20. marec 2008).
- ♦ Hannikainen, Lauri (1998): Self-determination and autonomy in international law. V Markku Suksi (ur.): *Autonomy: applications and implications*, 79–95. The Hague, London in Boston: Kluwer Law International.
- ♦ Hannikainen, Lauri (2002): Autonomy in Finland: the territorial autonomy of the Åland islands and the cultural autonomy of the indigenous Saami people. V Ineta Ziemele (ur.): *Baltic yearbook of international law, volume 2*, 175–97. The Hague, London in New York: Kluwer Law International.
- ♦ Hannum, Hurst (1993): *Documents on autonomy and minority rights*. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Heintze, Hans-Joachim (1998): On the legal understanding of autonomy. V Markku Suksi (ur.): *Autonomy: applications and implications*, 7–32. The Hague, London in Boston: Kluwer Law International.
- ♦ Henriksen, John B. (2001): Implementation of the Right of Self-Determination of Indigenous Peoples. *Indigenous Affairs* 3(01), 6–21. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousAffairs/selfdetermination.pdf> (27. februar 2008).
- ♦ Hertling, Knud (1982): From Greenland to Kalaallit: Greenland's political history after World War II. V Yvo J. D. Peeters (ur.): *Greenland and Europe: report of a seminar organised at La Crau du Sapt*, 70–91. Antwerpen: A.I.D.L.C.M. in Brussels University Press.
- ♦ Hicks, Christian Jakob Burmeister in Ánde Somby (2005): Sami responses to poverty in the Nordic countries. V Robyn Eversole, John-Andrew McNeish in Alberto D.

- Cimadamore (ur.): *Indigenous peoples and poverty – an international perspective*, 29–37. London in New York: Zed Books.
- ◆ Higgins, Rosalyn (1993): Postmodern Tribalism and the Right to Secession, comment. V Catherine Brölmann, René Lefebvre in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 29–35. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
  - ◆ Hirvonen, Vuokko (n. d.): “Sami Media, Arts, and Literature.” Module 9, Saami University College, Kautokeino in Guovdageainu, Norway. Dostopno na http://www.uarctic.org/BCS322_mod9_24kXj.pdf.file (28. marec 2008).
  - ◆ Hoffmeister, Frank (2004): Monitoring minority rights in the enlarged European Union. V Gabriel N. Toggenburg (ur.): *Minority protection and the enlarged European Union: the way forward*, 85–106. Budimpešta: Open Society Institute.
  - ◆ Hofmann, Rainer (2002): National minorities and European community law. V Ineta Ziemele (ur.): *Baltic yearbook of international law, volume 2*, 159–74. The Hague, London in New York: Kluwer Law International.
  - ◆ Hofmann, Rainer (2003): Review of the monitoring process of the Council of Europe Framework convention for the protection of national minorities. V Arie Bloed, Rainer Hofmann, Joseph Marko, James Mayall in Marc Weller (ur.): *European yearbook of minority issues, volume 1, 2001/2*, 435–60. The Hague, London in New York: Kluwer Law International.
  - ◆ Hofmann, Rainer in Erik Friberg (2004): The enlarged European Union and the Council of Europe. V Gabriel N. Toggenburg (ur.): *Minority protection and the enlarged European Union: the way forward*, 125–47. Budimpešta: Open Society Institute.
  - ◆ Howard, Badley Reed (2003): *Indigenous peoples and the state: the struggle for native rights*. Illinois: Northern Illinois University Press.
  - ◆ Indigenous Peoples’ Centre for Documentation, Research and Information (2004): *Update 56*. Dostopno na <http://www.docip.org/download/english/upd56e.rtf> (1. maj 2004).
  - ◆ IWGIA (2007a): *Final adoption of the UN declaration on the Rights of Indigenous Peoples deferred by African states*. Dostopno na <http://www.iwgia.org/sw21505.asp> (10. januar 2008).
  - ◆ IWGIA (2007b): *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. Dostopno na <http://www.iwgia.org/sw248.asp> (10. januar 2008).

- ♦ IWGIA (2007c): *IP Caucus endorses adoption of Declaration with nine amendments*. Dostopno na <http://www.iwgia.org/sw18043.asp> (10. januar 2008).
- ♦ Jackson Preece, Jennifer (1998): *National minorities and the European nation-states system*. Oxford: Clarendon Press.
- ♦ Janko Spreizer, Alenka (2006): Avtohtonost v slovenskem narod(nost)nem vprašanju in koncept staroselstva: nastavki za analizo ideologij primata. *Razprave in gradivo* (50/51), 236–71.
- ♦ Javornik, Marija, ur. (1998): *Veliki splošni leksikon v osmih knjigah*. Ljubljana: DZS.
- ♦ Jelinčič, Klemen (2000): Self-determination and the Inuit. *Razprave in gradivo* (36/37), 273–92.
- ♦ Jelinčič, Klemen (2003): Sustainability and indigenous people: the Inuit case. *Anthropological Notebooks* 9(1), 103–23.
- ♦ Jones, Mervyn (1982): *The Saami of Lapland*. London: Minority Rights Group.
- ♦ Josefsen, Eva (2003): *Sami land rights, Norwegian legislation and administration*. Kautokeino: Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples.
- ♦ Josefsen, Eva (2005): The experience of Sápmi. V Kathrin Wessendorf (ur.): *An indigenous parliament? Realities and perspectives in Russia and the Circumpolar North*, 178–209. København: IWGIA.
- ♦ Johnston, Darlene M. (1996): Native Rights as Collective Rights: a question of Group Self-Preservation. V Will Kymlicka (ur.): *The Rights of Minority Cultures*, 179–201. Oxford: Oxford University Press.
- ♦ Južnič, Stane (1987): *Antropologija*. Ljubljana: DZS.
- ♦ Kalstad, Johan Klemet Hætta (1997): Aspects of managing renewable resources in Sami areas in Norway. V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 109–26. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Karppi, Kristiina (2001): Encountering different territorialities: political fragmentation of the Saami homeland. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 92(4), 394–404.
- ♦ Keskitalo, Jan Henry (1997): Sami post-secondary education – ideals and realities. V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 155–71. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Ketley, Harriet (2001): Exclusion by definition: access to international tribunals for the enforcement of the collective rights of indigenous peoples. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(4), 331–68.

- ♦ Klopčič, Vera (2002): *Individualni in kolektivni elementi v mednarodnopravnem varstvu človekovih pravic*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- ♦ Komac, Miran in Dejan Zagorac (2002): *Varstvo manjšin: uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja in Društvo Amnesty International Slovenije.
- ♦ Korpela, Salla (n. d.): *The Saami: An ancient population on the northern edge of Europe*. Dostopno na <http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=25786> (13. marec 2008).
- ♦ Kravos, Lea (2002): *Zaščita slovenske manjšine v Italiji (1947-2001)*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- ♦ Kymlicka, Will (1995): *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.
- ♦ Kymlicka, Will (2007): *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford in New York: Oxford University Press.
- ♦ Labba, Niklas in Johnny-Leo L. Jernsletten (2002): Fennoscandia: Sweden. V Brigitte Ulvevadet Konstantin Klovov (ur.): *Family-based reindeer herding and hunting economies, and the status and management of wild reindeer/Caribou populations*, 131–50. Tromsø: Centre for Saami Studies.
- ♦ Lawrence, Rebecca in Kaisa Raitio (2006): Forestry conflicts in Finnish Sápmi: Local, National and Global Links, *Indigenous Affairs* 4(06). Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousAffairs/IA4-2006%20articles/Finland.pdf> (25. februar 2008).
- ♦ Leong, Melissa (2007): Factbox: What is the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples? *National Post*, 13. september. Dostopno na <http://www.nationalpost.com/news/story.html?id=eec0b550-e95a-492b-8801-6ede20a2d35e> (23. januar 2008).
- ♦ Lerner, Natan (1993): The evolution of Minority Rights in International Law. V Catherine Brölmann, René Lefeber in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 77–101. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Lynge, Finn (1982): Greenland and the European Community. V Yvo J. D. Peeters (ur.): *Greenland and Europe: report of a seminar organised at La Crau du Sapt*, 103–8. Antwerpen: A.I.D.L.C.M. in Brussels University Press.
- ♦ Martín Estébanez, María Amor (1999): Minority protection and the Organisation for Security and Co-operation in Europe. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.):

Minority rights in the 'new' Europe, 31–52. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

- ♦ McGhee, Robert (2001): *Ancient People of the Arctic*. Vancouver: UBC Press.
- ♦ McNeish, John-Andrew in Robyn Eversole (2005): Introduction: indigenous peoples and poverty. V Robyn Eversole, John-Andrew McNeish in Alberto D. Cimadamore (ur.): *Indigenous peoples and poverty – an international perspective*, 1–27. London in New York: Zed Books.
- ♦ Mednarodna organizacija dela (2008a): *Convention No. C107*. Dostopno na [http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?\(C107\)](http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?(C107)) (1. april 2008).
- ♦ Mednarodna organizacija dela (2008b): *C169 Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989: ratifications*. Dostopno na [http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?\(C169\)](http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?(C169)) (1. april 2008).
- ♦ Meijknecht, Anna (2001): *Towards international personality: the position of minorities and indigenous peoples in international law*. Antwerpen, Groningen in Oxford: Intersentia.
- ♦ Meyer, Lukas H. (2001): Transnational autonomy: responding to historical injustice in the case of the Saami and Roma Peoples. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 263–301.
- ♦ Mikkil Sara, Johan (2006): “Indigenous governance of self-determination: the Saami model and the Saami Parliament in Norway”. The Hague, Symposium on The Right to Self-Determination in International Law, 29. september – 1. oktober 2006. Dostopno na <http://www.unpo.org/downloads/JohanMikkilSara.pdf> (1. februar 2007).
- ♦ Modeen, Tore (1999): The legal situation of the Lapp (Saami) ethnic group in Finland, compared to the position of other national, religious and ethnic groups. *Europa Ethnica* 56(3/4), 150–5.
- ♦ Molbech, Anette (2001): *The indigenous world 2000/2001*. Koebenhavn: The International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousWorld/YB01.pdf> (1. januar 2007).
- ♦ Moyers, Anna (2005): Linguistic protection of the indigenous Saami in Norway, Sweden, and Finland. *Transnational law & contemporary problems* 15(1), 363–87.
- ♦ Murashko, Olga O. (2005): Introduction: the International round table on an indigenous parliament. V Kathrin Wessendorf (ur.): *An indigenous parliament? Realities and perspectives in Russia and the Circumpolar North*, 22–7. Koebenhavn: IWGIA.

- ◆ Myntti, Kristian (1993): National minorities and minority legislation in Finland. V John Packer in Kristian Myntti (ur.): *The protection of ethnic and linguistic minorities in Europe*, 79–103. Turku/Åbo: Institute for human rights.
- ◆ Myntti, Kristian (1998): The beneficiaries of autonomy arrangements – with special reference to indigenous peoples in general and the Sami in Finland in particular. V Markku Suksi (ur.): *Autonomy: applications and implications*, 277–94. The Hague, London in Boston: Kluwer Law International.
- ◆ Myntti, Kristian (2002): The Sami cultural autonomies in the Nordic countries. V Kinga Gál (ur.): *Minority governance in Europe*, 151–70. Budimpešta: Open Society Institute.
- ◆ Niemi, Einar (1997): Sami history and the frontier myth: a perspective on the Northern Sami spatial and rights history. V Harald Gaski (ur): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 62–85. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ◆ Niemi, Heli (2004): *National minorities of Finland, the Sámi*. Dostopno na [http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID= 26473%20](http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=26473%20) (30. april 2007).
- ◆ Nowak, Manfred (1993): The evolution of Minority Rights in International Law, comments. V Catherine Brölmann, René Lefeber in Marjoleine Zieck (ur.): *Peoples and minorities in international law*, 103–18. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
- ◆ Nuttall, Mark (1994): Greenland: emergence of an Inuit homeland. V Minority Rights Group: *Polar Peoples: self-determination and development*, 1–28. London: Minority Rights Publications.
- ◆ Office of the High Commissioner for Human Rights (1997): *Fact Sheet No.9 (Rev.1): the rights of indigenous peoples*. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs9.htm> (22. oktober 2005).
- ◆ Olsen, Karl Kristian (1982): Some elements of Greenland's earlier history. V Yvo J. D. Peeters (ur.): *Greenland and Europe: report of a seminar organised at La Crau du Sapt*, 47–69. Antwerpen: A.I.D.L.C.M. in Brussels University Press.
- ◆ Open Society Institute (2002): *Monitoring the EU accession process: minority protection, volume II*. Budimpešta: Open Society Institute.
- ◆ Osherenko, Gail (2001): Indigenous rights in Russia: Is title to land essential for cultural survival? *Georgetown International Environmental Law Review* 13(3), 695–734.

- ♦ Oskal, Nils (2001): Political inclusion of the Saami as indigenous people in Norway. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 235–61.
- ♦ Overland, Indra (2005): Poverty and international aid among Russia's indigenous peoples. V Robyn Eversole, John-Andrew McNeish in Alberto D. Cimadamore (ur.): *Indigenous peoples and poverty – an international perspective*, 108–25. London in New York: Zed Books.
- ♦ Packer, John (1993): On the definition of minorities. V John Packer in Kristian Myntti (ur.): *The protection of ethnic and linguistic minorities in Europe*, 23–65. Turku/Åbo: Institute for human rights.
- ♦ Peeters, Yvo J. D. (1982a): Prospects for a status of minorities in the framework of the European Economic Community. V Yvo J. D. Peeters (ur.): *Greenland and Europe: report of a seminar organised at La Crau du Sapt*, 37–43. Antwerpen: A.I.D.L.C.M. in Brussels University Press.
- ♦ Peeters, Yvo J. D. (1982b): Final considerations. V Yvo J. D. Peeters (ur.): *Greenland and Europe: report of a seminar organised at La Crau du Sapt*, 146–7. Antwerpen: A.I.D.L.C.M. in Brussels University Press.
- ♦ Pentassuglia, Gaetano (2002): *Minorities in international law: an introductory study*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- ♦ Perkins, Steven C. (1992): *Researching indigenous peoples' rights under international law*. Dostopno na <http://intelligent-internet.info/law/ipr2.html> (20. oktober 2005).
- ♦ Permanent Mission of Canada to the United Nations (2007): *Statement by Ambassador McNee to the General Assembly on the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. Dostopno na http://geo.international.gc.ca/canada_un/new_york/whats_new/default-en.asp?id=10382&content_type=2 (23. januar 2008).
- ♦ Permanent Mission of New Zealand to the United Nations (2007): *United Nations General Assembly Declaration on the Rights of Indigenous Peoples Explanation of Vote by New Zealand Permanent Representative H E Ms Rosemary Banks 13 September 2007*. Dostopno na <http://www.nzembassy.com/info.cfm?CFID=7908039&CFTOKEN=28311805&c=51&l=124&s=to&p=63315> (23. januar 2008).
- ♦ Petersen, Robert (1992): *Colonialism as seen from a former colonized area*. Dostopno na <http://arcticcircle.uconn.edu/HistoryCulture/> (30. april 2007).
- ♦ Petrič, Ernest (1977): *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*. Maribor: Obzorja.

- ♦ Pettersson, Robert (2006): Tourism experiences of Saami culture. V Mika Kylänen (ur.): *Articles on Experiences* (2), 82–103. Rovaniemi: University of Lapland Press. Dostopno na <http://www.elamystuotanto.org/files/20060822115738.pdf> (1. 5. 2007).
- ♦ Posey, Darrell A. (1997): *Indigenous peoples and sustainability: cases and actions*. Utrecht: International Books.
- ♦ Povoroznyuk, Olga (2006): Evenks of Chitinskaya Province: Society and economy (still) in Transition. *Indigenous Affairs* 2/3(06), 68–74.
- ♦ Preda, Adina (2003): The Principle of Self-Determination and National Minorities. *Dialectical Anthropology* 27(3/4), 205–26.
- ♦ Pühringer, Martin (n. d.): *Russian Association of Indigenous Peoples of the North*. Dostopno na <http://arcticstudies.pbwiki.com/RAIPON> (31. marec 2008).
- ♦ RAIPON (2007): *General information about Russian Association of Indigenous Peoples of the North, Siberia and Far East*. Dostopno na <http://www.raipon.org/Default.aspx?alias=www.raipon.org/english> (1. maj 2007).
- ♦ Rasmussen, Rasmus Ole (2006): Oil exploration in Greenland. *Indigenous Affairs* 2/3(06), 40–7.
- ♦ Rehman, Javaid (1999): The concept of autonomy and minority rights in Europe. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 217–31. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Rights & Democracy (2005): *Advancing the Human Rights of Indigenous Peoples: A Critical Challenge for the International Community*. Dostopno na http://www.dd-rd.ca/site/_PDF/publications/indigenous/forum052005.pdf (2. november 2007).
- ♦ Rizman, Rudi (1994): Nacionalne manjšine pred vrati Evrope. V Inka Štrukelj in Emidio Sussi (ur.): *Narodne manjšine danes in jutri*, 19–29. Trst: SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut.
- ♦ Rosas, Allan (1993): The protection of minorities in Europe: a general overview. V John Packer in Kristian Myntti (ur.): *The protection of ethnic and linguistic minorities in Europe*, 9–14. Turku/Åbo: Institute for Human Rights.
- ♦ Roter, Petra (2001): Locating the 'minority problem' in Europe: a historical perspective. *Journal of International Relations and Development* 4(3), 221–49.
- ♦ Roter, Petra (2003): Managing the 'minority problem' in post-cold war Europe within the framework of a multilayered regime for the protection of national minorities. V Arie Bloed, Rainer Hofmann, Joseph Marko, James Mayall in Marc Weller (ur.):

European yearbook of minority issues, volume 1, 2001/2, 85–129. The Hague, London in New York: Kluwer Law International.

- ♦ Roter, Petra (2005): Visoki komisar za narodne manjšine. V Zlatko Šabič (ur.): *Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi*, 109–24. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ♦ Sanders, Douglas (1994): *Developing a Modern International Law on the Rights of Indigenous Peoples*. Vancouver: University of British Columbia. Dostopno na <http://www.ubcic.bc.ca/files/PDF/Developing.pdf> (23. december 2007).
- ♦ Scheinin, Martin (2004): *Indigenous peoples' land rights under the International Covenant on Civil and Political rights*. Oslo: Norwegian Centre for Human Rights. Dostopno na http://www.galdu.org/govat/doc/ind_peoples_land_rights.pdf (20. januar 2008).
- ♦ Schumann, Klaus (1994): The role of the Council of Europe. V Hugh Miall (ur.): *Minority rights in Europe: the scope for a transnational regime*, 87–98. London: Pinter Publishers.
- ♦ Schweitzer, Peter P., Megan Biesele in Robert K. Hitchcock, ur. (2000): *Hunters and gatherers in the modern world: conflict, resistance, and self-determination*. New York: Berghahn Books.
- ♦ Scoop Parliament (2007): *Māori Party's head in the clouds*. Dostopno na <http://www.scoop.co.nz/stories/PA0709/S00272.htm> (23. januar 2008).
- ♦ Semb, Anne Julie (2001): How norms affect policy – the case of Saami policy in Norway. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 177–222.
- ♦ Semb, Anne Julie (2005): Sami self-determination in the making? *Nations and Nationalism* 11(4), 531–49.
- ♦ Shapovalov, Aleksandr (2005): Straightening Out the Backward Legal Regulation of “Backward” Peoples' Claims to Land in the Russian North: The Concept of Indigenous Neomodernism. *Georgetown International Environmental Law Review* 17(3), 435–69.
- ♦ Sheleff, Leon (1999): *The future of tradition: customary law, common law and legal pluralism*. London in Portland: Frank Cass.
- ♦ Siuruainen, Eino in Pekka Aikio (1977): *The Lapps in Finland: the population, their livelihood and their culture*. Helsinki: Society for the Promotion of Lapp Culture.
- ♦ Skurbaty, Zelim (2000): *As if peoples mattered: critical appraisal of peoples and minorities from the international human rights perspective and beyond*. The Hague, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.

- ♦ Sleptsov, Anatoly N. (2005): RAIPON as authorized agency representing the rights of indigenous peoples. V Kathrin Wessendorf (ur.): *An indigenous parliament? Realities and perspectives in Russia and the Circumpolar North*, 66–7. København: IWGIA.
- ♦ *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2000). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (31. januar 2008).
- ♦ Solbakk, John T. (1997): Sami mass media – their role in a minority society? V Harald Gaski (ur.): *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*, 172–98. Karasjok: Davvi Girji OS.
- ♦ Stammer, Florian in Bruce C. Forbes (2006): Oil and gas development in Western Siberia and Timan-Pechora. *Indigenous Affairs* 2/3(06), 48–57.
- ♦ Stidsen, Sille, ur. (2006): *The indigenous world 2006*. København: The International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousWorld/IW%202006/IW2006%28573pages%29.pdf> (1. januar 2007).
- ♦ Stidsen, Sille, ur. (2007): *The indigenous world 2007*. København: The International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousWorld/IW%202007/IW2007%20%20Minus%20Laos%20pages%20356-365.pdf> (3. junij 2007).
- ♦ Svet Evrope (n. d.): *Brošura o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin*. Dostopno na http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Minorities/1._GENERAL_PRESENTATION/FCNM_slo_webpanels.pdf (10. maj 2005).
- ♦ Swepston, Lee in Manuela Tomei (1994): The International Labour Organisation and Convention 169. V Lydia van de Fliert (ur.): *Indigenous peoples and international organisations*, 56–74. Nottingham: Spokesman.
- ♦ Swepston, Lee (2005): Indigenous peoples in international law and organizations. V Joshua Castellino in Niamh Walsh (ur.): *International law and indigenous peoples*, 53–66. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Šabič, Zlatko in Petra Roter (2002): OZN in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti: razvoj varstva človekovih pravic. V Miro Cerar, Jon Jamnikar in Maja Smrkolj (ur.): *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, 31–48. Ljubljana: Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut.
- ♦ Šabič, Zlatko (2005): Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi včeraj, danes, jutri – vnovični premislek. V Zlatko Šabič (ur.): *Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi*, 157–66. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ♦ Šterk, Karmen (1990): Tribalizem: pojmovne in konceptualne dileme. V Vesna V. Godina (ur): *Antropološki zvezki 1*, 115–42. Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri Slovenskem sociološkem društvu.
- ♦ Šumi, Irena (1990): Ameriška kulturna in socialna antropologija na domačem terenu: začetki, klasično obdobje in nasledki do konca druge svetovne vojne. V Vesna V. Godina (ur): *Antropološki zvezki 1*, 3–63. Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri Slovenskem sociološkem društvu.
- ♦ Taliman, Valerie (2007): United Nations moves to adopt indigenous declaration. *Indian Country*, 14. september. Dostopno na <http://www.indiancountry.net/content.cfm?id=1096415761> (15. januar 2008).
- ♦ Tauli-Corpuz, Victoria (2007): The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A major victory and challenge. *Third World Resurgence* (2006). Dostopno na <http://www.twinside.org.sg/title2/resurgence/206/cover1.doc> (22. januar 2008).
- ♦ The University of Minnesota Human Rights Center (2003): *The Rights of Indigenous Peoples*. Dostopno na <http://www.hrusa.org/indig/introduction.pdf> (1. november 2006).
- ♦ Thornberry, Patrick (1991): *International law and the rights of minorities*. Oxford: Clarendon Press.
- ♦ Thornberry, Patrick (1998): Images of autonomy and individual and collective rights in international instruments on the rights of minorities. V Markku Suksi (ur.): *Autonomy: applications and implications*, 97–124. The Hague, London in Boston: Kluwer Law International.
- ♦ Thornberry, Patrick (1999): Introduction: in the strongroom of vocabulary. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 1–14. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Todal, Jon (1998): Minorities with a minority: language and the school in the Sámi areas of Norway. *Language, Culture and Curriculum* 11(3), 354–66.
- ♦ Toggenburg, Gabriel (2000): A rough orientation through a delicate relationship: the European Union`s endeavours for (its) minorities, *European Integration online Papers* 4(16). Dostopno na <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-016a.htm> (12. september 2006).
- ♦ Toggenburg, Gabriel N. (2004): Minority protection in a supranational context: limits and opportunities. V Gabriel N. Toggenburg (ur.): *Minority protection and the enlarged European Union: the way forward*, 1–36. Budimpešta: Open Society Institute.

- ♦ Toivanen, Reetta (2001): Saami in the European Union. *International Journal on Minority and Group Rights* 8(2/3), 303–23.
- ♦ Trifunovska, Snežana (1997): One theme in two variations – self determination for minorities and indigenous peoples. *International Journal on Minority and Group Rights* 5(2), 175–97.
- ♦ Türk, Danilo (2007): *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
- ♦ United Nations Development Group (2008): *Guidelines on Indigenous Peoples' Issues*. Dostopno na <http://www2.ohchr.org/english/issues/indigenous/docs/guidelines.pdf> (8. marec 2008).
- ♦ United States Mission to the United Nations (2007): *Explanation of vote by Robert Hagen, U.S. Advisor, on the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, to the UN General Assembly, September 13, 2007*. Dostopno na http://www.un.int/usa/press_releases/20070913_204.html (23. januar 2008).
- ♦ Vakhtin, Nikolai (1994): Native Peoples of the Russian far North. V *Minority Rights Group* (ur.): *Polar peoples: self-determination and development*, 29–80. London: Minority Rights Publications.
- ♦ Vepsalainen, Virpi (2003): *The Saami people in Finland, land rights, linguistic rights and right to self government*. Dostopno na <http://www.tolerance.cz/courses/papers/papers2003/virpi.doc> (1. maj 2007).
- ♦ Vinding, Diana, ur. (2002): *The indigenous world 2001/2002*. København: International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/SynkronLibrary/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousWorld/YB02.pdf> (5. oktober 2006).
- ♦ Vinding, Diana, ur. (2003): *The indigenous world 2002/2003*. København: International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://iwgia.inforce.dk/graphics/Synkron-Library/Documents/publications/YB2003/IW2003.pdf> (1. maj 2004).
- ♦ Vinding, Diana in Sille Stidsen, ur. (2005): *The indigenous world 2005*. København: The International Work Group for Indigenous Affairs. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/SynkronLibrary/Documents/publications/Downloadpublications/IndigenousWorld/Indigenousworld2005.pdf> (5. oktober 2006).
- ♦ Wallace, Rebecca (1997): *International human rights: text and materials*. London: Sweet & Maxwell.

- ♦ Wessendorf, Kathrin (2005): Introduction. V Kathrin Wessendorf (ur.): *An indigenous parliament? Realities and perspectives in Russia and the Circumpolar North*, 8–21. København: IWGIA.
- ♦ Wheatley, Steven (1999): Minority rights, power sharing and the modern democratic state. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 199–216. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Wheatley, Steven in Peter Cumper (1999): Minority rights in the 'new' Europe: an introduction. V Peter Cumper in Steven Wheatley (ur.): *Minority rights in the 'new' Europe*, 15–28. The Hague, London in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- ♦ Wikipedia (2008a): *Culture of Greenland*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Culture_of_Greenland (12. marec 2008).
- ♦ Wikipedia (2008b): *Sami People*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Sami_people (12. marec 2008).
- ♦ Wilkins, David Eugene (2002): *American Indian politics and the American political system*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- ♦ Wolfrum, Rüdiger (1999): The Protection of Indigenous Peoples in International Law. *Heidelberg Journal of International Law* (59), 369–82. Dostopno na http://www.zaoerv.de/59_1999/59_1999_2_a_369_382.pdf (5. februar 2008).
- ♦ Wulff, Steen (2005): The legal bases for the Inughuit claim to their homelands. *International Journal on Minority and Group Rights* 12(1), 63–91.
- ♦ Xanthaki, Alexandra (2004): Indigenous Rights in the Russian Federation: The Case of Numerically Small Peoples of the Russian North, Siberia, and Far East. *Human Rights Quarterly* 26(1), 74–105.
- ♦ Zinsser, Judith P. (1994): *A new partnership: indigenous peoples and the United Nations system*. Pariz: UNESCO.

Primarni viri:

- ♦ Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov, *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations*, Resolucija Generalne skupščine 2625 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno na <http://www.whatconvention.org/en/conv/0703.htm> (2. januar 2008).

- ♦ Deklaracija o pravicah domorodnih ljudstev, *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, Resolucija Generalne skupščine 61/295, sprejeta 13. septembra 2007. Dostopno na <http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/en/drip.html> (20. september 2007).
- ♦ Deklaracija o pravici do razvoja, *Declaration on the Right to Development*, Resolucija Generalne skupščine 41/128, sprejeta 4. decembra 1986. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/74.htm> (30. april 2007).
- ♦ Deklaracija o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, Resolucija Generalne skupščine 47/135, sprejeta 18. decembra 1992. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_minori.htm (3. junij 2007).
- ♦ Deklaracija o priznanju samostojnosti kolonialnim državam in ljudstvom, *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, Resolucija Generalne skupščine 1514 (XV), sprejeta 14. decembra 1960. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/c_coloni.htm (3. februar 2008).
- ♦ Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih, *Declaration on Race and Racial Prejudice*, sprejeta v UNESCO 27. novembra 1978. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_prejud.htm (1. april 2007).
- ♦ Delovni dokument Komisije o podpori domorodnih ljudstev pri razvojnem sodelovanju Skupnosti in držav članic, maj 1998, *Working Document of the Commission of May 1998 on support for indigenous peoples in the development co-operation of the Community and the Member States*, sprejet v Evropski komisiji 11. maja 1998. Dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/human_rights/ip/work_doc_98.pdf (1. oktober 2006).
- ♦ Dokument koebenhavnskega srečanja Konference o človekovi razsežnosti Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, *Document of the Copenhagen meeting of the Conference on the Human Dimension of the Conference on security and co-operation in Europe*, podpisan junija 1990. Dostopno na http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf (1. junij 2007).
- ♦ Domorodna ljudstva in njihov odnos do zemlje, Zadnje delovno poročilo Erice-Irene A. Daes, posebne poročevalke, *Indigenous peoples and their relationship to land, Final working paper prepared by the Special Rapporteur, Mrs. Erica-Irene A. Daes*, objavljeno v Komisiji za človekove pravice 11. junija 2001, E/CN.4/Sub.2/2001/21. Dostopno na [http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.Sub.2.2001.21.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.Sub.2.2001.21.En?Opendocument) (21. januar 2008).

- ♦ Drugo periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Švedska, *Second periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Sweden*, MIN-LANG/PR(2004)2, predloženo Svetu Evrope 30. junija 2004. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Sweden_report2.pdf (15. maj 2007).
- ♦ Drugo poročilo Danske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Denmark pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2004)004, predloženo Svetu Evrope 14. maja 2004. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Denmark.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Denmark.pdf) (11. marec 2008).
- ♦ Drugo poročilo Finske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second periodic report submitted by Finland pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2004)012E, predloženo Svetu Evrope 10. decembra 2004. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_%28monitoring%29/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/1PDF_2nd_SR_Finland.pdf (1. februar 2007).
- ♦ Drugo poročilo Norveške v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Norway pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2005)005, predloženo Svetu Evrope 19. oktobra 2005. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_%28monitoring%29/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Norway_ang.pdf (1. junij 2007).
- ♦ Drugo poročilo Švedske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by Sweden pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2006)005, predloženo Svetu Evrope 13. julija 2006. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_\(monitoring\)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Sweden_eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_(monitoring)/2_monitoring_mechanism/3_state_reports_and_unmik_kosovo_report/2_second_cycle/PDF_2nd_SR_Sweden_eng.pdf) (1. maj 2007).

- ♦ Drugo poročilo Ruske federacije v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Second report submitted by the Russian Federation pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR/II(2005)003, predloženo Svetu Evrope 26. aprila 2005. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_\(monitoring\)/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._second_cycle/PDF_2nd_SR_Russian_Federation.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_(monitoring)/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/2._second_cycle/PDF_2nd_SR_Russian_Federation.pdf) (2. junij 2007).
- ♦ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ETS št. 148, sprejeta v Odboru ministrov Sveta Evrope 25. junija 1992, za podpis odprta 5. novembra 1992, v veljavi od 1. marca 1998. Dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/148.htm> (1. oktober 2006).
- ♦ Evropska unija bi morala priznati svoja domorodna ljudstva pri svoji nadaljnji sestavi in strukturi, *The European Union should acknowledge its indigenous people in its future framework and structure*, poročilo Sveta Samijev z dne 4. marca 2003. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20031130203143.doc> (30. april 2007).
- ♦ G. in E. proti Norveški, *G. and E. v. Norway, Application Nos. 9278/81 and 9415/81*, odločitev Komisije z dne 3. oktobra 1983. Dostopno na <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=open&documentId=803993&portal=hbkm&source=externallybydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (11. marec 2008).
- ♦ Generalna skupščina sprejme Deklaracijo o pravicah domorodnih ljudstev: po besedah predsednika 'Velik korak naprej' pri uresničevanju človekovih pravic za vse, *General Assembly adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples: 'Major step forward' towards Human Rights for all, says President*, objavljeno 13. septembra 2007 v Oddelku za obveščanje javnosti, GA/10612. Dostopno na <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10612.doc.htm> (22. februar 2008).
- ♦ Ilmari Länsmann in drugi proti Finski, *Ilmari Länsmann et al. v. Finland, Communication 511/1992*, mnenje sprejeto 26. oktobra 1994. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/vs51152e.pdf> (10. marec 2008).
- ♦ Ivan Kitok proti Švedski, *Ivan Kitok v. Sweden, Communication no. 197/1985*, mnenje sprejeto 27. julija 1988. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/197-1985.html> (10. marec 2008).
- ♦ Izjava Jána Kubiša, predsednika Sveta ministrov: 10. obletnica Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Statement by Ján Kubiš, Chairman of the Committee of*

Ministers: 10th anniversary of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, z dne 1. februarja 2008. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/1._general_presentation/1._News/CM_10th_anniversary_FCNM.asp#TopOfPage (28. marec 2008).

- ♦ Koncept domorodnih ljudstev, *The Concept of Indigenous Peoples*, poročilo Delavnice o zbiranju podatkov in ravneh členitve za domorodna ljudstva v New Yorku, 19.–21. januar 2004, Oddelek za gospodarske in družbene zadeve, PFII/2004/WS.1/3. Dostopno na <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/PFII%202004%20WS.1%203%20Definition.doc> (8. marec 2008).
- ♦ Konvencija o otrokovih pravicah, *Convention on the Rights of the Child*, Resolucija Generalne skupščine 44/25, sprejeta 20. novembra 1989, v veljavi od 2. septembra 1990. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (21. april 2007); uradni slovenski prevod <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105&L=0#69> (10. januar 2008).
- ♦ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Resolucija Generalne skupščine 260A (III), sprejeta 9. decembra 1948, velja od 12. januarja 1951. Dostopno na <http://www.hrweb.org/legal/genocide.html> (2. februar 2008).
- ♦ Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Convention on protection of human rights and fundamental freedoms*, ETS št. 005, sprejeta v Svetu Evrope 4. novembra 1950, v veljavi od 3. septembra 1953. Dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (1. junij 2007).
- ♦ Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju, *Convention against Discrimination in Education*, sprejeta 14. decembra v UNESCO, velja od 22. maja 1962. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_c_educ.htm (21. april 2007).
- ♦ Konvencija (št. 107) o zaščiti in integraciji domorodnih in drugih plemenskih ter polplemenskih prebivalstev v neodvisnih državah (*Convention (No. 107) concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries*), sprejeta 26. junija 1957, velja od 2. junija 1959. Dostopno na <http://www.lakotaarchives.com/worilo107.html> (1. april 2004).
- ♦ Konvencija (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah, *Convention (No. 169) concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries*, sprejeta 27. junija 1989, velja od 5. septembra 1991. Dostopno na

http://www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/SAD/MD2P3IB3.HTM
(1. april 2004).

- ♦ Konvencija za Samije, *Saami Convention*, osnutek sprejet 16. novembra 2005 v Helsinkih. Neuraden angleški prevod dostopen na [http://www.saamicouncil.net/includes/file_download.asp?deptid=2213&fileid=2097&file=Nordic%20Saami%20Convention%20\(Unofficial%20English%20Translation\).doc](http://www.saamicouncil.net/includes/file_download.asp?deptid=2213&fileid=2097&file=Nordic%20Saami%20Convention%20(Unofficial%20English%20Translation).doc) (1. avgust 2007).
- ♦ KVSE Helsinški dokument: Izzivi sprememb, *CSCE Helsinki document: The Challenges of Change*, sprejet v Helsinkih 10. julija 1992. Dostopno na http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4046_en.pdf (12. januar 2008).
- ♦ Listina Evropske unije o temeljnih človekovih pravicah, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, OJ 2000/C364/01, sprejeta 7. decembra 2000. Dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:364:0001:0022:EN:PDF> (3. avgust 2007).
- ♦ Lizbonska pogodba, *Treaty of Lisbon*, podpisana v Lizboni 13. decembra 2007. Dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML> (8. marec 2008).
- ♦ Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, Resolucija Generalne skupščine 2106 (XX), sprejeta 21. decembra 1965, velja od 4. januarja 1969. Dostopno na <http://www.ohchr.org/english/law/pdf/cerd.pdf> (1. marec 2007).
- ♦ Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (1. april 2007).
- ♦ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm (1. april 2007).
- ♦ Odločitev o sprejemljivosti prošnje št. 18584/94 Hingitaqa 53 proti Danski, *Decision as to the admissibility of Application no. 18584/04 by Hingitaq 53 against Denmark*, sklep Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 12. januarja 2006. Dostopno na http://cmiskp.echr.coe.int/___tkp197/viewhbkm.sp?action=open&table=Fa69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=26599&sessionId=6140955&skin=hudocen&attachment=true (12. marec 2008).

- ♦ Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, ETS št. 157, sprejeta v Odboru ministrov Sveta Evrope 10. novembra 1994, za podpis odprta 1. februarja 1995, v veljavi od 1. februarja 1998. Dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/157.htm> (1. oktober 2006).
- ♦ Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Finske v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Finland under Article 9 of the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, dokument poslan 5. avgusta 2003. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192347.doc> (25. marec 2008).
- ♦ Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Norveške v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Norway under Article 9 of the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, dokument poslan 5. avgusta 2003. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192449.doc> (25. marec 2008).
- ♦ Opažanja Sveta Samijev o 16. periodičnem poročilu Švedske v skladu z 9. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, *Observations by the Saami Council on the 16th Periodic Report Submitted by Sweden under Article 9 of the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, dokument poslan 19. februarja 2004. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192615.doc> (15. maj 2007).
- ♦ Opcijski protokol k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah, *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, Resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI), sprejet 16. decembra 1966, velja od 23. marca 1976. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/b4ccprp1.htm> (1. februar 2008).
- ♦ Osnutek memoranduma Afriške skupine o Deklaraciji Združenih narodov o pravicah domorodnih ljudstev, *Draft Aide Memoire of the African Group on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, sprejet 9. novembra 2006 v New Yorku. Dostopno na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/InternationalProcesses/DraftDeclaration/AfricanGroupAideMemoireOnDeclaration.pdf> (20. januar 2008).

- ♦ Pogodba o Evropski skupnosti, *Treaty establishing the European Community – consolidated text*, konsolidirano besedilo v veljavi od 1. februarja 2003. Dostopno na http://europa.eu/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_325/c_32520021224en00010184.pdf (23. februar 2008).
- ♦ Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, *Treaty establishing the European Economic Community*, sprejeta 2. marca 1957, v veljavi od 1. januarja 1958. Dostopno na <http://www.ena.lu/mce.cfm> (1. november 2006).
- ♦ Pogodba o Ustavi za Evropo, *Treaty establishing a Constitution for Europe*, sprejeta 29. oktobra 2004. Dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML> (1. februar 2008).
- ♦ Pojasnila danske vlade k mnenju Svetovalnega odbora o izvajanju Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin na Danskem, *Comments of the Government of Denmark on the opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Denmark*, GVT/COM/INF/OP/I(2001)005, objavljeno v Svetu Evrope 7. junija 2001. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_\(monitoring\)/2._monitoring_mechanism/5._comments_by_the_states_concerned/1._first_cycle/PDF_1st_Comments_Denmark.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_(monitoring)/2._monitoring_mechanism/5._comments_by_the_states_concerned/1._first_cycle/PDF_1st_Comments_Denmark.pdf) (11. marec 2008).
- ♦ Pojasnjevalno poročilo o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, *Framework Convention for the Protection of National Minorities: Explanatory Report*, ETS št. 157, objavljeno v Svetu Evrope 1. februarja 1995. Dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> (27. januar 2005).
- ♦ Poročilo Danske v skladu s 25. členom, 1. odstavkom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, *Report submitted by Denmark pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework convention for the protection of national minorities*, ACFC/SR(1999)009, predloženo Svetu Evrope 6. maja 1999. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/3._state_reports_and_unmik_kosovo_report/1._first_cycle/PDF_1st_SR_Denmark.pdf (1. maj 2007).
- ♦ Poročilo Norveške vlade za obdobje do 31. maja 2003 v skladu z 22. členom Ustave Mednarodne organizacije dela o ukrepih, sprejetih za izvajanje predpisov Konvencije (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih v neodvisnih državah, *Report for the period ending 31 May 2003, in accordance with article 22 of the Constitution of the International Labour Organisation, from the Government of Norway, on the*

measures taken to give effect to the provisions of the Convention no 169 concerning indigenous and tribal peoples, objavljeno 1. decembra 2004. Dostopno na <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/2004/Report-on-Convention-no-169-concerning-indigenous-and-tribal-peoples-1989.html?id=420365> (1. maj 2007).

- ♦ Poročilo odbora za proučitev domneve Državne zveze sindikatov Grenlandije o danskem nespoštovanju Konvencije (št. 169) o domorodnih in plemenskih ljudstvih na podlagi 24. člena ustave ILO, *Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Denmark of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the National Confederation of Trade Unions of Greenland*, objavljeno 23. marca 2001. Dostopno na <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/pdconv.pl?host=status01&textbase=iloeng&document=65&chapter=16&query=%28%28Denmark%29%29+%40ref&highlight=&querytype=bool&context=0> (12. marec 2008).
- ♦ Poročilo Rodolfa Stavenhagna, posebnega poročevalca, o stanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin domorodnih ljudstev, *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, Rodolfo Stavenhagen, A/HRC/4/32*, objavljeno v Svetu človekovih pravic 27. februarja 2007. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/110/99/PDF/G0711099.pdf?OpenElement> (25. februar 2008).
- ♦ Poročilo Sveta strokovnjakov o Listini: izvajanje Listine na Norveškem, *Report of the Committee of Experts on the Charter: Application of the Charter in Norway*, ECRML(2007)3, sprejeto 16. maja 2007. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairslocal_and_regional_/democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.3_Committee_of_Experts'_Reports/Norway_3rd_report.pdf (9. maj 2007).
- ♦ Priporočilo 1201 (1993) o dodatnem protokolu o pravicah narodnih manjšin h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Recommendation 1201 (1993) on an additional protocol on the rights of national minorities to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejeli so ga v Parlamentarni skupščini Sveta Evrope 1. februarja 1993. Dostopno na <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> (4. januar 2008).
- ♦ Prispevek Sveta Samijev k drugemu poročilu posebnega poročevalca Komisije za človekove pravice o položaju človekovih pravic in temeljnih svoboščin domorodnih ljudstev, *Contribution by the Saami Council to the Special Rapporteur of the*

Commission on Human Rights on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous peoples' second report, poslan 23. decembra 2002. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/20040322192752.doc> (1. junij 2007).

- ♦ Protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejet 20. marca 1952, v veljavi od 18. maja 1954. Dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=009&CM=8&DF=3/30/2008&CL=ENG> (25. marec 2008).
- ♦ Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, *Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, sprejet 4. novembra 2000, v veljavi od 1. aprila 2005. Dostopno na <http://conventions.coe.int/treaty/EN/Treaties/Html/177.htm> (1. marec 2008).
- ♦ Razlika med manjšinami in domorodnimi ljudstvi v mednarodnem pravu, *The difference between minorities and indigenous peoples under international law*, poročilo Sveta Samijev, poslano Svetu Evrope 10. januarja 2002. Dostopno na <http://www.saamicouncil.net/files/2004032219000.doc> (8. oktober 2006).
- ♦ Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov 217C (III): Usoda manjšin, *United Nations General Assembly Resolution 217C (III): Fate of minorities*, A/RES/3/217C, sprejeta 10. decembra 1948. Dostopno na <http://www.un-documents.net/a3r217c.htm> (25. marec 2008).
- ♦ Sklepna listina helsinškega vrha Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, *Conference on security and cooperation in Europe – Final Act*, podpisan v Helsinkih avgusta 1975. Dostopno na http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (1. junij 2007).
- ♦ Smernice za priznanje novih držav v Vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi, *Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union*, dokument sprejet v Svetu Evropske skupnosti 17. decembra 1991. Dostopno na <http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art6.html#TopOfPage> (3. avgust 2007).
- ♦ Splošna deklaracija človekovih pravic, *Universal Declaration of Human Rights*, Resolucija Generalne skupščine 217A (III), sprejeta 10. decembra 1948. Dostopno na <http://www.un.org/Overview/rights.html> (22. november 2005).
- ♦ Splošna razlaga št. 23: Pravice manjšin (27. člen), *General Comment No. 23: The rights of Minorities (art. 27)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, sprejeta 8. aprila 1994. Dostopno

na <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?OpenDocument> (3. februar 2008).

- ♦ Splošno priporočilo 21: Pravica do samoodločbe, *General Recommendation 21: The right to self-determination*, sprejeto 8. marca 1996 na 48. seji Odbora za preprečevanje rasne diskriminacije, U.N. Doc.A/51/18, dodatek VIII. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/genrexxi.htm> (2. marec 2008).
- ♦ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: drugo mnenje o Finski, *Advisory committee on the Framework Convention for the protection of national minorities, Second opinion on Finland*, ACFC/OP/II(2006)003, sprejeto 2. marca 2006. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/2._second_cycle/1PDF_2nd_OP_Finland_eng.pdf (1. februar 2007).
- ♦ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: mnenje o Danski, *Advisory committee on the Framework Convention for the protection of national minorities: opinion on Denmark*, ACFC/INF/OP/I(2001)005, sprejet v Svetu Evrope 22. septembra 2000. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_%28monitoring%29/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/1._first_cycle/PDF_1st_OP_Denmark.pdf (1. maj 2007).
- ♦ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: mnenje o Ruski federaciji, *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National minorities: Opinion on the Russian Federation*, ACFC/INF/OP/I(2003)005, sprejeto v Svetu Evrope 13. septembra 2002. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_\(monitoring\)/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/1._first_cycle/PDF_1st_OP_RussianFederation.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_(monitoring)/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/1._first_cycle/PDF_1st_OP_RussianFederation.pdf) (3. junij 2007).
- ♦ Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin: drugo mnenje o Ruski federaciji, *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National minorities: Second opinion on the Russian Federation*, ACFC/OP/II(2006)004, sprejeto v Svetu Evrope 11. maja 2006. Dostopno na [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_\(monitoring\)/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/2._second_cycle/PDF_2nd_OP_RussianFederation_eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._framework_convention_(monitoring)/2._monitoring_mechanism/4._opinions_of_the_advisory_committee/1._country_specific_opinions/2._second_cycle/PDF_2nd_OP_RussianFederation_eng.pdf) (3. junij 2007).

- ♦ Tretje periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Norveška, *Third periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Norway*, MIN-LANG/PR(2005)3, predložen Svetu Evrope 2. maja 2005. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Norway_report3.pdf (9. maj 2007).
- ♦ Ustava kraljevine Norveške, *The Constitution of the Kingdom of Norway*, sprejeta 16. maja 1814, v veljavi od 17. maja 1814. Angleški prevod dostopen na <http://www.stortinget.no/english/constitution.html> (11. februar 2008).
- ♦ Ustava kraljevine Švedske, *The Constitution of the Kingdom of Sweden*, sprejeta 27. februarja 1947, v veljavi od 1. januarja 1975. Neuradni angleški prevod dostopen na http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended___6319.aspx (11. marec 2008).
- ♦ Ustanovna listina Združenih narodov, *Charter of the United Nations*, sprejeta 26. junija 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945. Dostopno na <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html> (3. december 2006).
- ♦ Ustava Finske, *The Constitution of Finland*, sprejeta 11. junija 1999, v veljavi od 1. marca 2000. Neuradni angleški prevod dostopen na http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (11. marec 2008).
- ♦ Ustava Mednarodne organizacije dela, *Constitution of the International Labour Organisation*, sprejeta 28. junija 1919, velja od 10. aprila 1920; dopolnitev ustave je bila sprejeta 9. oktobra 1946, velja od 20. aprila 1948. Dostopno na http://training.ilo.org/ils/foa/library/constitution/indexconst_en.html (20. januar 2008).
- ♦ Ustava Ruske federacije, *The Constitution of the Russian Federation*, sprejeta 12. decembra 1992, v veljavi od 25. decembra 1993. Dostopno na <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm> (12. marec 2008).
- ♦ Vpliv rasizma in rasne diskriminacije na družbene in gospodarske odnose med domorodnimi ljudstvi in državami, *The effects of racism and racial discrimination on the social and economic relations between indigenous peoples and States*, E/CN.4/1989/22, poročilo seminarja iz Ženeve v okviru Centra za človekove pravice, 16.–20. januar 1989. Objavljeno v Centre for Human Rights, HR/PUB/89/5.
- ♦ Začetno periodično poročilo Generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom Listine: Norveška, *Initial periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with article 15 of the Charter: Norway*, MIN-LANG/PR(99)5, predloženo Svetu Evrope 31. maja 1999. Dostopno

na http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Norway_report1.pdf (9. maj 2007).

- ♦ Zaključna opažanja Odbora za človekove pravice: Finska, *Concluding observations of the Human Rights Committee: Finland*, CCPR/CO/82/FIN, mnenje sprejeto 2. decembra 2004. Dostopno na [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.CO.82.FIN.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.CO.82.FIN.En?Opendocument) (25. marec 2008).
- ♦ Zaključni dokument dunajskega srečanja predstavnikov sodelujočih držav Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi leta 1986, sklicanega na temelju določil Sklepne listine o nadaljnjih srečanjih konference, *Concluding document of the Vienna meeting 1986 of representatives of the participating states of the Conference on security and co-operation in Europe, held on the basis of the provisions of the final act relating to the follow-up to the conference*, podpisan na Dunaju leta 1989. Dostopno na <http://www.fas.org/nuke/control/osce/text/VIENN89E.htm> (1. junij 2007).
- ♦ Zakon Grenlandije o samoupravi, *The Greenland Home Rule Act*, zakon št. 577, sprejet 29. novembra 1978, v veljavi od 1. maja 1979. Dostopno na <http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=71&n=1&d=1059&s=2> (9. marec 2008).
- ♦ Zakon o Parlamentu Samijev na Finskem, *Act of the Sami Parliament*, sprejet 17. julija, v veljavi od 1. januarja 1996. Neuradni angleški prevod dostopen na <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1995/en19950974.pdf> (11. marec 2008).